

శ్రీ

BHAKTI YOGA.

భక్తి యోగము

బ్రహ్మశ్రీ జంగంకొల శ్రీనివాసరావు
గారిచే రచియించబడినది.

(1)

CHITTOOR.

Printed by M. Ramanuja Charlar
At the Victoria Jubilee Press.

(2)

వెల. 8-అణాలు

1918.

BHAKTI YOGA.

భక్తి యోగ ము.

— (•) —

బ్రహ్మశ్రీ జంగంకోట శ్రీనివాసరావు
గారిచే రచియించఁబడినది.

— (•) —

CHITTOOR.

Printed by M. Ramanuja Chariar
At the Victoria Jubilee Press.

— (•) —

వెల. 8-అణాలు.

1913.

SLNO. 846
P. NO. 7460

INDEX.

విషయసూచిక.

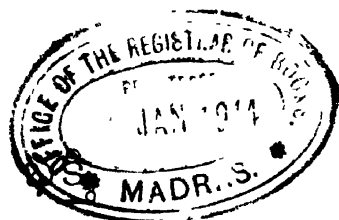
	పుట.
భక్తికి రెండు ముఖ్యకారణములు	2, 3
నిజమైన భక్తుడెవడు?	4
విద్యతేత్రయాత్రాపరులు నిజమైన భక్తులా	4
భక్తిద్వివిధము	5
స్వభిచార భక్తి	6
శుద్ధశుద్ధ భక్తినిగ్రహము	6, 7
ఆత్మకంఠే ప్రియంబొందులేదు	8
భక్తికి జ్ఞానమే ముఖ్యము	10
సావిత్రి వనోనిశ్చయము	11, 12
నిర్విమిత భక్తినిగూరించి ప్రహ్లాదాభిప్రాయము	13
అన్యహిత భక్తియొక్క విధము	14
త్రివిధమగు శుద్ధభక్తి అజ్ఞానావృతసాధ్యము	14, 15
జ్ఞానయుక్తమగు భక్తినిపొందు విధము	15, 16
శుద్ధభక్తి వివాదేరువిధముగ భగవంతుడు ప్రీతిజెందడు	16
పరిశుద్ధ హృదయమెట్టిది? అట్టివాడెవడు	17
అపరిశుద్ధహృదయమెట్టిది? అట్టివాడెవడు	18
భక్తునకుండవలసిన మనోనిశ్చయము	19

శుద్ధభక్తిని గోరువాడు పొందవలసిన సంపత్తు	...	20
జేచిచే బుద్ధిశుద్ధమగు	...	21
సదానందుని యెట్లుపొందవలయును? ధృతిలక్షణము	...	22
ధృతిచేత కామాదికర్మవర్గమును జయించు విధము	23, 24	
కామమునకు జన్మస్థానమేది?	...	25
విడువదగిన సంకల్పమేది? అదియెట్లు	...	26
క్రోధాది అరిషడ్వర్గంబులనుముట్టెట్లు వీరుచూపు పరా క్రమమునకు స్థానమేది? అట్టియెడనుండవలసిన ధైర్యమెట్టిది?	...	31
దరిద్రుని మనోధృతి	...	34
ధనికుని మనోధృతి	...	36
అనన్యభక్తి నపేక్షించువాడుండదగిన మనస్థిమితము	...	38
శంతాపమువల్ల గల్గునష్టములు	...	39
భక్తులకశుభమువాటిల్లదనుటకు ఇతిహాసము	...	40
రాగాదులనుండి పుట్టిన యింద్రియ విషయాపేక్షా యుపేక్షలు విడువవలెననుటనుగురించి	...	44
రాగ ద్వేషములకు వశుడుగానుండవలయుననుటనుగురించి	...	45
అనన్యభక్తిని పొందువారికి నేకాంతవాసము ముఖ్యము	...	48
మనోనిలుకడకభ్యాసము ముఖ్యము	...	50
అనన్యభక్తి నపేక్షించువారు చేకొనదగిన ఆహారమునుగురించి		54
భక్తికిముఖ్యమైన వాస్మయతపస్సునుగురించి	...	57

భక్తి కవసరమైన దేహపరిశుద్ధిని గురించి	...	60
దేవపూజను గురించి	...	61
సద్బ్రాహ్మణ పూజను గురించి	...	65
గురువు యొక్క నుటను గురించి	...	70
ప్రాజ్ఞా లెట్టి వారనుటను గురించి	...	71
బ్రహ్మచర్య వ్రతమును గూర్చి	...	72
అహింసాలక్షణము	...	74
భక్తి కై న్యూల దేహ మే కాక నూత్న కారణ దేహంబులు సయితము పరిశుద్ధముగా నుండవలెననుట	...	74
స్వాధీనపరుచుకొనవలసిన శుద్ధమనస్సును గురించి	...	75
సద్భక్తికి ధ్యానయోగమే ముఖ్యమనుటను గురించి	...	76
ధ్యానయోగమునకు బాహ్యవిషయ స్మరణవిస్మరణము ముఖ్యమనుట	...	78
ధ్యానము చేయు విధము	...	79
సాకారధ్యానమును గురించి	...	80
కొందరాచరించు వేరొక విధ ధ్యానమును గురించి	...	84
బ్రాహ్మణుల కగ్ని దైవమనుటను గురించి	...	85
మునులకు దైవము హృదయమనుటను గురించి	...	88
సామాన్య అల్పబుద్ధులకు దైవము ప్రతిమలనుటను గురించి	...	90
త్రిమూర్తులలో భేదము లేదనుటను గురించి	...	94
భక్తి కరణాని శ్రద్ధావస్తువులు ముఖ్యమనుటను గురించి	...	101

శ్రవణమునకంటె పరోపకాగము శ్రేష్ఠమనుటను గురించి ...	102
అహింసయే యీశ్వరుని పాదసేవఅనుటను గురించి ...	108
ఏకనాథుని చరిత్ర ...	106
ప్రకృత దేవతార్చనలను గురించి ...	111
అర్చకులుచేయవలసిన అర్చనావిధము ...	112
ప్రకృత దేవాలయ ఉత్సవాద్యుత్థితి ...	115
ఆత్మవేత్తలు భగవంతుని ధ్యానించుటకు నిరంతరం	
భ్యాసమును గురించి ...	119
అశుద్ధగుణనాశనమున కభ్యాసమునుగూర్చి ...	122
భక్తుల లక్షణము ...	137

శ్లో॥ భగవద్భక్తిహీనస్య జాతేశ్వస్త్రంజపస్తపః
అప్రాణస్యైవ దేహస్య మండనం లోకరంజనం॥

భగవంతునియందు భక్తి లేనివానికి ఉత్తమజాతియందు దయించుటయు, సకలశాస్త్రప్రవీణతయు, కోట్లసంఖ్యలజపించుటయు, తీక్షణములైన తపంబులొనర్చుటయు, ప్రాణములేని దేహమునకు (పీనుఁగునకు) అలంకరించుటచే నెంతఫలమో అంతఫలమే అనగా వ్యర్థమని తాత్పర్యము.

శ్లో॥ కింస్యాత్ వణాశ్రమాచారైః కిందానైః కింతపశ్చతైః
సర్వాఘ్నైశ్చ మశ్లోకేన చేద్భక్తిరథోక్షజే॥ (భాగ).

భగవద్భక్తికి ముఖ్యసాధనములు గానుండనపుడు వర్ణాశ్రమాచారము లాచరించుట చే నేమిఫలము, పాత్రమెరిగి సద్వృత్తి చే సంపాదించనది దాన మొసంగుట చే నేమిప్రయోజనము, మిగులకఠినమైన తపశ్చరణలచే నేమికార్యము, నాలుగువేదములధ్యయనముచేయుట చే నేమిలాభము అనగా నివర్ణియు భక్తిని పొందుటకు సాధనములు కానపుడు నిష్ఫలములని తాత్పర్యము. భక్తిని ఇంతస్లాఘించి చెప్పుటకు కారణము విచారితము.

ఎవ రెవరి నేయేమార్గములు తరింపఁ జేసినవో ఆయామార్గములే శ్రేష్ఠతమములని చెప్పియున్నారు. భక్తిమార్గముచే తరించినవారు దానినే శ్రేష్ఠమనియు, జ్ఞానమార్గమున తరించినవారు అదే శ్రేష్ఠమైనదనియు ఇట్లనే ఏమార్గమున తరించినవారు ఆమార్గము శ్రేష్ఠమని చెప్పినారు. అన్నిమార్గములు భగవంతునినే పొందించుచున్నవి. ఆదియందు వేర్వేరు మార్గములు ప్రత్యేకముగా ఒకరొకరికి సులభముగాను, శ్రేష్ఠముగాను తోచినను చివరకు అన్నిమార్గములభ్యసించి ఆఫలములు పొందినగాని భగవం

తునిచెందలేరు. అదెట్లన భక్తిమార్గమవలంబించువాడు జ్ఞాన సంపత్తియు, కర్మసిద్ధియు, యోగాభ్యాసమును లేక భగవంతుని యందు పరమభక్తి అనగా అనన్యభక్తి పొందఁజాలఁడు. అవ్విధముననే ఇతరమార్గము లవలంబించువారికి భక్తియుకావలెను. ముందువ్రాయబోవు ప్రమాణములచే నిదినిశ్చయమని దృఢమగు.

భక్తులు భక్తిమార్గము శ్రేష్ఠమనిచెప్పటకు రెండుముఖ్య కారణములు గలవు.

మొదటిది, భక్తిమార్గమందు ఇతర మార్గములందున్నట్లు పద్రవములేదు. ఇతరమార్గము లభ్యసించుటకు అధికారము అనగా యోగ్యతను మొదటపొందవలసిన దవశ్యము. అట్లు యోగ్యతనుపొందక అభ్యసించినట్లైన ఉపద్రవము కలుగును.

జ్ఞానమార్గమునకు వివేకాది సాధనచతుష్టయ మవసరము. దానిని పొందక జ్ఞానమార్గమందు ప్రవేశించువారికి అహంకారమును, నాస్తికత్వమును ప్రాప్తించును. దీనికు దాహరణము ద్వైతాద్వైత పిశిష్టాద్వైతులకును, ఇతరమతస్థులకునుండు పరస్పరద్వేషభావముచాలును. యోగమార్గమునకు యమనియమాది అష్టాంగములవశ్యములు. ఇవిపొందక యోగమభ్యసించువారికి పలు విధములగు శరీరబాధలును, అసురత్వమును సిద్ధించును. భక్తి యోగమందు మాత్రమీ యపాయములేదని మహానారాయణోపనిషత్తు నందు దాహరింపఁబడినది.

మం॥ తస్మాత్సర్వేషామధికారిణా మనధికారిణాం

భక్తియోగపవప్రశస్యతేభక్తియోగోనిరుపద్రవః

భక్తియోగాస్తుక్తిఃబుద్ధిమతామనాయాసే

నాచిరాదేవతత్వజ్ఞానం భవతితత్కథమితి

భక్తవత్సలస్వయమేవ సర్వేభ్యోమోక్ష

విఘ్నేభ్యోభక్తినిష్ఠాపరిపాలయతి

భక్త్యావి నాబ్రహ్మజ్ఞానంక దాపినజాయతే॥

ఆకారణముచే సమస్త అధికారులకును అనధికారులకును, భక్తియోగము ప్రశస్తమైనది. భక్తియోగమందేలాటియపద్రవమును లేదు. భక్తియోగముచే ముక్తికలుగును. బుద్ధిమంతులకు ఆయాసములేక శీఘ్రముగతత్వజ్ఞానము లభించును. అదెట్లున:— భక్తవత్సలుడైన పరమేశ్వరుడు తానే సమస్తమైన మోక్షవిఘ్నములను తొలగించి భక్తినిష్ఠనుపరిపాలించును. భక్తిలేక ఎప్పటికిని బ్రహ్మజ్ఞానములభించదని తాత్పర్యము. ఈ ప్రమాణముచేత భక్తియోగమందుపద్రవములేదనియు, ఏలాటి అధికారమును పొందకనే అభ్యసించవచ్చుననియు దృఢపడుచున్నది.

ఇంక రెండవదైన పరమకారణము భగవంతునిపొందుటే.

భగవద్గీత ఏకాదశాధ్యాయము 54 శ్లోకము.

శ్లో॥ నాహం వేదైర్మతపసా న దావేననచేజ్యయా

శక్య ఏవం విధోద్రష్టుం దృష్టవానసిమాంయథా॥

భక్త్యాత్వనన్యయా శక్య అహమేవం విధోర్జున

జ్ఞాతుం ద్రష్టుంచ తత్వేన ప్రవేష్టుంచ పరంతప॥

వేదములచేతగాని, తపస్సుచేతగాని, దానములచేతగాని, యజ్ఞములచేతగాని నన్ను నీవు చూచినట్లు చూచుటకు శక్యముకాదు అనన్యభక్తిచేతనే ఇవ్విధమున చూచుటకును, తెలిసికొనుటకును, ప్రవేశించుటకును, శక్యమగునని అజ్ఞానునికి శ్రీకృష్ణులొనరిచ్చిరని తాత్పర్యము.

అర్జునుడు ఏవిధమున భగవంతుని చూచినది అదే అధ్యాయమందే (15) పదునైదవశ్లోకమునుండి (31) ముప్పదియొకటి శ్లోకము వరకు వర్ణించబడినది. అన్ని శ్లోకములు వ్రాయును విశేషముగా చోటుపట్టునుగనుక ఒక శ్లోకముమాత్రము వ్రాసెదము:—

శ్లో॥ పశ్యామి దేవాంస్తవ దేవ దేహి సర్వాంస్తథా

భూత విశేష సంఘా॥ బ్రహ్మణమీశంకమలాసనస్థం

ఋషీంశ్చ సర్వా నురగాంశ్చ దివ్యా॥

ఓదేవా, నీదేహమందు సమస్తదేవతలను, సకలభూతవిశేషముల గుంపును, కమలాసనమందుండబ్రహ్మను, ఋషుల సమూహమును నాగులను చూచున్నానని అర్జునుఁడు శ్రీకృష్ణులకు చెప్పెను. బ్రహ్మాండమాంతయు భగవంతునియందు చూచెననిదీనిముఖ్యాభిప్రాయము.

శ్లో॥ యోమాంపశ్యతీసర్వత్రసర్వంచమయిపశ్యతి,
తస్యాహంనప్రణశ్యామి సచమేనప్రణశ్యతి॥

తా॥ ఎవఁడు సమస్తమందునన్ను, నాయందు సమస్తమును చూచుచున్నాఁడో వాఁడునన్ను విడువఁడు. నేను వాని విడువను.

ఇట్టివిశ్వరూపమును చూచినవాఁడుతప్ప మరెవ్వఁడు భగవంతుని అన్నిటియందును, అన్నిటియందు భగవంతుని చూడగలడు? ఎవ్వనికీలాటిదర్శనమబ్బునో వాఁడే నిజమైనభక్తుఁడుగాని ఇతరులు అనన్యభక్తులుకారని దృఢముగా చెప్పవచ్చును.

వేలకొలదిజనులుతిరుపతి, శ్రీరంగము, కాశీరామేశ్వరములు, మొదలగు దివ్యస్థలములకు మితిమీరినద్రవ్యము వ్యయముచేసి ప్లేగు మొదలగు వాని నిబంధనలకులోబడి, ఎండ వేడిమిచేకాలినట్టియు, వానలచేతడసి అడుసైనట్టియుభూమిమీద పొరలుచుదండములుబెట్టుచు, అడుగడుగునకునమస్కారములుసేయుచు, నోటికిబీగములువేసికొనుచు, కేవలముశ్రమపడిపోయి అచ్చట స్వామిని అనేక విధముల ఆరాధించుచు, కానుకలుసమర్పించుచు, ఉత్సవములుచేయించుచు, స్త్రీలుసయితము తలవెండ్రుకలు తీయించుకొనుచు పలుతెరంగుల పూజించుచుండుట అందరికి తెలిసినవిషయమే. వారందరు అర్జునుఁడుచూచినట్టి స్వామినిజరూపము చూచుచున్నారా? లేదనిదృఢముగా చెప్పవచ్చును. అట్లన్నప్పుడు వీరికి భక్తిలేదనిచెప్పవలెనా? లేక భగవంతుఁడు భక్తులకు దర్శనమిచ్చెదనని చెప్పినది వృథావాక్యమనవలెనా? ఈ విషయము

విచారించిచూడ వీరుభక్తులనుటయు, భగవంతుని వచనము సత్యమనియు దృఢపడుచున్నది.

అట్లైన:—భక్తిరెండువిధములు. సదోషమనియు, సిదోఁషమనియు, లేక శుద్ధభక్తి అశుద్ధభక్తియని ద్వివిధము. శుద్ధభక్తి మరియు మూడువిధములు, సిరిమిత్తభక్తి, అవ్యభిచారభక్తి, అవ్యవహితభక్తియని. అశుద్ధభక్తియు మువ్విధము:—సనిమిత్తము, సవ్యభిచారము, సవ్యవహితమని. ఎవరైతే మొదటిదగు శుద్ధభక్తినిపొందియుంచురో వారుఅజునుఁడుచూచినట్టిస్వామినిజరూపము దశింఁచుదురనుటకు సంశయములేదు. శుద్ధభక్తిని గురించి వివర్ణించుటకుముందు అశుద్ధభక్తిని గురించి విచారించుదము. ఏదైననొక నిమిత్తముచేదేవునిపూజించుట, స్తుతించుట, ధ్యానించుట, కానుకలిచ్చుట మొదలగునవి సనిమిత్తభక్తికిచేరినవి. అదెట్టిదన, రోగనివారణార్థముగాని, సంతానోద్దేశమునగాని, సంపదపొంచుటకుగాని లేక ఇతరపప్రయోజనమునకుగాని భగవంతుని ఆరాధించుట మొదలగునది. వీరుభగవంతుని ఆరాధించు ముఖ్యోద్దేశము రోగనివారణాదులుకావలెననుటగాని స్వామినిజరూపముచూచి పొందవలెననుటగాదు. రోగపీడితుడు రోగనివారణమునకై వైద్యునింటికి మాటిమాటికి తిరుగుచు, ద్రవ్యమిచ్చుచు, స్తుతించుచుండి, రోగనివారణమైన తరువాతగాని, రోగము ఆవైద్యునిచే నివారణకాకపోయినగానిఎల్లు ఆవైద్యునియందుపేక్షభావముకలుగునో అట్లనేస్వామిని ఏదైననొకయుద్దేశముచే గొలుచు వారికిని తమయుద్దేశము నెగవేరనపుడు స్వామియందుపేక్షకలుగును గనుక ఒకనిమిత్తముతో స్వామినికొలుచుట అశుద్ధభక్తియనబడును. దానికు గాహరణముగా దీనినిగైకొనవచ్చును. గ్రామములలో ధాముజాడ్యము (మారీకావ్యాధి, కాలరా) వ్యాపించినపుడు ఎచ్చటచూచినను రామభజనలుచేయుచు, జనులుగుంపుగుంపుగా ఊరంతచుట్టుచుందురు, ఆయుపాధినిలిచినతోడనే స

మారాధనలుచేసి భజనలునిలుపుదురు. వీరుభజనలుచేయు ఉద్దేశము ఆవ్యాధి నిలుచుటకుగాను. ఆయుద్దేశము నెరవేరినతోడనే భజనలునునిలుచును.

ఇక సవ్యభిచారభక్తిని గురించి విచారించుము. వ్యభిచార (స్త్రీ) ఎవ్విధమున భర్తయింటియందు సమాస్తకార్యములు చేయుచుండినను మానసుతనకుయిష్టమైన పరపురుషునందుంచి యుండునో అవ్విధముననే వ్యభిచారభక్తిగలవారు బాహ్యోద్రియములచే దేవతాపూజలు సల్పుచుండినను వారిహనసు ప్రాపంచిక సంబంధమైన బహిర్వాప్తపారములందే పోవుచుండునుగాని భగవంతునందు సర్వదానిలిచియుండదు. ఇట్టిభక్తిచే భగవంతుని నిజరూపము చూచి, పొందుటసాధ్యముకాదు. ఇక సవ్యవహితభక్తి ఏదన దివసమంతయు తపతప స్రాపంచిక వ్యాపారములందు గడపుచు ఆపసులన్నియుముగిసి తీరుబాటైనపుడు, పురాణమువినుటకో, పారాయణముసేయుటకో, భగవత్గ్రంథలశ్రవణమునకో, దేవతార్చనలుసేయుటకో ప్రియోగించుట. భక్తిసంబంధమైన ఉపన్యాసమిచ్చుచున్నారు, వినుటకురమ్మని పిలిచినపుడెందరునాకు పనియున్నది పనితీరితే పచ్చెదననిచెప్పుటలేదు. అశుద్ధభక్తిగలవారికి భగవంతుడు పరమార్థముగా నుండడు. వారికిప్రపంచ విషయములే పరమార్థము. తపఃఅభీష్టములు పొందుటకుభగవంతునిసాధకముగా నెంచెదరు, గనుక నిట్టిభక్తిచేస్వామిదొరకడు. స్వామిదొరకుటకు నిర్నిమిత్తమును అవ్యభిచారమును, అవ్యవహితమునగు శుద్ధభక్తి కావలెను. ఇప్పుడుసామాన్యముగా దివ్యదేశములకుపోయి పూజించు వారిలో బహుజనులు అశుద్ధభక్తిగలవారు గనుక వారి అభీష్టములు మాత్రము అట్టిపూజలచే ఈడేరునేగానిస్వామి నిజరూపదర్శనముకానేరదు.

శుద్ధభక్తి నిర్నిమిత్తముగా (నిష్కారణముగ, ఏఫలాపేక్షయు లేక) భగవంతుని సర్వదా తలంచుచు, ధ్యానించుచు,

సేవించుచు, పూజించుచుండుట. ఎవఁడుగాని దేనినైన నిర్మి
మిత్తముగ చేయువాఁడులేడనే అందరికిఁతోచుచున్నది. ఏప్రయో
జనమును లేక ప్పదైనపనిచేయువానిని పిచ్చివాఁడందురు. భక్తులట్టి
వారని భావించకూడదు. బ్రహ్మాండమందుండు సహస్రమును
ఓక నిమిత్తముచేత, ఆత్మకు (తనకు) ప్రీతిగనుండును. ఆత్మ
ప్పదైనది, ఆత్మయొక్క నిజస్థితి తెలియకుండినను తత్కాలమందు
ఆత్మయని (తానని) దేనినిభావించియుండునో దానికి ప్రతివస్తువును
ప్రియముగనుండుననుట అందరికి తెలిసిన విషయము. వస్తు
ములు నరునికి ప్రీతిగనుండుటకు, అవి తన్ను అలంకరించుచున్న
వనుటయు, చలి ఆపుననుటయు నిమిత్తములు. భోజనము ప్రీతి
గనుండుటకు తన్నుజీవింపచేయుచుండుట నిమిత్తము. ఇట్లనే
తనకంటె నితరవస్తువులన్నియు ఏదోయొకనిమిత్తముచేత తనకు
ప్రీతిగనుండునుగాని నిమిత్తములేక ప్రీతిగనుండవు. అట్లనే
అశుద్ధభక్తిగలవారికి, భగవంతుఁడు ప్రీతిగనుండుటకు, తన్నురక్షిం
చుననుటయో, ఆపదలనుండి తొలగించుననుటయో, బంధముల
నుండి వదలించుననుటయో, అభీష్టములు నెరవేర్చుననుటయో
నిమిత్తములు. తనకంటె నితరవస్తువులన్నియు నిమిత్తములేనిది
ఎవనికిని ప్రీతిగనుండదు. భగవంతుని తనకంటెనితరుఁడని తల
చువానికి నిమిత్తములేనిది భగవంతుఁడెట్లు ప్రియుఁడగును? ఆత్మ
కంటె (తనకంటె) నెక్కువప్రియమైన దేదియులేదని యెవరికి తెలి
యదు! తన్నుమాలిన ధర్మములేదనిలోకోక్తిగలచుకదా! తన్నుర
క్షించుకొనుటకేదిచేసినను దోషములేదని చెప్పుదురు. తన్నురక్షిం
చుకొనుటకు హత్యచేసిననుమన్నింతురు (Self defence). తనకం
టె అనగా ఆత్మకంటె నెక్కువప్రియమయిన దేదియులేదని దృఢ
పడుచున్నది.

విమరసీతియందు విమరుఁడు ధృతరాష్ట్రునికిట్లు చెప్పినాఁడు.

శ్లో॥ త్యజేదేకంకులస్యాథం

గ్రామస్వాధీనం కులంత్యజేత్

గ్రామంజనపదస్వాధీనం

ఆత్మాధీనం ప్రతిపీఠ్యజేత్ ॥

కులమును రక్షించుకొనుటకు ఒక నివదలవచ్చును, గ్రామమును కాపాడుటకు కులమును త్యజించవచ్చును, పట్టణమును నిలుపుటకు గ్రామమును విడువవచ్చును, ఆత్మను రక్షించుటకు భూమినంతయు పరిత్యాగము చేయవచ్చునని శ్రీమద్భారతము ఉద్యోగపర్వముందు విమరుఁడు పలికినాడు. ఈ కారణమును పట్టి ఆత్మ సమస్త వస్తువులకంటె ప్రీయమైనదని చెప్పుటకు సంశయమేమియు లేదు.

ఆత్మ ఎందుకు, ఏనిమిత్తముచే నింతప్రియమైనది? అదెందుకంత ప్రీయతమమైనదో చెప్పువారు లేరు. దానికినిమిత్తములేదు.

బ్రహ్మదారణ్యోపనిషత్తునందును భార్య, భర్త, కులము, ధనము, మొదలగు సమస్తములను ఆత్మాధీనమే ప్రీయములగుచున్నవని చెప్పబడినది.

శ్లో॥ “న వా అరే సర్వస్య కామాయ

సర్వంప్రియంభవతి, ఆత్మనస్తు

కామాయ సర్వంప్రియంభవతి”

ఎవఁడు తనయందు సర్వమును, సర్వమునందు తన్ను చూచుచున్నాఁడో వాఁడే ఆత్మజ్ఞాని, వాఁడే సమదర్శి, వాఁడే యోగి, వాఁడే ఏకత్వమును పొందిన వాఁడు. వానికే శోక మోహములు లేవు.

శ్లో॥ సర్వభూతేషు చాత్మానం | సర్వభూతాని చాత్మని,

ఈక్షతే యోగయక్తాః | సర్వత్ర సమదర్శినః”

అనిభగవద్గీతయందును

శ్లో॥ యస్మిన్ సర్వాణి భూతాని | ఆత్మైవా భూద్విజానతః,

తత్ర కోమోహః కశ్చోకః | ఏకత్వమనుపశ్యతః ॥

అని యీశావాస్యోపనిషత్తునందును ఉదాహరింపబడినది.

వీనితాత్పర్యము పైనవ్రాయఁబడినది. ఇట్టివారేనిషాఁగము కర్తము చేయువారు, వీరేనిర్నిమిత్తముగ జగదుపకారముచేయుచుందురు. అదెంచుకన ఓరికేకామమునులేదు. కామమునకోరిక, ఇచ్ఛ. కోరికలు తనకంటె నితరవస్తువుకును, తనకును కలుగఁజేయుబంధము. ఆశ్చర్యవేత్తలకు వేరువస్తువేదియులేదు, తానేసర్వంబనితలంచుటచే కామమేదియులేదాయె, గనుకనిషాఁగముముగ సమస్తకర్తములు సేయుచుందురు. ఓరికిని, బ్రహ్మాండమంచుండు సమస్తమునకును భేద

లేకుండుటనుబట్టి సమస్తమును తాముగాచూచుటచేతను, తమయందు ప్రేయము నిర్నిమిత్తముగనుండుటనుబట్టియు బ్రహ్మాండమంతయు ఓరికినిర్నిమిత్తముగ ప్రేయముగనుండును.

ఎవండు తానుబ్రహ్మమనియు, బ్రహ్మసర్వమనియు అపరోక్షాను భవముచే తెలిసికొనుచున్నాఁడో వాఁడేపరమాత్మయందు (బ్రహ్మలేక ఈశ్వరునియందు) నిర్నిమిత్తభక్తిచూపగలఁడు.

శ్లో॥ యోమాంపశ్యతిసర్వత్ర సర్వంచమయిపశ్యతి॥

తస్యహంనప్రణశ్యమి, సచమేనప్రణశ్యతి

శ్లో॥ బహునాంజన్మనామంతేజ్ఞానవాణ్మాంప్రపద్యతే

వాసుదేవస్సర్వమితిసమహత్తానుమద్లభః॥

అనిభగవద్గీతయందు ఈశ్వరుఁడైన శ్రీకృష్ణులుపదేశించినారు. సర్వము వాసుదేవుఁడని నన్నుచూచెడి మహాత్ములు మిక్కిలి దుర్లభము. ఆస్థితి బహుజన్మముల కనంతరము జ్ఞానులకు లభించునని తాత్పర్యము. ఇట్టివారు తప్ప ఇతరులేవరును నిర్నిమిత్తముగ ఈశ్వరుని భజింపఁజాలరు. ఈ కారణమును బట్టియే,

శ్లో॥ ఆత్మారామాశ్చమునయో నిర్గ్రంథాఅభ్యుక్తమే

కుర్వంత్యహైతుకీంభక్తిమిద్ధంభూతగుణోహరిః॥

కం॥ ధీరులునిరపేక్షులు నాత్మారాములునైనమునులు హరిభజనము నిషాఁగరణమచేయుచుందురు. నారాయణుఁడట్టివాడునవ్యచరిత్రా

నిష్కారణముగ అనగా నిర్నిమిత్తము హరినిభజించువారు నిష్కారములుగాను ఆత్మారాములుగాను, ధీరులుగాను ఉండవలెను. అట్టివారికే నిర్నిమిత్త భక్తి కుదురును. వీరేజ్ఞానులు. జ్ఞానములేక ఇట్టిభక్తి కుచురదనుటనిశ్చయముగనుక భక్తికి జ్ఞానము ముఖ్యము.

నిర్నిమిత్త భక్తికి ఈక్రింద ప్రాసాదముండు శ్లోకములో వివరించియుండునవి ఉపమానములుగా చెప్పబడినవి.

శ్లో॥ అంకోలం నిజబీజసంతతి రయఃకాంతోపలస్సూచికా

సాధ్వీనైజవిభులతాక్షితిరుహంసింధుస్సరిద్వల్లభం

ప్రాప్నోతీహయథాతథాపశుపతేఃపాదారవిందద్వయం

చేతోవృత్తిరుపేత్యతిష్ఠతినదాసాభక్తిరిత్యుచ్యతే॥

అంకోలవృక్షముయొక్క (ఉడగచెట్టు) బీజములు వానకురిసినపుడెవ్వధమున ఆహ్రానికి అంటికొనునో, సూది సూదంటు రాతి నెట్లుతలిగొనునో, పరశపతివ్రత పరీతిని తనపతిని సర్వదా అనువర్తించియుండునో తీగెగాను అల్లికొనియుండు చెట్టు నెప్పగిది ఎడతెగక చుట్టుకొనియుండునో, నదీనదములేలాగు వేగముగ సముద్రముఁజేరఁబోవుచుండునో అష్విధమున మహాదేవుని పాదారవిందములెడతెగక వానను పొందియుండుట భక్తి అని చెప్పబడునని తాత్పర్యము. పైనుదాహరించినవన్నియు ఎడతెగక పరస్పర మాకర్షించుటకేమి నిమిత్తముచెప్పదురు? వానికి నిమిత్తమేలేదు. వానిస్వభావమే అట్లునువర్తించునని యందురు.

మహాపతివ్రతయగు సాపిత్ర తనకెన్నివిధములగుకష్టములు దుఃఖములు ప్రాప్తమగునని తెలిసినను సత్యవంతునే వరించుటకేమి నిమిత్తమున్నది? మొదటసాపిత్రని సత్యవంతునికిచ్చి వివాహముచేయుటకు నిశ్చయించియుండ నారదులువచ్చి సాపిత్రతలిదండ్రులకు ఆకన్యకను సత్యవంతునికిచ్చి వివాహముచేయుటచే మితిలేనికష్టములొబిడ్డకు ప్రాప్తమగుటేగాక వివాహానంతర మొక

సంవత్సరమునకే వైధవ్యము లభించుననిచెప్పెను. అప్పుడు వారు తమకొమార్తెకు వేటువరునివెతుకుటకు యత్నించనుద్దేశించిరి. దానినిపిని సావిత్రి తలినండ్రులయొద్దకువని, ఇష్టువచించెను. “ఇదేమి చిత్రము, నన్నుమొదట సత్యవంతునికిచ్చి వివాహముచేయ నిశ్చయించి ఇపుడు వేరొకని కివ్వదలచినారని వింటిని. ఆర్యకన్యలకు ఇద్దరుభర్తలుండుట ఎక్కడైనకలదా? సత్యవంతునికిచ్చుటకెప్పుడు నిశ్చయించితో అప్పటినుండి నేనాయననే నాహృదయేశుండని భావించియున్నదాన, నేవేరొకని మనంబున దలచను. మీరితర ప్రయత్నముచేయకుడని” విన్నవించెను. దానికి సావిత్రి తల్లియిచ్చెప్పదొడగెను. అమ్మా, నీవుపసిదానవు, నీకుప్రపంచ విషయములేమియు తెలియవు, మంచిచెడ్డలు గుర్తెరుగవు, నిన్ను సత్యవంతునికిచ్చెదమని వాగ్దత్తముచేసితిమిగాని ఇచ్చివివాహముచేయలేదు. వివాహముసంపూర్తికాలేదు. నిన్నుమేము అమితప్రేమతో పెంచితిమి నీకు అవంతకష్టమువచ్చినను మేమోర్వజాలము. నిన్ను సత్యవంతునికిచ్చి వివాహముగావించితిమేని నీకు అమితకష్టములును, భరింపనలవిగాని దుఃఖములును ప్రాప్తమగును. అవన్నియు నీకువివరించిచెప్పెదమనిము. నీవిప్పుడు దివ్యమైనరాజగృహమందున్నావు. సత్యవంతుని పతిగాగ్రహించితివేని పర్ణశాల ప్రాప్తమగును. మహాపట్టణవాసమునకుమారు అరణ్యవాసమగును. వెలగలవస్త్రాభరణములకు బదులు నారచీరలు జడలుధరించవలసివచ్చును. పట్టువస్త్రములమీద నీహృదయపాదములిడుట విడిచి రాళ్లు, ముండ్లమీద నడచుట తటస్థించును. సేవకాస్త్రీలచే సేవచేయించుకొనుట తప్పిముసలిఅత్తకు గుడ్డిమామకును సేవచేయదగియుండును, శాల్యాన్నం, సఘృతంపయోదగి యుతంబులుగరుచ్యములు భుజించుటపోయి ఆకలములు స్వీకరించుట ఘటెల్లును. ఇవన్నియు అనుభవించవలసినదేగాక వివాహమైన ఒక సంవత్సరమునకు వైధవ్యమును

ప్రాప్తమగును. ఇన్నికష్టములపాలుచేసి మేమెట్లుభరింతుము. తల్లీ! సత్యవంతునివరించియుండుట వదలుము. నీకుతగిన వరుని వెతకెదము. ఇంకసత్యవంతుని వదిలచకుమనివలకుగా, సావిత్రి మారిట్టుపలికెను. అమ్మా! నన్నెంత నీచురాలుగాదలచి తీరే! మహాసత్కుల ప్రసూతులగు మీశుద్ధగర్భామందు నే జనించ లేదా? నేనార్యవంశజురాలనుకానా? కుటకటా! నేను మీనను లకింత హీనముగాతోచితినే, ఏమి కర్తమిది. సామాన్య స్త్రీల వలె నేనును, పట్టణవాస నిమిత్తముగాని, రాజసందిరమందుం డుటకుగాని, వస్త్రాభరణముల యుద్దేశమునగాని, రుద్యమైన భోజనాపేక్షతోగాని, సేవకాస్త్రీలచే సేవచేయించుకొనుకో రికతోగాని, మృదుదుకూలములపైనడవవలెననెడి యిచ్ఛతోగాని లేక ఇతరయేనిమిత్తముతోగాని నేనుసత్యవంతునివరించలేదు. భార్యా అధఃకంఠునుష్యస్య' అనిపెద్దలవచనముగలదు, నన్నుమీరు సత్యవంతునుండి విడదీసితిరేని ఒకశరీరమును రెండుగాచీల్చుటచే నెంతబాధకలుగునో అంతబాధకలుగును. నేను ఆయనలో సగవనుట తప్పమరేదియు నాకునిమిత్తములేదు. ఆయన నెడబాసి ఒకక్షణమైననుండజాల. సర్వదానామనసు ఆయనయందుండునే గాని వేరుపోదు. నాకువైధవ్యము కలుగునని చెప్పితిరి, పోయే దేహము విడిచిన ఆయనతోడనే సతీయు దేహమువిడిచి వెంటనే వెళ్లును. నాకు సత్యవంతుడే, సర్వాభరణములు, ఆయననుండి నచోటే నాకుదివ్యభవనము, దివ్యనగరము, ఆయనయొక్కయు ఆయన తలిదండ్రులయొక్కయు సేవచేయుటకంటె నాకెక్కువ సుఖమేదియులేదు, ఆయనయే నాకుదైవము, ఆయనయేనాఒప్పుల కుప్ప, నాహృదయేశుడు గనుక నన్ను ఆయనకేయిచ్చుటచే మీరు నాకు అనుపమమైనట్టి సుఖమును, అపారమైన ఆనందమును పొందించినట్లుగును గనుక ఓ నన్నుకన్నతల్లీ! సత్యవంతునుండి నన్ను తొలగించకుడని సావిత్రిపలికెను.

భగవంతునందు నిట్టి భక్తి కలిగియున్నది నిర్నిమిత్తభక్తి
యనబడును. దానినే పరమభక్తుడగు ప్రహ్లాదుడిట్లు విపరించె.

శ్లో॥ యస్య ఆశిష ఆశాస్తేన వైభవ్యస్సవైవణిక్

స వైభవ్యోస్సవైస్వామీగుణలుభౌన కాముకా

అహంత్య కాహంత్యః క్షింత్యంస్వామీ అన పాశ్రయః॥

ఎవడుపడైన ఆశచే భగవంతుని సేపించుచుండునో వాడు
భక్తుడగుగాడు వాడు వ్యాపారస్థుడు. వ్యాపారస్థుడెవ్వధమున
తన డబ్బుకొంతయిచ్చి బతులుగా అంతకంటె నెక్కు వడబ్బునిచ్చు
ఎస్తువును పుచ్చుకొనునో అవ్వధముననే ఆశచే గొలుచువాడు
స్వామినుండి బతులుకొరును. ఏలాటి అపేక్షయు లేక ఎవడు స్వామిని
కొలుచునో వాడే భక్తుడు, నేనై తేనో అకాముడను. నిన్నుండినే
పొందవలసిన దేదియు లేదు, నీవు నాను స్వామివి. నన్నుండినీకును పది
యు కావలసినది లేదు. అని ప్రహ్లాదుడు స్వామితో చెప్పినట్లు భాగ
వతహంతుడాహరింపబడినది. ఇది నిర్నిమిత్తభక్తి. సమస్తమును
దృశ్యదృశ్యములన్నిటిని ఈశ్వరునిగా భావించువానికి వేరు
వస్తువెక్కడనుండును. అన్నిటియందును, తనవల్లభుడగు ఈశ్వ
రునే చూచువానికి ఇతరవస్తువెల్లగుపడును? వాడు బ్రహ్మాండమే
ఈశ్వరునిగా భావించి అందరికి సంతోష మొసంగుచుండును.

శ్లో॥ ఏన కేన ప్రకారేణ పరస్య పురుషస్య తు

సంతోషంజనయేత్ప్రాజ్ఞః తదేవేశ్వరపూజనం॥

ఎవ్వధమునగాని పరులను సంతోషపెట్టుటయే ఈశ్వర
పూజయని ప్రాజ్ఞులందురని తాత్పర్యము.

సమస్తమును ఈశ్వరునిగా భావించువారి మనసు వేరువిధ
ముగా పోవుటకు వేరువస్తువే గన్పడదు. కనుక ఇట్టిస్థితిని పొందిన
వారు అవ్యభిచారభక్తిగలవారు.

ఈ కాలనూ కాలమునక తాను చేయు సమస్త కార్యములును
భగవంతునిదని పరిశుద్ధమనసుతో చేయువానికి వేరువిధముగ కాల

ముపుచ్చుటకు పిరామమేలేదు.

శ్లో॥ ఆత్మాత్వంగిజామతిఃపరిజనాఃప్రాణాఃశరీరంగృహం
పూజా తేవిషయోపభోగరచనానిదాసమాధిస్థితిః
సంచారఃపదయోప్రదక్షిణవిధిస్తోత్రాణిసర్వాగిరో
యన్యత్కర్తృకరోమితత్తదఖిలంశంభోతవారాధనం॥

ఆత్మనీవు, మనసే పార్వతి, శంచప్రాణములే పరిజనము, శరీరమే గృహము, పిషయము లనుభవించుటే నీపూజ, నిదేయోగఫలంబగు సమాధి, పాదములచే సంచరించుటంతయు ప్రదక్షిణము, ఉచ్చరించు సమస్తమును నీస్తోత్రము, నేనుచేయు సమస్తకర్మలు నీఆరాధనమే తప్పవేరు కాదని తాత్పర్యము.

శ్లో॥ యతః-రోషియదశ్శాసనియజ్ఞఃపహాషిదదాసియత్
యత్తపస్యసికాంతేయతతురుష్వమరర్పణం॥ (గీ. 9-37)

ఏదిచేయుచున్నావో, ఏదిభుజించుచున్నావో ఏదిహుతముచేయుచున్నావో ఏదియిచ్చుచున్నావో, ఏదియమమునల్పుచున్నావో, దానిని నాకప్పగింపునని శ్రీకృష్ణులుపదేశించిరి.

సర్వదా చేయుకార్యములన్నియు భగవంతునిదైనపుడు ఇతరత్రపుచ్చుటకు కాలమేలేదు గనుక నిది అవ్యవహితభక్తి.

పైచెప్పినరీతిన నిర్మిమిత్తమును, వ్యభిచారమును, అవ్యవహితమునునైన భక్తిశుద్ధభక్తి అనన్యభక్తి అని చెప్పఁబడును.

శుద్ధభక్తికి, ఏకభక్తి, నన్యభక్తి, పరాభక్తి అని నామాంతరములు కలవు.

ఈభక్తి ఎట్టివారికి సాధ్యమైనదియు శ్రీభగవద్గీతయందెట్లు వివరింపఁబడినది.

శ్లో॥ చతుర్విధాభజంతేమాంజనాస్సుకప్రతిరోజున
ఆర్తోజ్ఞాసురథార్థజ్ఞానీచభరతమాభ॥
తేషాంజ్ఞానీనిత్యాయుక్తః పరభక్తిర్విశిష్యతే
ప్రియోపిజ్ఞానినోత్కర్షమహంసచమప్రియః॥

పుణ్యముచేసినవారు నాలువిధములవారు నన్ను భజించుచున్నారు. ఆపత్తులండుండువారును, బ్రహ్మ విచారపరులును, పురుషార్థములుకోరువారును, జ్ఞానులును వీరందరునన్ను భజించుచున్నారు. వీరిలోజ్ఞానులు సతతముయుక్తమనసులై ఏకభక్తి, అనగా అనన్యభక్తితో వెలుగుచుందురు. జ్ఞానులకు నేనుఅత్యంతప్రియముగాను నాకువారుఅమితప్రీతిగానుండురని తాత్పర్యము.

ఈశ్లోకాభిప్రాయముచే జ్ఞానములేక ఏకభక్తి కుదరదని నిశ్చయమగుచున్నది. పరమార్థమును పొందుటకు భక్తిజ్ఞానములు రెండును అత్యవసరములు.

శ్లో॥ మోక్షసాధనసామగ్ర్యాంభక్తిరేవగరీయసీ
స్వస్వరూపానుసంధానంభక్తిరిత్యభిరుచ్యతే॥

అని వివేక చూడామణియందు శ్రీశంకరులొనఱిచ్చినారు. మోక్షమునుపొందుటకుగల సాధనములలో భక్తియే శ్రేష్ఠమైనదనియు, స్వస్వరూపమును అనుసంధానముచేయుట భక్తియనియుఁ దాత్పర్యము.

శ్లో॥ నవినాజ్ఞానవిజ్ఞానే మోక్షస్యాధిగమోభవేత్
నవినాగురుసంబంధం జ్ఞానస్యాధిగమఃకుతః॥

జ్ఞాన విజ్ఞానములులేక మోక్షము దొరకఁజాలదు. గురు సంబంధములేక జ్ఞానమెట్లుప్రాప్తమగును? అనితాత్పర్యము. జ్ఞానములేక మోక్షముదొరకదు, ముక్తుఁడుగాక పరమాత్మను అనగా ఈశ్వరుని చూడజాలఁడు. కనుకపరమార్థమునకు భక్తిజ్ఞానములు రెండును అవశ్యము.

ఇట్టిజ్ఞాన యుక్తమగు భక్తిని ఎట్లుపొందదగుననిన:—

శ్లో॥ జన్మానేకశత్రైసదాదరయజాభక్త్యాసమారాధితా
భక్తైర్వైదికలక్షణేనవిధినాసంతుష్టఈశఃస్వయం

సాక్షాత్ శ్రీగురురూపమేత్యేకప్రయాద్యగ్గోచరస్సప్రభుః
తత్సంసాధువిబోధ్యతారయతితాఽసంసారదుఃఖాణ్ణవాత్ ॥

ఈశ్వరుడు అనేక శతజన్మములు, శ్రుత్యుక్తమగు విధి ననుసరించినభక్తిచేత సాదరముగ ఆరాధించుటచేత స్వయముగ సంతృప్తిచెందినవాడై కరుణారసముచేత గురురూపమున ప్రత్యక్షముగ కంటికగుపడి తత్వములను బాగుగబోధించి సంసారదుఃఖ సాగరమునుండి తరింపజేయునని తాత్పర్యము.

మఱియు శ్రీమద్భాగవతమునందు:—

శ్లో॥ జన్మాంతరసహస్రేషుతపోధ్యానసమాధిభిః

నరాణాంక్షీణపాపానాంకృష్ణేభక్తిప్రజాయతే॥

అనేకజన్మసహస్రములందు తపస్సుచేతను, ధ్యానము చేతను, సమాధిచేతను పాపములను బాపినట్టి నరులకు కృష్ణునందు శుద్ధభక్తిపుట్టునని తాత్పర్యము శుద్ధభక్తితో తప్పవేరువిధముగ భగవంతుడుప్రీతిఁజెందఁడు. ఇప్పుడెందరు రాముభుజించుటకుమంచి నెయ్యి ఉంచుకొని కంపునెయ్యిదేవునిదీపా రాధనకునుపయోగించుటలేదు? ఇట్టికార్యములతో భగవంతుడుతృప్తి చెందునా? మలమూత్రక్రిములతో నిండియుండుదేహమునకంటె భగవంతుడు తక్కువాయె. ఇదేమి భక్తి అనిపించును. ఈలాటివలెయు దంభమునకుచేయు కార్యములుకాని భక్తితోచేయు కార్యములు కావు. ఇట్టిపూజలు సేయువారి హృదయములెట్టివని భావించవలెను? ఎవరిహృదయములు శుద్ధిగానుండునో అట్టివారెట్టి కార్యములుచేసినను శుద్ధముగా నేయుండును. ఈశ్వరునికిహృదయమే స్థానము. శ్లో॥ ఈశ్వరస్సర్వభూతానాంహృద్దేశేజ్ఞానతిష్ఠతి॥

అని గీతావాక్యములేదా? ఈశ్వరునికి స్థానమగు హృదయము సర్వప్రయత్నములచే నిర్మలముగఁగదా చేయుచుండవలయు. సామాన్యముగ లోకవ్యాపారమందును హృదయ నిర్మలముండేనేని అట్టివాడు అజాగ్రతచే తప్పవనిచేసినను అపనిలెక్కగొనరు. “ఆయన అంటేకోపపడకుడు, ఆయన హృదయము మంచినది” లోకమునసామాన్యముగ అనుకొనుచుండుట అందఱకు

తెలిసినవిషయము గనుక హృదయ నిర్మలముండువానియందే ఈ శ్వరుఁడు వెలుగుచుండును. ఈ కారణమునుపట్టియే శ్రీమద్భారతమందు “తీర్థానాం హృదయంతీర్థం శుచీనాం హృదయం శుచిః”॥

అని చెప్పబడినది తీర్థములలో పలహృదయ పరిశుద్ధమే శ్రేష్ఠమైన తీర్థము, సమస్త శౌచములలో హృదయ శుచియే యెక్కువైన శుచి. సకలమైనయాత్రలు, తీర్థస్నానములు మొదలగునన్నియు హృదయ నిర్మలమునకు గదా చేయుచుండుట? కాఁబట్టి భక్తులకు హృదయ నిర్మలము చేసికొనుటయే ముఖ్య కార్యము. హృదయ పరిశుద్ధియెట్టిది? ఎవఁడు హృదయ పరిశుద్ధముగల వాఁడనగా.

శ్లో॥ విమలమతిరమత్సరః బ్రశాంత

శ్మచిచరితో ఖిలసత్వమిత్రభూతః

ప్రియహితవచనోస్తమానమాయో

వసతిసదా హృదితస్య వాసుదేవః॥

నిర్మలమైన మనసును, మాత్సర్యరాహిత్యమును, పగలేకుండుట, శాంతమును (అనగా ఏవిపత్తువచ్చినను ఏనష్టము సంభవించినను, ఏదుఃఖము ప్రాప్తమైనను, ఎవఁడెట్లు నింధించినను, ఎవఁడెంత స్తోత్రము చేసినను, ఎంతలాభము పొందినను, ఎట్టి గొప్పపదవిలభించినను మనసు అటు ఇటు వికలమొందక, అలలులేని సముద్రమువలె స్థిరముగ నుండుట శాంతమనఁబడును) కేవలపరిశుద్ధమైన ఆచారమును, సమస్తమైన భూతములందు మైత్రియు, ప్రీయమైనట్టియు హితమైనట్టియు వాక్కునుగల మాయారాహిత్యమైన వారెవరో వారు హృదయనైర్మల్యము గలవారు. అట్టివారి హృదయమందెల్లప్పుడును వాసుదేవుఁడు నివసించియుండునని విష్ణు పురాణమందు చెప్పఁబడినది.

ఎవరి హృదయమందు వాసుదేవుఁడు వెలుగవలెనని ఇచ్ఛయుండునో వారు ప్రేమచెప్పఁబడిన గుణములను పొందవలెను. ఇట్టి గుణములు పొందక మునుపు వాసుదేవుడు వెలుగుటకు అడ్డముగ నుండు

హృదయమాలిన్యమునుతొలగించవలయు. అదేపురాణమందే;—

శ్లో॥ హరతిపరధనంనిహంతిజంతూ
 న్వదతితథానిష్ఠురాణీయశ్చ
 అశుభజనితదుర్మదస్యపుంసః
 కలుషమతేహృదితస్యవాస్తవ్యనంతః॥
 నసహతిపరసంపదంవినిఁదాం
 కలుషమతిఃకురుతే సతామపాధుః
 నయజతినదాతియశ్చసంతమ్
 మనసినతస్యజవార్దనోధమస్య॥

పరుల ద్రవ్యమును అపహరించుట, జంతువులను చంపుట, నిష్ఠురములైనమాటలాడుట, కష్టలమువలనబుట్టిన ఇట్టిగుణములు గలదుర్మదాంధులహృదయములందు వాసుదేవుడుండఁడు. పరుల శ్రేయస్సునోర్వనట్టియు, సజ్జనుల నిందసేయనట్టియు, యజ్ఞము సేయనట్టియు (పరోపకారి కానట్టియు), ఒకరికివ్వనట్టియు మనసు గలఅపాధువైననరాధమునందుజవార్దనుఁడుండఁడని తాత్పర్యము.

నిజమైన భగవద్భక్తి నపేక్షించువారందరు ఈరెండు శ్లోకములందు చెప్పఁబడిన దుర్గుణములను పోనాడి ఆశ్లోకములకుముందు దాహరించిన శ్లోకములలో వివరించియుండు స్వగుణములనుపొంది హృదయములను నిర్మలముగ చేసినగాని భక్తిని పొందఁజాలరనుట మూటికి ముమ్మాటికి నిశ్చయము.

సద్గుణములలో మొదటపొందదగినది విమలమతిఅని చెప్పఁబడినది. అనగా మనసును మలరాహిత్యముగ చేయవలెననుట. అశుద్ధమనసును శుద్ధముచేసికోవలెను. ఉపనిషత్తులందు మనసు రెండువిధములని యుదాహరింపబడినది:—

శ్లో॥ మనోహిద్వివిధంప్రోక్తం శుద్ధంచా శుద్ధమేవద
 అశుద్ధంకామసంకల్పం శుద్ధంకామవివజితం॥
 మనసు శుద్ధమని అశుద్ధమని రెండువిధములు. కామసం

బంధమైన తలంపులుకలది అశుద్ధమనసు, కామములేపియు లేనిది శుద్ధమనస్సని తాత్పర్యము.

నిజమైన భక్తుఁడు సమస్తకోరికలకు మూలమగు సంకల్పములను విడుచుటచే పరిశుద్ధమనసుకలవాఁడు కావలెను. విమలమతిలేనివాని హృదయమందుభగవంతుఁడు ప్రకాశించఁడని మొదటిశ్లోకమందుస్పష్టముగ చెప్పఁబడినది. భగవంతునిపొందవలెననెడి కోరికతప్ప ఇతరఏకోరికగాని లేనివాఁడెవఁడో వాఁడే భక్తుఁడగును. వాఁడేముక్తుఁడగును. ముక్తునికిగాని భక్తునికికాని నిష్కామమనసే మొదటిచిహ్నము. ప్రతిమనుష్యుఁడుతాను నిజమైన భక్తుఁడైనది కానిదియింకొకఁడు చెప్పనక్కరలేదు. తనకుతానే తెలియవచ్చును. ఉదయమునుండిరాత్రివరకు కోరికలుతప్ప వేరొకటేదియు మనుష్యునికార్యములందు ప్రవేశపెట్టుటలేదు కదా? దేహేంద్రియమనోబుద్ధులకు సుఖంబులనితోచు ఇచ్ఛలుమనకుండునది లేనిది మనకు తెలియకపోదుగదా?

శ్లో॥ ఆత్మైవహ్యత్తనస్సాక్షీకృతస్యాపకృతస్యచ॥

మంచిచేసినందుకు చెడ్డచేసినందుకు తనకుతానేసాక్షియని భారతమందుదాహరింపఁబడినది. కొందఱు దేహము తామనుకొన్నవారు ఆనోరనిద్రాదులే కోరికలుగా కలవారలై వానికి తగిన కార్యములు సేయుచుందురు. ఇంద్రియములుతామనుకొన్నవారు, దివ్యమైనభవనములు, రవ్యమైనతోటలు, సుందరమైన స్త్రీలు, పరిమళద్రవ్యములు, పుష్పములు, మృదువైన పరుపులు ఇగ్నేపైనగానములు మొదలగుఇంద్రియములకు సుఖంబులగు వస్తుసంపాదనకు తగిన కార్యములందు కాలముగడుపుచుందురు.

మనసుతామనుకొనినవారు సత్రములునియమించుట, విద్య నేర్పిపండితుఁడనిపించుకొనుట, తానుగొప్పవాఁడని ప్రసిద్ధిచెందుట మొదలగుమనసుకుల్లాసమైన కార్యములందుప్రవేశించియుందురు. బుద్ధితామనుకొన్నవారు, తమకుశౌర్యబుద్ధిచే ననేకవస్తువిత్వ

పరిశీలన చేసి, వానిసారమును, గుణమునుకనుగొని గొప్పగొప్ప శాస్త్రములు గావించుటయందు పూనియుందురు. దేహేంద్రియ మనోబుద్ధులకు మీరిన ఆత్మ నిష్ఠయందును, తద్వారాబ్రహ్మావ్యయం దును (భగవద్భక్తి) ప్రవేశించియుండువారు కడుదక్షభము.

చాలామట్టుకు జనులందఱు అశుద్ధమనసుగలవారని చెప్ప వలసియున్నది. ఈ కారణమునుపట్టికదా “జన్మాంతరసహస్రేషు, తపోధ్యానసమాధిభిః న గాణాంక్షీణపాపానాం కృష్ణేభక్తిః ప్రజాయతే” అని చెప్పబడినది.

శుద్ధభక్తినిపొందవలసినప్పుడు ఈకింద చెప్పబోవుసంపత్తు ను పొందియుండవలయుననిశ్రీకృష్ణులుగీతయందు చెప్పియున్నారు.

శ్లో॥ బుద్ధ్యావిశుద్ధయా యుక్తో ధృత్యాత్మానంనియమ్యచ
శబ్దాదీషయోంస్త్యక్త్వా రాగ ద్వేషావృద్ధస్యచ
వివిక్త సేవీలఘ్వాశీయత వాకాః కాయమానసః
ధ్యానయోగపరోనిత్యం వై రాగ్యంసముపాశ్రితః
అహంకారంబలందర్పం కామంక్రోధంపరిగ్రహం
విముచ్య నిర్మమశ్శాన్తోబ్రహ్మభూయాయకల్పతే
బ్రహ్మభూతఃప్రసన్నాత్మానశోచతిన కాంక్షతి
సమస్సర్వేషుభూతేషు మద్భక్తింలభతేపరామ్
భక్త్యామామభిజానాతియావాన్యశ్చాస్మి తత్వతః॥
తతోమేతత్వతోజ్ఞాత్వావిశతేతదనంతరమ్॥ (18. అ)

భగవంతునియందు శుద్ధభక్తిని పొందగోగువారు మొదట విశుద్ధబుద్ధిగలవారు కావలయును. అనగా బుద్ధిశుద్ధపరచ వలయును. పరమాత్మతత్వమును తెలియుటకు బుద్ధిఅత్యంత సూక్ష్మముగ కూడనుండవలయును. కేవలమునుండబుద్ధిగలవారు ఆత్మతత్వమును త్వరగా తెలియజాలరు. సూక్ష్మబుద్ధిగలవారిని అనేకులను చూడగలముగాని, సూక్ష్మముగాను, విశుద్ధముగ ముండు బుద్ధిగలవారు అరుదుగాగన్పడుదురు. బుద్ధిసూక్ష్మము

నొక విషయమును త్వరలో గ్రహించి దానినే పలువిధముల అర్థముచేసి ఇతరులకు పానావిధముల అభిప్రాయములగునట్లు వాదించువారెందరోగలరు. ఒకవిషయమును ఒకప్పుడు ఒకరి పరముగాను ఇంకొకప్పుడు దానినే వారి విరోధుల పరముగాను తగిన కారణములతో వాదించు నిపుణులెందరులేరు? బుద్ధిసూక్ష్మముచేత అతివిచిత్రములైన పనులుసేయువారేమి, అద్భుతములైన యంత్రములుకల్పించువారేమి, కట్టడములుకట్టువారేమి, ఇంకను ననేకవిధములబుద్ధికౌశల్యముచూపువారేమి, తరుచుగా కనబడుదురు. వీరు పరమాత్మతత్వమందు తమబుద్ధిని ప్రవేశపెట్టుట చాలాఅరుదు. ఇట్టివారికి ప్రాయశః అహంకారమెచ్చుగనుండును. దీనిచేతనే శ్రీశంకరాచార్యులవారు పరమాత్మతత్వమును తెలియుటకు శూన్యబుద్ధియు, విశుద్ధబుద్ధియు కావలెనని సెలవిచ్చినారు. వివేకచూడామణియందు

శ్లో॥ అతీపసూక్ష్మంపరమాత్మతత్వం
నస్థూలదృష్ట్యాప్రతిపత్తుమహా
సమాధీనాత్యంతసుసూక్ష్మదృష్ట్యా
జ్ఞాతవ్యమూర్యైరతిశుద్ధబుద్ధిభిః॥

అతిసూక్ష్మమైన పరమాత్మతత్వము స్థూలదృష్టిచేత తెలియుటకుశక్యముకాదు. సమాధిచేతను, అత్యంత సూక్ష్మదృష్టిచేతను అతిశుద్ధబుద్ధిగల ఆర్యులచేత తెలియదగినదని తాత్పర్యము. బుద్ధిదేనిచేత శుద్ధమగుననః—

శ్లో॥ ఆ
విద్యాతపోభ్యాంభూతాత్మాబుద్ధిజ్ఞానేనశుద్ధ్యతి॥

జ్ఞానముచేత బుద్ధిశుద్ధమగుచున్నదని చెప్పబడినది. జ్ఞాని తనబుద్ధిని అనిత్యములైనట్టియు దుఃఖహేతువులైనట్టియు విచారమందు ప్రవేశపెట్టడు. సర్వదా నిత్యానందము కలుగఁజేమాధకమునే విచారింప

ఇట్టివిచారముచేత అనిత్యవస్తు విట్టిది, నిత్యవస్తు విట్టిదని దృఢపరచుకొనును. కేవలముసూక్ష్మబుద్ధికలవారికితప్ప మందబుద్ధిగలవారికి అత్యంతసూక్ష్మమైన పరమాత్మ తత్వము విచారించి గ్రహించుటకు శక్యముకాదు. విశుద్ధబుద్ధిగలిగి యుండినతప్ప అల్పములైన, అశాశ్వతములైన విషయాదిగ్రహణముందు బుద్ధిప్రవేశించక, పరమార్థవిచారముందేనిలువదు. ఈ కారణమును పట్టిచే శ్రీకృష్ణులు పరాభక్తికి మొదటిమెట్టు విశుద్ధబుద్ధియని సెలవిచ్చిరి.

సూక్ష్మమైనట్టియు విశుద్ధమైనట్టియు బుద్ధిచేత పరమాత్మ తప్ప ఇతరమైనవన్నియు అనిత్యమైన దుఃఖయుక్తమైన సుఖములేగాని బహిరంతస్సదానందమునిచ్చునవి కావని గ్రహించవచ్చును. బుద్ధిచేత పరమాత్మ సదానందుడని గ్రహించినమాత్రమే చాలునా? ఇదేనా పరమావధి? ఇదిచాలదు, ఇదేపరమావధికాదు. ఈ ఆనందమును, అనగా సదానందస్వరూపుడైన పరమాత్మను, తాను పొందవలెను. సదానందముతనది కావలయును, తాను ఆయానందమునుభవించుచుండవలయును. పరమాత్మను పొందవలెననిననర్థమేమి? పరమాత్మ సదానందుడు. ఆయనను పొందవలెననిన తాను సదానందుడు కావలెననుట స్పష్టము.

ఎట్లు పొందవలెనని? ఈ పరమాత్మను పొందుటకు విరోధమైనవేదీయో వానిని జయించవలెను. విరోధులను జయించవలసియున్న, ధృతియు (ధైర్యము) తగిన ఆయుధమును కావలయును. గనుకనే శ్రీకృష్ణులు “ధృత్యాత్మానం నియమ్యచ” అని పరాభక్తికి ధృతిరెండవమెట్టుగా అజ్ఞానినికి బోధించిరి.

శాండిల్యోపనిషత్తునందు ధృతి లక్షణమిట్లు చెప్పబడినది.

శ్లో॥ ధృతిర్నామ అథాహానౌ స్వేష్ట

బంధువియోగేతత్ప్రాప్తౌ సర్వత్రచేతసస్థాపనం॥

ధృతి అనగా తాను సంపాదించిన ద్రవ్యము సర్వము పోయినను, స్వకీయులైన ఇష్టులు, బంధువులు, ఇవన్నియు నష్ట

మైనను మనసును స్థిరముగా నిలుపుట అనితాత్పర్యము. ఇట్టి సందభములు అనగా ద్రవ్యనష్టము, బంధుమిత్ర నాశనము గృహస్థాశ్రమమందు తప్ప వేరెచ్చటను సంభవించదనుట విశదము గనుక గృహస్థాశ్రమమే శత్రువులను జయించుటకు తగిన యుద్ధరంగము. జీవుడు బహుజన్తములనుండి శత్రు సమూహ మగు కామక్రోధలోభ మోహమదమాత్సర్యములచేఁజిక్కి-అహంకారమగు రాజవశుడై తప్పించుకొనుటకు శక్తి లేకపలువిధముల బాధపడి పడి చివరకు విశుద్ధబుద్ధినిపొంది విచారింప బూని ధృతి ని పొందును. ఈధృతిచేత క్రమక్రమముగ నొక్కొక శత్రువును గా జయించుచురావలెను. అదెట్లుజయించవలెననిన:—

శత్రురాజగు అహంకారముయొక్క మొదటిసేనానాయకుడు కామము. వీనిని తొలుత జయించినట్లయిన వీనిని అనుసరించి విచ్ఛలవిడి సంచరించుచు నమిత పరాక్రమము చూపు క్రోధమను రెండవ సేనానాయకుడు తనంతటనే జయింపఁబడి వశుడగును. ఎప్పుడుక్రోధమనురెండవసేనానాయకుడువశపడు నో వానిననుసరించి పోరాడు లోభమను సేనానాయకుడు ఫలాయనమగును. ఇట్లు అహంకారమనుశత్రురాజుకు మహాపరాక్రమ శాలురగు సేనానాయకులను ఎప్పుడుజయించితిమో, వెంటనేపర సేనయంతయుమనకులోబడిమన ఆజ్ఞానుసారముగ ప్రవర్తించును. అప్పుడు పరమాత్మను పొందుటకు పోవలసిన మార్గమందు భంగ పరచు శత్రువులెవరును లేకుండుటను పట్టి నిరాటంకముగ ఆ మార్గమందు ప్రవేశించిపరమానంద స్వరూపుడగు పరమాత్మను అనన్యభక్తి చేపొందవచ్చును.

సామాన్యముగ శత్రువులనుజయించ నిశ్చయించినవాడు శత్రుబలమునకు మూలస్థానమేదైనది విచారించి దానినాశము చేయుట కెన్నియుపాయములు, ఎన్ని సాధనములు, ఎన్నియేగ్పాటుచేయవలెనో బాగుగవిచారించి దానిని నాశమొనరించును.

శత్రువులయొక్క సామర్థ్యమును సయితములెక్కగొనును.

అవ్వధముననే మనముకూడ శత్రుసామర్థ్యపరిమితిని తెలియవలెను. మొదటజయించదగిన కామక్రోధములనెడి సే నానాయకుల బలమెట్టిదని తెలియవలెను. వానిబలమెట్టిదైనది యు భగవద్గీతయందెట్లు వివరింపఁబడినది.

శ్లో॥ కామపషక్రోధ ఏషరజోగుణసముద్భవః

మహాశనోమహాసాస్త్రావిధ్యేనమిహవైరిణం॥

రజోగుణమునుండిపుట్టిన కామము, క్రోధము అత్యంత ఆశనము కావలసినవిగాను అమితపాపకరమైనవిగానున్నవి. వీనిని గొప్పశత్రువులుగా తెలియుమనితాత్పర్యము.

ఎప్పుడు ఈ యిద్దరు సేనానాయకులు అమిత ఆశగలవని తెలియుచున్నదో అప్పుడేభక్తిగోరువారు, శత్రువులను జయించుటకు ఏర్పడిన సామ, దాన, దండ, భేదములగు చతుర్విధోపాయములలో దానముచే జయించుటకివి శక్యముకాదని తలంచి వీనిమూలస్థానమును నాశ మొనర్చుటకు దండోపాయమును పూనవలెను. ఈ కామక్రోధమునుశత్రుసేనానాయకులనుదానముచేత జయించనశక్యమైనవగుటచేతనే మనుస్మృతియందును, విష్ణుపురాణమందును ఇట్లుచెప్పఁబడినది.

మను॥ నజాతుకామః కామానా ముపభోగేనశౌమ్యతి

హవిషాకప్రస్థవర్తేనభూయపవాభివధేతే॥

విష్ణుపురాణం॥ మనోరథానాంనసమాప్తిరస్తి

వషాయతైర్వాయదివాపిలతైః

పూణేషుపూణేషుపునర్నవానాం

ఉత్పత్తయస్సంతి మనోరథానాం॥

ఎప్పటికైనను కామము, కామ్యవస్తువులనుభవించుటచేత మించునదికాదు, అనుభవించినకొలది ప్రజ్వలించుచుండెడి మంటయందు నెయ్యిపోయినకొలది మంట హెచ్చునట్లు హెచ్చుచునే

యుండునని మొదటిశ్లోకముయొక్క-తాత్పర్యము. మనోరథముల కనగా కామములకు లక్షసంవత్సరములుపభోగించినను అంతమే యుండదు. ఒక్కొక్కకామము అనుభవించుటచేతృప్తిచెందించుచు రానురానుమరియుక్రొస్త కామములుత్పత్తియగుచున్నవని రెండవ శ్లోకాభిప్రాయము. ఈ కారణముచే కామమను శత్రువును దానముచే గల్గుటకాదు. •

అదిదగడముచేతనేసాధ్యముకావలెను. దీనిజన్మస్థానమేదో దాని నాశముచేసినట్లయిన మరలపుట్టుటకు చోటులేకపోవుటచే కామము నాశమగును. దీనిజన్మస్థానమేదన, భగవద్దేవతయందు శ్లో॥ సజగల్పప్రభవాః కామాస్త్యక్త్వాసర్వానశేషతః మనసైవేన్ద్రియగ్రాహంపినియమ్యసమంతతః

సజగల్పములనుండిపుట్టిన కామములను విడిచి, మనసుచేనిం ద్రీయ సమాహమును నియమించవలెనని తాత్పర్యము. మఱియు, శ్లో॥ కామజానామితే మూలంసంకల్పాత్త్వంహిజాయసే నత్వంసంకల్పయిష్యామితస్తాత్త్వంసంభవిష్యసి॥

ఓకామమా! నీమూలము నేనెఱుగుదును. నీవు సంకల్ప ములనుండి పుట్టుచున్నావుగనుక నేనునిన్ను సంకల్పించను. దాని చేసినా మరల పుట్టవని తాత్పర్యము. కామములను చంపవల యుండునని దానిమూలమగు సంకల్పమును ధేదించవలెను.

సంకల్పముగాని లేకుండుటసాధ్యమా? నరుండుసర్వదా ఏదైనసంకల్పించుకొని ఆసంకల్పమునెరవేర్చుకొనుటకు సకలకార్యములుచేయుచుండునేగాని సంకల్పములు లేనివానినెచ్చటనుసా మాన్యముగచూడలేము. నిద్రయందు తప్ప నితరసమయములందంతయు సంకల్పమహిమచేతనే సమస్తమును జరుగుచుండును. ఈశ్వరుండు సంకల్పముచేతనే జగత్తునుసృజించెనని చెప్పుచురు. సామాన్యముగ సంకల్పములేకుండవలెననిని నిద్రపోవలెనని అర్థముగనుచున్నది. అదియందెసంకల్పములు విడువవలసివది, ఎట్లు

విడువవలసినది

శ్లో॥ ధ్యాయతోవిషయాఃపుంసస్సంగస్తేషాపజాయతే
సంగాత్పంజాయతేకామఃకామాత్క్రోధోభిజాయతే
క్రోధాద్భవతీసమ్రోహస్సమ్రోహాత్ స్మృతివిభ్రమః
స్మృతిభ్రంశాద్బుద్ధినాశోబుద్ధినాశాత్ప్రణశ్యతి॥

విషయములను ధ్యానించుటచే సంగము (వానియందురా
గము, పొందవలెననెడి ఆసక్తి) కలుగుచున్నది, దానినుండి కా
మముత్పత్తియగుచున్నది, తద్వారా క్రోధ ముద్భవించుచున్నది,
క్రోధమునుండి మోహము జనించుచున్నది, మోహముచే తెలివిత
ప్పుచున్నది, తెలివితేమివినాశనమునకు కారణమగుచున్నది. క
నుకవిషయసంగసంకల్పములను విడువవలయునని అర్థముచేయ
వలయునేగాని అన్నిసంకల్పములను విడువవలయుననికాదు.

ఇంద్రియవిషయములను ధ్యానించి తద్వారా ఉత్పత్తియ
గు కామమును తీర్చుకొనుటకు చేయుప్రయత్నశక్తిని, సద్విషయ
ములను ధ్యానించినవానిని పొందుటకు సర్వప్రయత్నములుచేసి, వి
నియోగించవలయును. ఇంద్రియవిషయములనగా ఇంద్రియములకు
తాత్కాలికసుఖములని తోచువస్తువులు. అవేషన పురుషులకు (స్త్రీ
లు, (స్త్రీలకుపురుషులు; నానావిధములైన సుగంధవస్తువులు; రు
చ్యములగు భోజనపదార్థములును పానీయంబులును; వీర్యోద్రేక
మును కలుగజేయు యింద్రులపాటలును, మాటలును, ఆటలును,
మొదలగునవి. (స్త్రీ)పురుషులపరస్పరసంస్పర్శముత్పగింద్రియమున
కు సుఖముగాదోచును. వాసనగల పదార్థములు ఘ్రాణేంద్రియ
మునకు సుఖమిచ్చునట్లుండును, భోజనపదార్థములును, పానీ
యంబులునుజీహ్వేంద్రియమునకు బాగుగగన్పడును. ఇట్లువివిధంబు
లగు వస్తువులు వేర్వేరు ఇంద్రియములకు సుఖములుగాదోచును.
ఇవన్నియు స్వల్పకాలము సుఖములుగా దోచునట్టివిగా నుండుటే
గాక అనుభవించిన వెనుక అమితమఃఖమును కలుగజేయును గను

కనే శ్రీశంకరాచార్యులవారు పంచరత్నస్తుతియందిష్టిచెప్పినారు.

శ్లో॥ స్రక్చందనవనితాదీన్ద్విషయాః సుఖదామత్వావి
హరసే । గంధపలీనదృశాసనుతేమీభోగానంతరదుః
ఖకృతః । చేతోభృంగభ్రమవృధాభవమరుభూమా
నిరసాయాం । భజభజలక్ష్మీనరసింహానఘపదసరసిజ
మకరందమ్॥ •

స్రక్చందనవనితాది విషయములను సుఖమిచ్చునట్టివిగా త
లంచి అనుభవించెదవు. ఇవన్నియు ఓమనస్సను తుష్టేదా,
చంపక పుష్పములవలె భోగానంతరము దుఃఖముకలుగ జేయున
ట్టివిగనుక. సంసారమనెడి చవిటి నేలయందు వృధావిహారింపకుము
లక్ష్మీనృసింహుల పాదపద్మములను భజించి మకరందమును పాన
ముసేయుమని తాత్పర్యము. (స్త్రీ)పురుష సంగమువిశేషమిచ్చు
చున్నది భ్రమించి ధర్మముతప్పి అమితముగ చేసినట్లైన రోగ
ముత్పత్తియగును. “భోగేరోగభయం” అనిభర్తృ హరివాక్యము
కలదు. “సౌఖ్యంబిందుమాత్రేణ దుఃఖంపర్వతమేవచ” అని
లోకోక్తిగలదు. గనుక (స్త్రీ)పురుషసంభోగము క్షణమాత్ర సుఖక
రమైనదిగాని నిరంతర సుఖకరంబైనదికాదు. రుచ్యములైన భో
జ్యంబులను మితిమీరి తినినట్లైన జీర్ణించక నానావిధములగు రోగ
ములకాకరమగును. ఇట్లు నేప్రతివిషయమును భోగానంతరము దుః
ఖముకలుగ జేయునవి గనుక విషయసంగ కామమును, ఆ కామము
పుట్టుటకు కారణమగుతత్సంబంధమైన సంకల్పములను వదలవలయు
ననిచెప్పఁబడినది. ఎప్పుడు కామముత్పత్తియగుటకు బీజమగువిషయ
సంకల్పము నాశమగునో, అప్పుడే కామమునుండి పుట్టెడిక్రోధ
ము లేకనేపోవును. క్రోధముపుట్టుటకు బీజమగు విషయకామమే
నాశమొందినవెనుక క్రోధమెట్లుత్పత్తియగును? తనతండ్రియగు
కామమెంతబలవత్తరమైనదో క్రోధమునుఅట్టిదే. ఇదియు అహం

కారమును రాజుకుబలిష్టమైన సేనానాయకులు. వీని నెంతమాత్రమైనను మనసునందుంచి పెంచగాదు. పెంచితిమా సమస్తదోషముల పాలుచేయును. క్రోధమునకు చికిగ్నవాడు త్రాగుబోతువలె, మంచిచెడ్డలు రెండునుగుర్తించక ఎట్టిదుష్కార్యమునైనను చేయును. అంజనేయుడు సీతాన్వేషణమునకైలంకకు పోయియుండినపుడు రావణాసురునిమీద మిక్కిలికోపపడి ఆక్రోధముచేత లంకనుకాల్చి అనంతరము సీతకూడా కాలిపోయెనేమోయ నెడిశంకచే మిగులభీతిచెంది తానుక్రోధమునకు చికిగ్నందుకై మిగులదుఃఖించి క్రోధమునుగురించి యిట్లు వివరించుచున్నాడు:—

“శ్లో॑ కృద్ధఃపాపంనకుర్యాత్కః కృద్ధోహన్యానుజానపి
కృద్ధఃపరుషయావాచానరస్సాధునధిక్షపేత్
వాచ్యావాచ్యంప్రకుపితోనపిజానాతికహిణచిత్
నాకార్యమస్తికృద్ధస్య నావాక్యంవిద్యతేక్వచిత్

క్రోధముగలవాడేపాపముచేయుడు? అనగా ఎట్టిపాపమునైనచేయునని తాత్పర్యము. క్రోధముగలవాడు గురువునైనను చంపును, పరుషవాక్కులతో సాధువులనుకూడాధిక్కిరించును, అట్టివాడు ఏమాత్రమైనను ఇది అనవచ్చును ఇది అనరాదని ఎరుగడు, క్రోధికి అకార్యమేదియులేదు, అడరానిదేదియులేదు, ఎట్టికార్యమైన చేయును, ఎట్టిమాటనైన నాడును.

ఈకారణముచేతనే అదేగ్రంథమందచ్చటనే దానిని చంపు విధమును, చంపినవాని శ్రేష్ఠత్వమును యిట్లువర్ణించబడినది.

శ్లో॑॥ యస్సముత్పత్తితంక్రోధం క్షమయైవనిరస్యతి

యథోరగస్త్యచంజీర్ణం సవైపురుషఉచ్యతే॥

ఎవడైతే పుట్టినటువంటి క్రోధమును, పాము జీర్ణమైన పొరనువిడిచినట్టు విడుచుచున్నాడో వాడేపురుషుడనితాత్పర్యము. క్రోధమునుచంపుటకు క్షమయే ఉత్కృష్టమైన సాధనము. క్షమగలవాడే పురుషుడు, పౌరుషముగలవాడు. ఇట్లు క్రోధమునుచంపి

నవాడే ధన్యుడనియు, పురుషశ్రేష్ఠుడనియు చెప్పబడినది.

శ్లో॥ ధన్యాస్తేపురుషశ్రేష్ఠాయేబుధ్యాకోపముద్ధితం
నిరుంధంతిమహాత్మానో దీప్తమగ్నిమివాంభసా॥

ఏమహాత్ములు తమయందుత్పత్తియైన కోపమును నీళ్లచే
అగ్నినిచొల్లార్చినట్లు, బుద్ధిబలముచేత నిరోధించుచున్నారో వారు
పురుషశ్రేష్ఠులు ఉత్తమపురుషులును, ధన్యులునని అభిప్రాయము.

కనుక నే భగవద్గీతయందు,

శ్లో॥ శక్నోతీహైవయస్సోఢుం ప్రాక్ఫరీరవిమోక్షణాత్
కామక్రోధోద్భవంవేగం సయుక్తస్ససుఖినరః

శరీరము విడువకమునుపే అనగా జీవితకాలమందే ఇక్కడనే
అనగా నీ భూలోకమందు ఎవడుకామక్రోధములచే గలుగు
బాధను భరించుటకు శక్తుడగుచున్నాడో వాడేయుక్తుడు, వాడే
సుఖియని చెప్పబడినది. అనగా కామక్రోధముల నణచినవాడు
శాంతమునుబొంది సుఖియగునని తాత్పర్యము. కామక్రోధము
లుండువానికి పరాభక్తి ఎప్పటికిని లభించదు. సద్గురువులుఆత్మ
విద్యను అట్టివానికి బోధించరు.

దీనికావలవచ్చు లోభమింతకంటె తక్కువైనదికాదు.
ఇవన్నియు సమానమైనబలముగల శత్రువులు. దీనినిజయించుట
మనుష్యులకు మిగులకష్టము. దేవతలకు కామమెచ్చుగను, రాక్ష
సులకు క్రోధమధికముగను, మానవులకులోభమెక్కువగనుండును.
లోభమనతృప్తి, ధనకాంక్ష, ఆశ. ఆశాపాశమునుండివదల్చుకొను
ట అమితకష్టము.

మహాభారతమందు తృప్తిను గురించియిట్లు వివరించబడినది.

శ్లో॥ తృప్తాహిసర్వపాపిస్తా నిత్యోద్యోగకరీస్తృతా
అధర్మాబహుళాచైవ ఘోరాపాపానుబంధినీ
యచస్త్యజాతుర్మతిభిః యానజీర్యతిజీర్యతః
యోసౌప్రాణాంతకోరోగః తాంతృప్త్యాంత్యజతస్సుఖం

అనాద్యంతాతుసాతృష్టాంతరేహగతానృణాం
వినాశయతిభూతాని అయోనిజయివాన్లః॥

తృప్త, అనగా లోభము, మిక్కిలి పాపిష్టమైనది, ఎల్లప్పు టికి నేదైనపని చేయుచుండును. పలుతెరగులగు నధర్మములచే యించుచున్నది, ఘోరమైన పాపముల పాలుచేయుచున్నది, దుర్జనులచేవిడుచుట కశక్యమైనది, మనుష్యుడు సమసినను అది సమయదు, మనుష్యుడుతగ్గినను అది పెరుగుచుండును, ప్రాణాంత మువరకునుండు రోగముగనుక తృణించడగినది, దానికిఆద్యంతము లులేవు నరులకుదేహములో నాటియుండును. ప్రాణులనువినా శముచేయు అగ్నివలెనుండునని తాత్పర్యము. కామక్రోధలోభ ములు మూడును బలిష్ఠములైన శత్రువులు, నరకమునకుముఖ్యసా ధనములు గనుక నే భగవద్గీతయందు,

శ్లో॥ త్రివిధంనరకస్యేదంద్వారంనాశనమాత్మనః

కామఃక్రోధస్తథాలోభస్తస్మాదేతత్రయంత్యజేత్ ॥

అనిచెప్పబడినది. కామక్రోధలోభములు ఆత్మనాశహేతువులగుము వ్విధములైన నరకద్వారములుగనుక ఈమూటినివిడువవలయునని అజ్ఞానునికి శ్రీకృష్ణులు బోధించినారు.

మోహమును ప్రబలమైన సేనానాయకుడే. మోక్షాపేక్ష కలిగి ఈశ్వరభక్తికోరువారందరికి మోహము మృత్యువుగానుండు ను గనుక వివేకచూడామణియందిట్లు చెప్పబడినది.

శ్లో॥ మోహవవమహామృత్యుర్ముక్షోర్వపురాదిషు

మోహాలావినిజితోయేనసముక్తిపదమహతి

మోహంజహిమహామృత్యుం దేహదారసుతాదిషు

యంజిత్యామునయోయాంతితద్విష్టోపరమంపదం॥

ముముక్షువులకు అనగా ముక్తిగోరువారికి శరీరాదులందు మోహముఅనగా భ్రాంతి మహామృత్యువుగానుండును. ఎవనిచే నిది జయింపబడుచున్నదో వాడుమోక్షమునకు యోగ్యుడగును

గనుక దేహమందు, భార్యయందు, కొడుకులందుండు మహా మృత్యురూపమైన మోహమును జయింపుము, దానిని జయించి మునులు విష్ణుపదమును పొందుదురని తాత్పర్యము.

కనుకనే భగవద్గీతయందు పుత్రదారగృహోదుల౯దు మోహమువదలి వర్తించుటజ్ఞాన సాధనముగఁ జెప్పఁబడినది.

శ్లో॥ అసక్తిరనభిష్వంగఃపుత్రదారగృహోదిషు

పుత్రకళత్ర, గృహముమొచలగువానియందుఅసక్తి అనగా మోహమువదలియుండుటె జ్ఞానమునకు హేతువని తాత్పర్యము.

మదమత్సరములును అట్టివే. మదముగలవారిని అంధులని చెప్పుదురు. వారిని మఁదాంధులనుచురు. మదముగలవారు పెద్ద చిన్నలెరుగరు. తమకంటెగొప్పవారెవరునులేదని విప్రవీగుదురు. వీరికి వివేకమెట్లులభించును? మత్సరముండువానికి నిదురరాదు. మత్సరమునుభయమును ఎల్లప్పుటికి కలసియుండును. భయముండువాడు నిదురలేకకుండును. కాబట్టిమత్సరమును బలమైన శత్రువు గనుక ఈ ఆర్థులు శత్రువులను జయించవలెనని వసిష్ఠులవారు చెప్పినారు. “అరిషడ్వర్గంజహి” అనిచెప్పబడినది.

ఈశత్రుసేనానాయకులను తెగటార్చుటెట్లు? వీరుపప్రదే శమంచుతమ పరాక్రమముచూపుదురు? వీరు పరాక్రమతిశయించి నపుడు ఎట్టిధైర్యముండవలసినది?

గృహస్థధర్మము క్రమముగ నడుపువాడు ఏవిధమున ధృతి చూపి శత్రువులను జయించి స్వామిమెప్పుపడయవలసినది ఈదిగు వ వివరింపఁబడును.

గృహస్థుగానుండు వానికి, పుత్రకళత్రాది బంధువులనుపోషించుటకును, అతిథి అభ్యాగతులను సత్కరించుటకును, దేవతులకు, పితరులకు హవ్యకవ్యములొసంగుటకును, ద్రవ్యమొనగూర్చుట అవసరమైయుండును. ఒనగూర్చినద్రవ్యము నష్టమైపోవుట సంభవించును, పుత్రకళత్రాదులు అనుకూలముగనుండుటయు,

ప్రతికూలముగ నుండుటయు తటస్థించును. అనుకూలముగానుండు పుత్రకళత్రాదులు మృతులగుటయు ప్రాప్తమగును. దరిద్రుడు గానుండు గృహస్థునకు బహుకుటుంబ పోషణయు ఘటిల్లును. ఇవి ప్రాప్తమైనప్పుడు భగవంతునందననృభక్తిపొంద నపేక్షించువాడెట్లు ధృతిచేత మనస్సును నిగ్రహించవలసినది ఈక్రింద వివరింపబడును.

అననృభక్తి నపేక్షించదలచిన గృహస్థుతనకుటుంబ పోషణార్థమై న్యాయముదప్పక ధనమాజింపవలెగాని అన్యాయముగా ఆజింపదగదు.

“శ్లో॥ అన్యాయేనాజితైర్విత్తైర్యఃకరోత్యుర్ధ్వజేహికం |
నసతస్యఫలంప్రేక్ష్యభుజ్జైర్ధాన్యమరాగమాత్ ||”

అన్యాయముగ సంపాదించిన ద్రవ్యముచేత పారమాధిక కార్యముల చేయదలచినవాడు, తప్పుదారినుండి ద్రవ్యముపొందియుండిన కారణముచే ఆఫలమును అనగా పరమాధాన్యమును పొందజాలడని దక్షస్త్రుతియందు చెప్పబడినది.

“శ్లో॥ న్యాయాగతంధనంచైవన్యాయేనైవవివర్ధితం |
సంరక్ష్యంయత్తమాస్థాయధర్తార్థా మితినిశ్చయః ||
నధర్తార్థంసృశంసేన కర్తృణోధనమాజయేత్ |
శక్తితఃసర్వకార్యాణికుర్యాన్నధిమనుస్తరేత్ ||”

న్యాయముగ సంపాదించిన ద్రవ్యమును న్యాయముగ వృద్ధిచేసి న్యాయముగ ధర్తార్థమునకయి రక్షించవలయు. ధర్తార్థమునకుగాను కారిన్యముచే ద్రవ్యముకూర్చుకూడదు. తనకు న్యాయాజ్ఞాన ద్రవ్యముచే సతకర్తములు చేయుటకెంత శక్తియుండునో అంతలోనే సమస్త కార్యములును చేయవలెనని తాత్పర్యము.

పరమాత్మయందు అననృభక్తి సంపాదించుటకంటె నెక్కువైనధర్మమేదియు లేదని ధర్మరాజు భీష్మాచార్యులవారిని (“కోధ

ర్కస్పర్శధర్మాణాంభవ తఃపరమోమతః”) అన్ని ధర్మములకంటె నెక్కువ ధర్మమేది అని అడిగిన ప్రశ్నకు ఉత్తరమిచ్చినారుగనుక పరమ ధర్మంబగు భగవద్భక్తి నపేక్షించు వాడెప్పటికిగాని, అన్యాయముగకుటుంబ పోషణార్థమై ధనసూర్జించదగదు.

భక్తిని సంపాదించ నిశ్చయించినవానికి రుంగ పడెదురూ పాయలు మాత్రము మాస్థమునకు వరుమానముండి ఇరువదిమంది గల కుటుంబమును భరించవలసినపుడు, ఆయన రు 15లలో ఆకుటుంబమునకును తనకు నెంతమాత్రము సుఖముకలుగుట సాధ్యమో అంతమాత్రము సుఖముతో తృప్తిజేందియుండవలెగాని ఆ మొత్తమునకు మీరిసుఖమునుకోరరాదు. ఒకవేళ రెండువేళలభుజించుటకు చాలకపోయినట్లైన ఆకలిభరింప జాలని పసిబాలురకు ను వృద్ధులకును రెండువేళల భుజింప జేసి పెద్దవారందరును ఒకవేళమాత్రము భుజించుచు దేహయాత్రజేయవలయునుగాని అధర్మముచే సంపాదించి దేహమునకు అవశ్యమైనవి సయిత మొనర్చదగదు. తాను దినయాత్ర నడుపునపుడు ఇవ్విధంబున ధృతిచేత మనస్సును నిరోధించవలెను.

ఓదయానీధే, నీవు త్రిలోకకుటుంబివి. నాకును నాకర్తాను సారముగ నింత పెద్దకుటుంబము నిచ్చినావు. వీరిసంరక్షణకు వీరికర్తానుసారంబుగను నాకర్తానుసారంబుగను రు 15లుమాత్రము నియమించియున్నావు. నీవు నియమించినకర్తృఫలమగు హద్దనతి క్రమించకవీరినిరక్షించుచు నేనుజీవించెదనని చెప్పుచు, కార్యమందు తనఆయముననుసరించి పుత్రకళత్రాదులకన్న వస్త్రములమర్పుచు అప్పులుచేయక, అధర్మమందు ప్రవేశించక, యన్యులనొప్పించక, తానొవ్వక మిక్కిలిసంతుష్టిజేగది భగవద్ప్రీతిగ కుటుంబమును పోషించు చుండవలెనుగాని వేరువిధముగ వర్తించదగదు.

భార్యాపుత్రులు ఇరుగుపొరుగుధనికులయింటి స్త్రీలుబాలురు పండుగదినములందు వెలగల వస్త్రములను శ్రేష్ఠమగు ఆభర

ణములను ధరించియుండుటను చూచి మాధ్యముచేతమనకును అట్టి వస్త్రాభరణములును తెచ్చియిమ్మని బాధపెట్టగా, వారికికర్తవ్యల సిద్ధాంతము బోధించి సమాధానపరచి ప్రాప్తమునంతటితో తృప్తి చెందునట్లుచేయవలెనుగాని నీతిమార్గము తప్పిఅన్యల నొప్పించి వెలగల వస్త్రాభరణములనిచ్చి తృప్తిచెందించదగదు. అట్లు అధర్తాజ్ఞనచే భార్యాపుత్రులను తృప్తిచెందించువాడు యిహపరములందుదుఃఖపడును. వానికిభక్తియొప్పటికినిరాజాలదు.

శ్లో॥ సంచినోత్యశుభంకర్తకళత్రాపేక్షయానరః ।

తతఃక్షేమవాపోతి పరత్రేహత్తతైవచ॥

భార్యను తృప్తిచెందించవలెనని ఎవడు అశుభకర్త (అధర్తము) చేయుచున్నాడోవాడు ఈలోకమందును, పరలోకమందు ను దుఃఖమునే పొందును.

శ్లో॥ మోహేనహిసమావిష్టఃపుత్రదారాథాముద్యతః

కృత్వాకార్యమకార్యంవాతుష్టిమేహంప్రయచ్ఛతి॥

మోహముతోఎవడు దారాపుత్రాదులను కార్యమునోఅకార్యమునో చేసి తృప్తిచెందించుచున్నాడో వాడుబద్ధుడై దుఃఖము నుభవించునుగనుక భక్తుడగువాడు తనకున్నంతలోనే సర్వ కార్యములు చేయవలెను.

ఇదిగాకభక్తుడు తనకు ప్రారబ్ధానుసారముగపనిచేయుట ప్రాప్తమైయుండునో ఆపనితోనేతృప్తిచెందియుండు. దానినిచ మైనదని తలంచి, తానుపొందుటకును పొందినను బాగుగ నెరవేర్చుటకును అలవిగానియితరులపనులందాశపడితనకు లభించినపనిని ఉపేక్షించివృథాగ్రుండదగదు. తనకుప్రాప్తమైనపనినే తనమనో నిర్మలభావముచే పవిత్రపరచి దానినే భగవదర్పణచేయును. అదెట్లనిన:—కాశీపట్టణమున గ్రామపరిశుద్ధసంఘ(Municipal) సేవకు డొకడుండెను. వానికి ఆపట్టణములో నొకప్రదేశమందు కొన్ని వీధులలో దీపములు వెలిగించువని జీవనమునకై ప్రాప్తమైయుం

డెను. వాడుపరమభక్తుడు, తానుచేసేదిపనులంతయు పవిత్ర పరచి భగవదర్పణ చేయుచుండెను. వేకువలేచి గంగయందు స్నానముచేసి, తనకులాచారములను క్రమముగ దీర్చికొని తనకు నియమింపబడిన పనిని సేయుటకుగాను నూనెనంతయు నేమాత్ర మైన అపహరింపక తనకు స్వాధీనపరచిన లాండ్రలలో నించిత్రత్తులను బాగుగ కత్తరించి అమ్మర్చి, లాండ్రలను శుభ్రముగ ఏమాత్ర మైన మలినములేక కడగితుడిచిసిద్ధముగనుంచి సాయంత్రనియమిత కాల మతిక్రమించక అన్నిలాండ్రలను వెలిగించుచుండెను. ఈపై చెప్పిన పనులు చేయునపుడంతయు “జానకిజీవనరాం కరింగేలే రే కాం” ఓజానకీపతియైన రామచంద్రా నేనునీపనిచేయుచు న్నానిని పాడుచుండెను. వీడుదీపములు వెలుగించుపని భగవంతుడేతనకు ప్రారబ్ధానుసారముగ నిచ్చినాడనితలచి, ఆయన యిచ్చినపని నేమాత్రమైన ఉపేక్షించక కేవలవిశ్వాస పూర్వకముగ ఆపనియందు లేశమైనలోపములేక పరిపూర్తిఎట్లుచేయశక్యమో అట్లుపరిపూర్తి చేసిభక్తిపూర్వకముగ “ఓదీనబంధూ! నా కెట్టిశ్రేష్ఠమైనపనినియమించితివి, తండ్రీ! దీనిచేతనీపూజలెంతబాగుగ చేయునమయముదొరకె! నీవుజ్ఞానచతువులిచ్చి అజ్ఞానాంధకారమునుతొలగించి నాకునీనిజరూపమునుదర్శనమిచ్చి ఆనందింపఁ జేయుచువు.

శ్లో॥ సాక్షాత్ జ్ఞానస్వరూపస్యకుతోదీపప్రభాభవేత్ ॥

సాక్షాత్ జ్ఞానస్వరూపునికి దీపప్రభచేనేమిప్రయోజనము? నేను వెలిగించుదీపములతో నీకేమిప్రయోజనము లేకపోయినను, నీఅంశలేహృదయములందు గలమనుష్యులకు రాత్రికాలమునగలిగిన అంధకార నివారణ నేను వెలిగించు దీపములచేగావించి వారి నానంద మొందించి నన్నుకృతార్థునిచేయుచున్నావు. ఇదెంతదయ” యని స్వామినిపొగడుచు తనకచ్చినకార్యమును భగవత్ప్రీతిగచేయును.

ఇవ్విధమున తమకట్టినయేపనిగాని సర్వభూతహితమునకు లోపముచేయక సమర్పించిన భగవంతుడు తృప్తిజేంది భక్తులకు భక్తివృద్ధిచేసి ప్రీతిచేందునుగాని, గొప్పయుద్యోగములు చేయుచు లంచములుతీసుచు, అధికారబలము బీదలందుచూపి యేడ్చించు వారియెడగాని, విశేషముగ వ్యాపారములుచేసి బహుమందికి ద్రోహముచేసి తప్పులెక్కలుమొదలయిన అకృత్యములతో విశేషముగ ధనాజ్ఞానముచేసి దేవాలయములు కట్టించి, పూజలొనర్చి, సమారాధనలుచేసి తామువెన్న కాచిన నెయ్యిభుజించుచు, దేవుని దీపములకు గబ్బు నెయ్యినుపయోగించుచు జేయుపూజలచేగాని భగవంతు డెప్పటికినితృప్తిచెందడు. అట్లుచేయుటభక్తిపురస్కార పూజయుకాదుగనుక భక్తుడుధృతిచే తనకున్నంతలో కుటుంబ పోషణచేయుచు అందుకై తనకు ప్రాప్తమైనపనియు భగవదర్పణముగ నేచేయును.

ధనికుడుగానుండువాఁడెట్లు ధృతిచూపవలెనన:—తనకువచ్చుచుండెడి ఆయములో నెంతమాత్రముతానును తనకుటుంబమును సుఖముగా జీవించుటకవశ్యమో అంతమాత్రమే భగవంతుడు తనయుపయోగమునకు నియమించినాడని నిశ్చయించి దానికి అవశ్యమైనంతవట్టుకు వ్యయముచేయుచు మిగిలినదంతయు లోకహితార్థమై ఏయే కాలమందేయే కార్యములకవసరముసంభవించునో ఆయా కార్యములకు వినియోగించుచుండవలెను. భగవంతుడు జగత్తుకు హితముచేయుటకే అవతరించుచుండును గనుక జగత్తుకుహితముచేయు కార్యములకువినియోగించిన సమస్తమునుభగవదర్పణమే యగుననుటకు సంశయముండదు.

రాజాంగములో వన్నురాబట్టి వశములోనుంచుకొనియుండు అధికారి (తహశీల్ దారు, Tahsil-dar) ఎట్లురాజుకురావలసిన పైకమునిర్దాక్షిణ్యముగ కాపులనుండి రాబట్టి బొక్కసమునందుంచి కాపాడును, యామముచే జనులు కృశించునపుడును లోక

హితమునకయి చెరువులుకట్టుటకో కాల్వలుత్రవ్వటకో, సత్రములు నియమించుటకో, ద్రవ్యములు యివ్వవలెనని యుత్తరవువచ్చినతోడనే యెవ్విధంబున ఆ అధికారిజాగుసేయక, దుఃఖమొందక, సంతోషముగనిచ్చుచున్నాడో అట్లనేధనికుడగు భక్తుడుండవలెను. తహశీల్దారుతనకు నియామకమయిన రెండువందలరూపాయల కధికముగ నెట్లు బొక్క సమునుండి తనకైవినియోగించడో అట్లనే భక్తుడునుతనయొద్దనెంత అధికముగధనముండినను తన సెలవులకు తగినంత మాత్రము వాడుకొని మిగిలినది పరోపకారమునకే వినియోగించవలయు. పరోపకారమే భగవంతుడవతరించుటకు ముఖ్యకారణము:—

“శ్లో॥ పరోపకృత్తికైవల్యేతులయిత్వా జగద్గురుః

గుర్వించోపకృతిం సుత్వా అవతారాదశాన్ గ్రహీత్ ॥

పరోపకారమును, కైవల్యమును (మోక్షమును) జగద్గురువగు ఈశ్వరుడు తూచి పరోపకారము కైవల్యమునకంటె నెక్కువబురువుగా నుండుటను బట్టితానునిత్యముక్తుడైనను కైవల్యానందమును వదిలిజగదుపకారమునకైదిశావతారము లెత్తెననితాత్పర్యము.

“శ్లో॥ జగద్ధితాయకృష్ణాయగోవిందాయనమోనమః”

అనిగోవిందుని జగద్ధితుడనివర్ణించబడినది. నిత్యముక్తుడగు భగవంతుడు మోక్షసామ్రాజ్యమువిడిచిలోకహితముగొప్పదనిఅందుకైసర్వదాపనిచేయుచుండ ముక్తులును అట్లనేతాముముక్తిపొందియుండినను లోకహితార్థమై పనిసేయుచుండుట సహజము. భక్తులను గురించిచెప్పనేల? భక్తినిపేక్షించు ధనికులు తమకుటుంబ సంరక్షణార్థమై వినియోగించవలసిన ద్రవ్యముతప్ప మిగిలినదంతయు పరోపకారమునకే వినియోగించవలెననుటకు సంశయములేదు. అట్టివారికే భక్తిలభించునుగాని ద్రవ్యమార్జించిదాచిపెట్టువారికిలభించదు.

మఱియు భక్తినిపేక్షించుధనికులు కాలవశాత్తు ఆజీవించి

యుంచినద్రవ్యము నష్టమైపోయినపుడేమాత్రమైన వగవకధృతిని పొందియుండవలెను. సర్వస్వముపోయినను ఓదేవుడా! ధృతిని పరీక్షించుటకు ఎట్టిసమయమిచ్చితివి! నేనుధనమునేనమ్మినవాడనో కాదోయని తెలిసికొనుటకు నాధనమునంతయు నష్టపరచితివి, కలిమిలేములుకావడికుండలవలె స్థిరముగనిలువకయూగుచుండును. ధనమేకాపాడునను భావములేశమైన నాహృదయమందుండక శాశ్వతములగు నీపాదములేగతియనెడి దృఢమును కలుగజేసితివని స్వామినిపొగడుచుదరిద్రుడైనందుకు వగవకమనో వైకల్యమునుచెందక నమచిత్తుడైయుండుటకు అభ్యసించవలెను.

అనన్యభక్తివశేషించువారు తమబంధువులు మిత్రులుగతించినను వగవకమనసును స్థిమితముగా నుంచుకొనవలయును. అదెట్లున:—కేవలము అనుకూలవతిగా నుండుభార్యగాని, సర్వవిధంబుల సుఖమొసంగువాడును, గొప్పపదవిలోనుండువాడును నగు పుత్రుడుగాని మరణమొందినపుడు “అయ్యయోనాగతియేమి వీరినినమ్మియుంటినే, ననువిడిచిపోయిరే దిక్కులేనివాడనయితినే, నేనెట్లుజీవింతు” నని అత్యంతసంతాపమొందక, మిక్కిలిధృతిగలిగి, పుత్రకళత్రాదులు ఋణానుబంధముననుసరించి ప్రాప్తమగు దురనియు, సతకళత్ర సత్పత్నులులభించుట పూర్వజన్తములందు ఋణగ్రస్తులుగానుండి ఆఋణముతీర్చుటకయి భార్యాపుత్రులుగా నవతరించి యెంతమట్టుకు ఋణముండినదో అంతయుతీర్చి, వెల్లిపోదురనియు మనస్సునుసమాధానపరచుకొనవలయును. ఒకవేళ భార్యదుష్టురాలుగాను, ఎదిరించి మాటలాడునదిగాను, ఏమాత్రమైన అనుకూలవతిగా నుండనిదిగాను, పుత్రులువంశమునకు అపకీర్తితెచ్చువారుగాను, దుష్ప్రవర్తన కలవారుగాను ప్రాప్తమైనపుడు, వీరివద్ద పూర్వజన్తములందు ఋణముచేసియో లేకవీరిని బాధపెట్టియోయుండినందున, ఈజన్తమందు ఆఋణముతీర్చుకొనుటకును, నావల్లవారు ఆజన్తములందుపడినబాధలకుగాను ప్రతిచేసి

నేనుపునహాఅట్టిభాధలు యెవరికిని పెట్టకుండునట్లు పాతము గఱపుటకును వచ్చినారని మనసును సమాధాన పరచవలయుగాని సంతాపపడకూడదు. సంతాపముచే ఏమియులాభములేదు.

శ్లో॥ సంతాపాత్ సభవేత్కించి

తేవలంపరితప్యతే

సంతాపాత్ భిస్యతేజ్ఞానం

సంతాపాత్ భిస్యతేబలం

సంతాపాత్ భిస్యతేరూపం

సంతాపాత్ వ్యాధిమృచ్ఛతి॥

అనగా సంతాపమువల్ల మనసుకు దేహమునకు పరితపన తప్ప మరేమియుకాజాలదు. సంతాపముచే జ్ఞానమునశించును, బలముడుగును, రూపముచెడును, వ్యాధిఘటిల్లును అనివిదురుడు ధృతరాష్ట్రునికి బోధించినట్లు ఉద్యోగ పర్వమందుడాహరించబడినది. కాబట్టిభక్తులు సత్యశత్రు, పుత్రాదులు చనిపోయినను దుష్టబంధువులచే బాధగలిగినను ధృతినొంది మనసును ఏకరీతిగ నుంచవలెను.

ఇంతియోగాక ద్రవ్యనష్టమును, స్వేచ్ఛబంధు వియోగమైనపుడు కేవల ముత్సాహపరుడుకావలెను. ఎట్లనః—సార్వభౌముండగు మహారాజువద్దనుండిన అత్యంత శౌర్యవీర్యబల పరాక్రమములుగల సుభటుడు రాజుకుదుర్జయులయిన శత్రువులరాక నిరీక్షించుచుండి, అట్టిశత్రువులుదండెత్తివచ్చినపుడు కేవలముత్సాహపరుడై రణరంగమందు జొచ్చి తన శౌర్యవీర్యబల పరాక్రమములను యధేచ్ఛగచూపి శత్రువులను హతముచేసి తనస్వామియగు రాజునెట్లుమెప్పించునో అట్లనేభక్తిపేక్షించువాడును తనకు అర్థహానిబంధువియోగముగలిగినపుడు “స్వామీ! నాధృతిచూపుటకు ఎంతశీఘ్రముగ నమయమొసంగతివని మిగులనుత్సాహమునొందియుండవలెనుగాని అయ్యోనాకింత కష్టములేచ్చితివేలని

స్వామిని నిందించకూడదు వగవఁగూడదు. ఇవన్నియు తన మేలుకై ప్రాప్తమైనదని తలంచవలెను ఎందుకనఁ—

“శ్లో॥ హరిర్దుఃఖానిభ క్తేభ్యో హితబుద్ధ్యాకరోత్యై॥

శస్త్రత్రూరాగ్నికర్తాణి సుపుత్రాయయథాపితా॥”

ఎవ్విధమున తండ్రితనపుత్రునికి బలమైన పుండుపుట్టినపుడు ఆపుండుమాన్యుటకు శస్త్రచికిత్సకుని డిలువనంపి, తనపుత్రునికి, ఆచికిత్సకుడు పుండును కోయుట కారపువత్తులువేయుట మొదలగు పనులుచేయుటచే ఎంతబాధతోచివద్దనిచెప్పినను వినక కోయించి చికిత్సచేయించునో తద్వ తేజగత్పితయగుస్వామి (ఈశ్వరుడు) తన భక్తులు పూర్వజన్మములందుచేసిన దుష్కృతఫలమంతయు కొన్ని జన్మములలోనే అనుభవించి తనపాదములుచేరి ఆనందించుటకై భక్తులహితమునకై దుఃఖములు ఎక్కువగా తెచ్చినట్లుగుపరచును. అజ్ఞానులు మూఢత్వముచేబాధలధికముగకలిగెనని దుఃఖపడుదురు. భక్తులట్లుదలంచరు. ప్రహ్లాదుడు భక్తవత్సలుండగు స్వామిని తలంచినట్లంతయు హిరణ్యకశిపుడు అధికముగ బాధపెట్టుచు వచ్చెను. ప్రహ్లాదుడు అదిబాధగాతలంచి హరినామోచ్చారణ విడిచెనా? బాధపెట్టినకొలదియు హరిస్తరణ ఎక్కువగానే చేయుచుండెనుగదా? ప్రహ్లాదునికున్నంత దృఢమందరికి కలుగదు. అయినను భక్తిగోరువారందరు చివరకు అట్టిదృఢముపొందుటకు కష్టములు ప్రాప్తమైనప్పుడంతయు అవిమేలుకొఱకేప్రాప్తమైనవని క్రమక్రమముగ మనసును దృఢపరచుచురావలెను.

“శ్లో॥ నవాసుదేవభక్తానామశుభం విద్యతేక్వచిత్”

“నమేభక్తఃప్రణశ్యతి”

అనుభవవద్వాక్యముల స్మరించవలెను. వాసుదేవభక్తులకు ఎప్పటికిని అశుభము ఘట్టిల్లదు. వారునాశమును పొందరని దృఢపరచుకొనవలెను.

దీనికొక యితీహాసముకలదు:-ఉత్తరదేశమందొక రాజుం

డెను. ఆయనమహాధర్మిష్ఠి, భక్తిజ్ఞానములుకలవాడు. తనజాతి కర్తములందేలాటిలోపములును లేక విధికాలక్రమములననుసరించి చేయుచుండెను. తనప్రజల మనంబులుల్లసిల్ల జేయుచు న్యాయముతప్పక అటువది సంవత్సరములవయసు వరకు రాజ్యపరిపాలనమొనర్చి తదనంతరము వానప్రస్థాశ్రమమునల్ప సుద్యుక్తుడై రాజ్యభారము తనపుత్రునందునిచి పట్టాభిషిక్తునిగావించి, గంగాతీరమునందొక నిజనప్రదేశమున వసించి సర్వదాపరమార్థ చింతయందుండవలెనని నిశ్చయించెను. మహాగాజుగనుక జీవనమునకుచాలినంతద్రవ్యము వెంటకొనిపోదలచి అనేకవరహాలు బొంతయందునిచి కుట్టించి దానినిమోయుటకు శక్తిలేక ఒక గుఱ్ఱమును తెప్పించి ఆగుఱ్ఱముమీద యీబొంతనునిచెను. రాత్రి కాలమందు చీకటిలో తిరుగుట అలవాటు లేకుండుటనుబట్టి దీపముంచుటకొక లాండ్రతీసికొనెను. ఎప్పటికిని వేకువబ్రాహ్మ్యముహూర్తమునలేచిపిథ్యుక్తముగ సమస్తకార్యములు చేయుచుండువాడు గనుక ఆకాలమునకు గడియారములు లేకుండుట చేతను కాలమునతిక్రమించక కూయుచుండుకోడిని ఒకటినితీసికొని, బొంత, గుర్రము, లాండ్ర, కోడివీసినన్నిటిని వెంటబెట్టుకొని గంగాతీరమున నొకగ్రామమునకు కొంతదవ్వునందొక పర్ణశాలనియమించుకొని అచ్చటవసించుచునిత్యేకర్తలు విధికాలక్రమములు తప్పకనల్పుచు సర్వదాభగవంతుని భక్తితో ధ్యానించుచు కాలము పుచ్చుచుండెను. ఇట్లుకొంతకాలముజరిగెను. పిదప ఒకానొకనాడు అధరాత్రిసమయమందు విశేషముగ గాతివీచుచు, అంతరిక్షమందు అతిదట్టముగ మబ్బుకప్పి అతిభయంకరముగనుండెను. ఈమితిమీరిన గాలికి ఉన్నతప్రదేశముననుంచి యుండిన లాండ్రక్రిందికిపడి పగిలిదీపముచల్లారెను. అప్పుడారాజు ఇదేమి దైవసంకల్పము! నేడుముఖ్యముగా దీపముండవలసిన రాత్రి, మహాభయంకరముగానున్నది, ఇట్టిసమయమందు దీపము

చల్లారిపోయె. దీనికి కారణము స్వామి కే తెలియునని చింతించుచుండ నొక అడవిపిల్లివచ్చి కోడినినోటకరచుకొనియురికెను. బ్రాహ్మ్యముహూర్తమునకు లేచుటకు కాలము తెలిసికొనుటకు లేకుండ కోడియు పోయెను. ఎందుకో తెలియదని అనుకొనుచుండగానే ఒక పులివచ్చి గుఱ్ఱమును తినిపోయెను. రాజు వెంట తెచ్చిన బొంతతప్ప తక్కిన వన్నియు నష్టమొందెను. అయినను రాజు తన నిత్యకర్తవదలక కష్టపడి కాలమునకు సరిగముగించి తెల్లవారినతరువాత అక్కడి కగుపడుచుండిన యూరికిపోయి ఇంకొకలాండ్ర, కోడి, గుర్రము తేదలచివెల్లెను. ఆ గ్రామము ప్రవేశించి గ్రామమంతయు చుట్టగా సమస్తమైన అంగళ్లు, ఇండ్లు ఆరాత్రియే దోచినట్లుండెను. ప్రతి అంగడి యొక్కయు యింటియొక్కయు తలుపులు పగలకొట్టి వానియందు కాపురముండిన వారినందరిని ఒకరినిగాని విడువక చంపి సర్వమును దోచుకొని పోయియుండిరి. ఇదిచూచి మిక్కిలి అచ్చెరువొంది కారణము చెప్పువారొకరును లేకుండుటచే ఏమియు తలంచక ఇంకొక గ్రామమునకు పైవస్తువులు కొనుటకయి పోవుచుండెను. పోవు నపుడు ఆ గ్రామము వెలుపల దారియందు యిరుప్రక్కల నుండు సాలు చెట్లలో నొక చెట్టుమీద నొకడు కూర్చుండెను. వానిని చూచి యీ రాజు ఓరీ ఈ గ్రామమందిట్లు సంభవించుటకు కారణమేమని యడుగ వాడిట్లు తరముచెప్పెను. అయ్యారాత్రి రెండుగంటల సమయమున నేను దేహబాధ తీర్చికొనుటకు డోరి వెలుపల వంకగట్టు నకు వచ్చియుంటిని, ఆ సమయమున రోహిణి లాగుంపుగుర్రములమీద సవారి చేయుచు వచ్చి గ్రామము ప్రవేశించి యూరి వారినందరిని చంపి సర్వమును దోచుకొని పోయె. నేను జడిసి ఈ చెట్టెక్కి అప్పడినుండి దిగుటకు కూడా కాల్లాడక కూర్చునియున్నాననెను. అది వినిన రాజు భగవంతుని యిట్లుకొనియాడదొడగె. స్వామీ! నీవు భక్తవత్సల డవను టెంత నిక్కము. ఎందాక నాకు, లాండ్ర, కోడి, గుర్రము బాధకరములుగాక నుపయోగముగ నుండెనో అందాక వానినుంచి

తివి. ఎప్పుడవినాకు బాధకరములగుననితోచెనో వెంటనే వానిని
 లేకుండచేసితివి. నీరయయెన్ని విధముల కొనియాడుదును! ఆదీప
 మేరాత్రిపోకుండనేని ఆదీపమీయూరికగుపడుచుండుటనుపట్టిఆదొం
 గలగుంపునావద్దికివచ్చి నన్నుహతముచేసి అంతయుతీసికొని వెల్లి
 యుందురు. ఆసమయమునకుతప్పక దీపముతీసివేసితివి. కోడియుం
 డేనేని అదికూయుసమయము సమీపించియుండెను. దానికూత
 యిక్కడికి వినపడుచుండెను. అదికూసియుండినను వారునావద్దకు
 వచ్చి నాకుదుర్తరణముసంభవింపజేసియుందురు. అదిసంభవించ
 కుండసమయమునకేగానిని లేకుండజేసితివి. గుర్రముబ్రతికియుండిన
 దొంగలుతెచ్చియుండిన గుట్టములనుచూచి సకిలించుచుండెను.
 అట్లేననువచ్చినన్నుసంహరించుచుండిరి. అకస్మాత్తెనదుర్తరణము నీ
 భక్తులకెంచుకుకలుగ జేయుచువని భగవంతునిస్తుతించుచు “నవా
 సుదేవభక్తానాం అశుభంవిద్యతేక్వచిత్” అనువాక్యమునుమాటి
 మాటికి స్మరించుచు అవిపోయినందుకు దుఃఖించక ఆనందించుచుం
 డెను. కనుక భగవద్భక్తికోరువాడు గృహస్థాశ్రమధర్తము
 నడుపునపుడు సంభవించు సమస్తనష్టములు, కష్టములు, మేలు
 కొరకే సంభవించుచున్నవని భృతిచేమనస్సును నియమమందుంచు
 కొని తానుభగవంతుని భృత్యునిగా దేహయాత్రసల్పుచు, తెల్ల
 వారి తానుచేయుపనులకు మొదలిడకముందు ఈ శ్లోకము పఠిం
 చవలెను:—

“శ్లో॥ లోకేశశ్చైతన్యమయాధిదేవ

శ్రీకాంతవిష్ణోభవదాజ్ఞయైవ

ప్రతస్సముత్థాయతవప్రియాథం

సంసారయాత్రామనువర్తయిష్యే॥”

లోకమునకు ఈశుడైనహేవిష్ణో, శ్రీకాంతా! వేకువలేచి
 నీప్రీతికొరకు నీయాజ్ఞానుసారముగ, ఈఆలుపిల్లలను సాకుట మొద
 దలగు సంసారయాత్రచేయుచున్నానుగాని, నాసుఖమునకుగాని

నా ఆలుపిల్లలను ఖమునకుగాని అన్యాయ వృత్తితో చేయనుతండ్రి, నీ విచ్చిన పరిమితిలోనే సర్వమును ఎంతబాగ, ఎంతసలక్షణముగ తీర్చవలెనో అంతతృప్తికరముగ చేయుచున్నానని స్వామికిమనివి చేయుచు భృతిచెడక మనసును నియమించవలెను. ఇది రెండవ మెట్టు. ఈ మెట్టెక్కినట్లగు గృహస్థాశ్రమముతప్ప ఇతరాశ్రమములలో సాధ్యపడదుగనుక కామక్రోధాదులగు శత్రువులను జయించుటకు గృహాశ్రమమే రణరంగముని చెప్పబడినది.

ఇంక మూడవ మెట్టును గురించి విచారితము.

శ్లో॥ శబ్దాదీ విషయాన్స్త్యక్త్వా రాగద్వేషావృద్ధస్యచ॥

రాగద్వేషములనుండి పుట్టినకొన్ని యింద్రియ విషయములందు అపేక్ష కొన్ని యింద్రియ విషయములందు పేక్ష ఈ రెంటిని విడువవలెనని తాత్పర్యము.

పూర్వజన్మములందు జనులెట్టి సుఖవస్తువుల నెడివాటిని అపేక్షించుచు అనుభవించుచుందురో, ఏవస్తువులందు అసహ్యము కలిగి డచి ద్వేషించుచుందురో, అట్టివస్తువులంద పేక్షించునట్టియు, ద్వేషించునట్టియు స్వభావముగల దేహమనంబులే ఈ జన్మమందును వారికి ప్రాప్తమగునని సిద్ధాంతము. ఈ జన్మమందును అట్టి అపేక్షలనే అపేక్షించుచు, అట్టి పేక్షలనే పేక్షించుచుండినంతట భగవంతునియందు భక్తియేమాత్రమును అంకురమెత్తకముక్తి నొందక, ఎడతెగని జన్మమరణములపాలై సర్వదామఃఖములే అనుభవించుట సంభవించును గనుక భగవంతుడయిన శ్రీకృష్ణులు అజానునికి ఈరెంటిని విడచితేనేకాని భక్తికుదురదని బోధించినారు. గాబట్టి భక్తిగోరువారందరు వీనిని సర్వ ప్రయత్నములు చేసి విడువవలెను.

కొందరు కేవల లుబ్ధభావమునొంది, తాముకదాన్నమునే భుజించుచు, ఎడతెగక ధనాజ్ఞానయందే అపేక్షగలవారై ఇతర సమస్తకోరికలందు పేక్షాభావమునొందియుండుట చూచుచున్నార

ము. మరికొందరుతమ పెద్దలెంత ధనాజ్ఞానచేసియుండియుండినను దానియందుపేక్షగలవారై(స్త్రీ)సుఖమే ముఖ్యాపేక్షగాగలవారై ధనంబునంతయు వెలయాండ్రకిచ్చి పాడుచేయుచుండుటయు చూచుచున్నారము. ఇట్లనే ఇతరవిషయములందపేక్ష యుపేక్షలుండువారెందరోగలరు. ఇవిపూర్వజన్మకర్తానుగతముగసంభవించినదేహమనోభావముల ననుసరించిస్వభావమై యేర్పడుచున్నది. దీనినిపోనాడుట సులభముకాదు. అతిథృడమయిన ప్రయత్నము చేసినగానిసాధించుటకుశక్యముకాదు. చేష్టలన్నియుఆస్వభావమునుపట్టియే చేయబడుచున్నవిగనుకనే భగవంతుడుఅజ్ఞానినికిట్లు ఆజ్ఞ యిచ్చినారు.

“శ్లో॥ సదృశంచేష్ట తేస్వస్యాఃప్రకృతేజ్ఞానవానపి
ప్రకృతీంతయాంత భూతానినిగ్రహాకింకరివ్యతి॥”

విశేషముగ శాస్త్రములుచదివి జ్ఞానవంతులయినను ప్రకృతిని అనుసరించేపనులు చేయుచుందురు, భూతములన్నియు ప్రకృతిని (స్వభావమును) అనుసరించే నడచుచుండును. నిగ్రహమెట్లుచేయుచురని తాత్పర్యము. ఈప్రకృతిఅనగా స్వభావమిట్టి దృఢశక్తిగలిగినదిగనుకనే వానికిచిక్కవద్దని దానికావలిశ్లోకములోనే చెప్పియున్నారు.

“శ్లో॥ ఇంద్రియాణీంద్రియాధేషు రాగద్వేషావ్యవస్థితౌ
తయోర్నవశమాగచ్ఛేత్తౌహ్యస్యపరిపంథినౌ॥”

రాగద్వేషముల ననుసరించి యింద్రియములు యింద్రియాధేషములందనగా శబ్దాదివిషయములందు లాగుచున్నవి, అవిదుష్టమార్గములందు ప్రవేశింప జేయుచున్నవిగనుక వానికినీవు వశుడు కావద్దని శ్రీకృష్ణులుపదేశించిరి. ఎట్లువశుడు గాకుండవలెను? దీనికిశ్రేష్ఠమైన యుపాయమొకటిగలదు. దానినివదలక అనుసరించినట్లయిన యేబాధయులేకరాగద్వేషములువదలి క్రమక్రమముగ ఇంద్రియములన్నియు వశములైజీవునికిబాధకములుగాక సాధక

ములగును. ఆయుషాయ మేదనశాస్త్రాను సారవర్తన.

మితిమీరి స్త్రీసంగమాపేక్షగలవాడు శాస్త్రములను చదువుచు మననచేయుచు వచ్చినపుడు దానివలన దేహబలముచెడి పలురోగములకు చికిత్సప్రత్యక్షముగ ఈలోకమందె నరకమనుభవించుట సిద్ధమనిదృఢపడుచున్నది. అట్లుదృఢపడినను ఆయపేక్షప్రబలముగా నుండుటనుపట్టి ఆయపేక్షను నెరవేర్చుకొనుటకు మార్గమువిచారించగా పెండ్లిచేసికొనిభార్యతో సుఖించవచ్చునని తోచుచున్నది. అట్లుకొంతకాలము జరిగినపిదప శాస్త్రమునకు లోబడుటకు యిచ్చకలుగగానే ఋతుకాలమందు మాత్రమట్లు చేయుటశ్రేష్ఠమని తెలియుచున్నది. మరియు నెక్కువ శాస్త్రములను చూచుచురాను ఒక పుత్రుడుపుట్టిన వెనుక నాయపేక్ష వదలుట శ్రేష్ఠతమమనియు తెలియుచున్నది. తద్వారా అభ్యాసముచే ఆయపేక్ష క్షీణమైనశించుచున్నది.

అవ్విధముననే జిహ్వోంద్రియమునకుజిక్కిరాదయమునుండి రాత్రి నిద్రించు సమయమువరకును తినుచుత్రాగుచునుండు తిండిపోతులకును శాస్త్రసమ్మతముగ ఆచరించుటచే ఆయింద్రియము వశమగుచున్నది. స్నానముచేసినసంధ్యావందనము దేవతార్చన మొదలయిన కర్మలుచేయక ఏమియుకడుపుకుతీసికొనకూడదని నియామకముండుటచే, అట్లుఆచరించుటపూనినతోడనే “బెడ్ కాఫీ” అలవాటుతప్పిపోవుచున్నది అట్లనే శాస్త్రములను చూచుటచేగృహస్థుయిరుప్రాద్దుమాత్రము భుజించుటేదైవనియామకమని తెలిసిఅట్లు వర్తించుటచేత్తరఫలాహారాదులు(Tiffin) అకాలభుక్తియుపానంబులును వదలుచున్నవి. చివరకు “ఏకభుక్తంసదారోగ్యం” అనునది ప్రాప్తమైరోగాదులకు జిక్కకసదా ఆరోగ్యభాగ్యముగలవాడై జిహ్వోంద్రియమునుజలుంచును. మరియు శాస్త్రములందు భక్ష్యాభిక్ష్యంబులును పేయాపేయంబులను ఆహారపరిమితియు నియమించియుండుటను పట్టి సాత్వికాహారంబును, మితభోజ

నంబును ప్రాప్తమగును.

సకలేంద్రియ వ్యాపారంబులకు నియమమును, పరిమితియు, కాలమును శాస్త్రములందు చెప్పియుండుటచే, ఆ శాస్త్రప్రకారము అనుసరించుటకు యత్నముచేయుటే ఇంద్రియముల వశపరచుకొనుటకు సంశయములేదు.

ఇవిధముననే ప్రతియింద్రియ విషయమందును వర్తించవలయు. అట్లుచేయక ఏదైన నొకయింద్రియమునకు లోబడితిమా అన్నియింద్రియములు తప్పదానినే లాగుచున్నవి.

శ్లో॥ సర్వేషామేవేంద్రియాణాంయద్యేకంక్షరతీంద్రియం
తదన్యహరతిప్రజ్ఞాంబు తేకుంభోదకానివ॥

అన్నియింద్రియములలో నేదైన నొకయింద్రియము వశము తప్పిజారిని, ఓటికడవనుండి నీరంతయు కారినట్లు ప్రజ్ఞనంతయు హరించునని మనుస్మృతియందు చెప్పబడినది.

మరియు శ్రీశంకారాచార్యులును వివేక దూడామణియందు “శ్లో॥ శబ్దాదిభిఃపంచభిరేవపంచపంచత్వమాపుఃస్వగుణేనబద్ధాః
కురంగమాతంగపతంగమీనభృంగానరఃపంచభిరంతఃకిం॥

ఒకొక్కజంతువు అనగా జింక శ్రోతేంద్రియ విషయమగు శబ్దమునకు లోబడిచచ్చుచున్నది, ఏనుగు స్పర్శేంద్రియ విషయమగు మృదువైనపచ్చికకులోబడి గుంటబడుచున్నది, పతంగమనమిడతనేత్రేంద్రియమునకు లోబడిమంటలోబడుచున్నది, మీనమనగా చేపజిహ్వేంద్రియ విషయమగు రుచియైన మాంసమును తినవలెనని గాలమునకు జిక్కిమృతినొందుచున్నది. భృంగమనగా తుమ్మెద ఘ్రాణేంద్రియ విషయమగు చంపకపుష్పవాసనకులోబడిచచ్చుచున్నది. ఇవిధంబున ఒకొక్కయింద్రియమునకులోబడి ఒకొక్క జంతువు మరణమొందుచుండ, అయిదింద్రియములకును జిక్కిన మనుష్యునిగతి చెప్పనేల అనితాత్పర్యము.

ఇంద్రియములను విషయములందు ప్రవర్తింపజేయుట

సర్వానర్థములకు హేతువగుటంబట్టి స్వామి వానిని వదలుట భక్తునికి మూడవమెట్టుగా చెప్పినారు.

అనన్యభక్తిని పొందువారికి నాల్గవమెట్టు వివిక్త సేవత్వము అనగా ఏకాంతవాసము. ఇంద్రియములను నిగ్రహించి మనసును ఏకముఖముగ నుంచవలసియున్న ప్రతిదినమును కొంతదడవు విజనప్రదేశమున కూర్చుండి ఇంద్రియములను విషయములందు బోనివ్వకుండ అభ్యసించవలయును. ఇంద్రియములను నిగ్రహించుటకును తద్వారామనస్సును ఏకాగ్రతగ నుంచుటకు నిదిప్రథమద్వారము. అనగా మొదట చేయదగిన అభ్యాసము.

భక్తులకు ధ్యానయోగము నేడవమెట్టుగా శ్రీకృష్ణులజ్ఞులకు పదేశించినారు. అట్టియోగమునకు వివిక్త సేవత్వము (ఏకాంత శీలత) అత్యవసరము. ఇదిప్రథమద్వారమని శ్రీశంకరాచార్యులవారు వివేకచూడామణి యందు దాహరించినారు.

శ్లో॥ యోగస్యప్రథమంద్వారం వాఙ్మిరోధోఽపరిగ్రహః

నిరాశాచరిహాచనిత్యమేకాంతశీలతా॥

ఏకాంతస్థితిరిందియోపరమణేహేతుదమశ్చేతన

స్పంరోధేకరణంశమేనవిలయంయాయాదహంవాసనా॥

వివిక్త సేవత్వము, అనగా ఏకాంతస్థితి యోగమునకు ప్రథమద్వారంబనియు, ఇంద్రియనిగ్రహమునకు ముఖ్యకారణంబనియు ప్రైశ్లోకములనుండి విశదమగుచున్నది. అదెట్లన జన్మజన్మములనుండి విషయములననుభవించుచుండిన ఇంద్రియములు సామాన్యముగ స్వాధీనమునకు రావు. నిరంతరాభ్యాసము గావలయు. ఒకగదిలో కూర్చుండి తలుపుమూసి పదైననొక పరమార్థవిషయమందు చిత్తమునుంచుటకు ప్రయత్నపడినతోడనే మనసు ఇంద్రియములకు లోబడి నానాప్రదేశములకు పోవుట అందరికి ననుభవసిద్ధము. ఎట్టిగొప్పయోగియైనను, జీవన్ముక్తుడైనను, మనోనిగ్రహమునకు ప్రయత్నించినపుడు ఈ అనుభవము ఆది

యందుపొందేతీరవలెను. ఈ అనుభవమును పొందనివాడెవడు నులేడు. అజ్ఞానుడు శ్రీకృష్ణులకు,

శ్లో॥ చంచలంహిమనఃకృష్ణప్రమాధిబలవద్దృఢం

తస్యాహంనిగ్రహంమనస్యేవాయోరివసుదుష్కరం॥

హేకృష్ణ! మనసు చంచలమైనది, ప్రమాధమైనది, బలిష్ఠమైనది, దృఢమైనది, దీనినిగ్రహించుట వాయువును నిగ్రహించుటెంత దుష్కరమో అంతదుష్కరమనిచెప్పగా, శ్రీకృష్ణులు

శ్లో॥ అసంశయంమహాబాహుమనోదుర్నిగ్రహంచలం

అభ్యాసేనతుకాంతేయవైరాగ్యేణచగృహ్యతే॥

హేమహాబాహూ! మనసుచంచలమైనదనుటకును, నిగ్రహించుటకు దుష్కరమైనదనుటకును సంశయములేదు అభ్యాసముచేతను వైరాగ్యముచేతనుగ్రహించదగువనిచెప్పిరి. అభ్యాసము విరాగములేక ఎవరికిని సాధ్యముకాదు. కాబట్టి ప్రతిదినమును ఏకాంతమునకూర్చుండి అభ్యసించవలసినదివిధి.

ఒకగదియందు తలుపుమూసికొని కూర్చుండుటచే ఇంద్రియములకు తాత్కాలికమందాహార మివ్వనట్లాయె. అప్పుడవి ఊరకుండవు. పశువులు నెచురువేసినట్లు తాముచెనుక అనుభవించిన విషయములను జ్ఞాపకమునకు తెచ్చికొని ఆయనుభవమును తలంచునుగాని అప్పుడుతలంచవలసిన పరమాధ్యక్షమును దలంచవు. ఏకాంతమందుండక జనమధ్యమందుండి ఇంద్రియ నిగ్రహమునుచేయనలవిగాదు. జనమధ్యమందుండనపుడు ఇంద్రియములన్నియు తమకు కావలసిన ఆహారములనుపుచ్చుకొనుట కవకాశముండును. కన్నులకు రమ్యమైన వస్తువులుచూచుటకును, చెవులకింపైన విషయములు వినుటకును, నాసికమునకు సౌంధ్యమైన పరిమళములు ఆహ్లాదించుటకును, జిహ్వకు రుచ్యములైన పదార్థములను భుజించుటకును, అవకాశముండును. కనుక జనమధ్యమందింద్రియ మనోబలంబులంతగాదెలియదు. ఎప్పుడు

ఏకాంతమున గదిలో కూర్చుండి ఏకాగ్రతను అభ్యసించుటకు ప్రయత్నించెదమో అప్పుడు వానిబలమగుపడును. మనసునమస్తయింద్రియానుభవములను జ్ఞప్తికి తెచ్చికొని స్మరించుచుండును. కొన్నిసమయములందు ముందుచేయబోవు కార్యములను స్మరించును. కనుక శ్రీశంకరాచార్యులవారు చిత్తమనుపక్షికి విషయానుభవస్మృతిని, ఆశాపాశమునకులోబడి ముందుచేయబోవు కార్యములను, రెండురెక్కలుగా వర్ణించివారు.

శ్లో॥ విషయాణాం స్మృతిశ్చాశా పక్షౌద్వాచితృపక్షీణాం
తాభ్యాముద్దీయతేచిత్తం తదుచ్ఛేదేనశామ్యతి॥

చిత్తమనుపక్షికి విషయస్మృతియు, ఆశయు రెండురెక్కలు. ఆరెక్కల బలముతో చిత్తమెగురుచునుండును. ఆరెండురెక్కలను విరచినంతట ఆపక్షిణిచినచోటునుండి కదలకుండును.

తలుపుమూసికొని గదిలో కూర్చునియుండినపుడు మనసు నానాదిక్కులకుపోయినట్లంతయు మరల్చి తానుతలంచబూనినదానియందేయుండునట్లు అభ్యసించవలెను. మరలమరల మనసు ఎగిరిపోవుచు నేయుండును, పోయినప్పుడంతయు విసుకుచెందక త్రిప్పుచు నేరావలయును. శ్రీకృష్ణులు అర్జునునికివిషయ మిట్లనే బోధించియున్నారు.

శ్లో॥ యతోయతోనిశ్చరతిమనశ్చంచలమస్థిరం
తతస్తతోనియమ్యైతదాత్మనేవవశంనయేత్॥

అస్థిరమైన, చంచలమయిన మనసు ఎచ్చటెచ్చటికి పోవుచున్నదో అచ్చటచ్చటినుండి మరల్చితనస్వాధీనముచేసికోవలెనని తాత్పర్యము. మనసు స్వాధీనమునకు వచ్చువరకు ఈ అభ్యాసము చేయుచునే యుండవలయును. ఇన్నిదినములభ్యసించితినే! మనసు నిలువకపోయెనే! అనివిసుకుచెంది అభ్యసించుటవదలరాదు. తుదకు ఒకజన్మమంతయు అభ్యసించినను మనసునిలువక పలుదిశలుపోవుచుండినను అభ్యసించుటవిడువదగదు. దీనినిగురించి

అర్జునుడు శ్రీకృష్ణులను ప్రశంసచేసినాడు.

శ్లో॥ అయతిశ్శ్రద్ధయోపేతోయోగాచ్చలితమానసః

అప్రాప్యయోగసంసిద్ధింకాంగతింకృష్ణగచ్ఛతి

కచ్ఛిన్నోభయవిభ్రష్టశ్చిన్నాభ్రమివనశ్యతి

అప్రతిష్ఠోమహాబాహూవిమూఢోబ్రహ్మణఃపథి॥

శ్రద్ధతో ప్రయత్నముచేసినను మనసు నిలువకచంచలించు
చుండినవానికి యోగసిద్ధిలభింపక ఏగతి ప్రాప్తమగుచున్నది?
బ్రహ్మమార్గమందు ప్రతిష్ఠకాక మూఢుడై చెదరినమేఘమువలె
ఉభయభ్రష్టుత్వముపొందుచున్నాడా? ఈసంశయము నివారింప
జేయుమని కృష్ణుని అర్జునుడడుగగా శ్రీకృష్ణులిట్లుత్తరమిచ్చిరి.

శ్లో॥ పార్థనైవేహనాఽముత్రవిनाశస్తస్యవిద్యతే

నహికల్యాణకృతగ్రశ్చిద్దుర్గతింతాతగచ్ఛతి

ప్రాప్యపుణ్యకృతాంఠోకానుషిత్వాశాశ్వతీస్సమాః

శుచీనాంశ్రీమతాంగేహేయోగభ్రష్టోభిజాయతే

అథవామోగినామేవకులేభవతిధీమతాం

ఏతద్ధిదుర్లభతరంఠోకేజన్మయదీదృశమ్

తత్రతంబుద్ధిసంయోగంలభతేపార్శ్వదైహికం

యతతేచతతోభూయస్సంసిద్ధౌకురునందన

పూర్వాభ్యాసేనతేనైవహ్రియతేహ్యవశోపిసః॥

ఓపాథా! ప్రయత్నముచేసి మనసునిలువకుండిన స్థితిలో
చనిపోయినవానికి ఇక్కడగాని (భూలోకమందు) పరలోకమందు
గాని నాశముకలుగదు. శుభకార్యమునకు ప్రయత్నముచేసిన
వానికి దుర్గతి ఎప్పుటికిని సంభవించదు. అనేకపుణ్యకార్య
ములుచేసినవారు పాండులోకములను పొంది బహుకాలమచ్చట
సుఖమునుభవించి శుచిమంతులును శ్రీమంతులు నగువారియింటి
యందో లేక యోగులకులమందోపుట్టును. యోగులకులములో
పుట్టుట కడుదుర్లభము. పూర్వజన్మమందుచేసిన అభ్యాస

ఫలమైనబుద్ధి యోగమునుపొందుచున్నాడు, మరియు సిద్ధికోరకు ప్రయత్నించుచున్నాడు, పూర్వాభ్యాసబలముచేత ఆమార్గమునకే ఈడ్వబడుచున్నాడని తాత్పర్యము. ఈకారణముచేత ఎవరూ గాని ఇంద్రియ నిగ్రహమునకును తద్వారా మనస్థైర్యమునకు చేసిన ప్రయత్నమెప్పటికిని విఫలముకాదు. ఈ జన్మమందు చేసిన అభ్యాసము ఆవలిజన్మమునకు తోడ్పడును. మనస్థైర్యము ఒకజన్మమందేలభింప నేరదు.

శ్లో॥ అనేకజన్మసంసిద్ధస్తతోయాతిపరాంగతిం॥

అనేకజన్మము లిట్టిప్రయత్నముచే సిద్ధిచెందినవాడు పరమ గతినిపొందునని శ్రీకృష్ణులుచెప్పినారు. గనుక జన్మజన్మములు అభ్యసించుచుండవలెను. విచ్ఛలవిడితిరగమరిగినకుక్కను కట్టి వేసినప్పుడెట్లది విడిపించికొని పోవుటకై, త్రాడుకొరుకుచు, మొరుగుచు సర్వప్రయత్నములుచేయునో అట్లనే మనసును గట్టి వేయవలెనని ప్రయత్నించినపుడు వదలించుకొనిపోను బలమైన ప్రయత్నముచేయును. విడిపించుకొనుటకు ప్రయత్నించిన కుక్కను దానియిచ్చానుసారముగ పోనివ్వక, ఎంత మొరిగినను, ఎన్నిత్రాళ్లు తెగకొరికినను విడువక క్రొత్తత్రాళ్లుతెచ్చి యెడ తెగక కట్టివేసియుండినట్లేన కొంతకాలమునకైనను అదికట్టి వేసినచోట నూరకయుండును. అట్లనే జన్మజన్మములనుండి యిచ్చానుసారముగ తిరుగుచుండిన మనసును ఎడ తెగకకట్టివేసి యుండిన తప్పనిలువదు. ఒకజన్మమందభ్యాసముచే మనసు స్వాధీనపడకపోయినను దేహమయిన స్వాధీనపడును. దేహమును కదలకస్థిమితముగనుంచుకొనుటకును అభ్యాసముకావలెను.

ఒకరాజు తనదేశమందనేక అన్నసత్రములు నియమించి యుండెను. ఆసత్రములందు ప్రయాణీకులకు మూడురోజులు మాత్రము అన్నము వేయునట్లు నిబంధన చేసియుండెను. ఈసత్ర

ముల విచారణకుగా ఒక అధికారిని పర్పరచియుండెను. ఈ అధికారి ఒక సత్రములో నొక మానికి ప్రతిదినమును ఒక పూట భోజనము పెట్టుటకు ఉత్తరువిచ్చియుండెను. ఆమాని అనేక సంవత్సరములు సత్రములో భుజించుచు ఒక మూలకదలక ఒక రిత్తో మాట్లాడక మానముధరించి కూర్చునియుండెను. కొంత కాలమునకు ఆ విచారణాధికారి పనిచాలించుకొనెను. ఆయనకు బదులు యింకొక అధికారి పర్పరుపబడెను. ఆయన అధికారి ఈ మానియుండిన సత్రమునకు వచ్చి లేక్కలు చూడ, ఈ మాని పేరు భోజనము చేసిన వారిలో ప్రతిదినమును సంవత్సరములనుండి వ్రాయబడియుండెను. దానిని చూచి ఆయన అధికారి “ఇదేమి ఒక నిపేరు నిబంధనలకు విరోధముగ ప్రతిదినమును భుజించిన వారి పేర్లతో వ్రాయబడినది, ఇంత కాలము వీనికి భోజనము పెట్టుటకు కారణమేమిని” గుమాస్తాను అడుగగా ఆయన, “కారణము నాకు తెలియదు. మీ యుద్యోగములోనుండిన పూర్వపు అధికారి ఉత్తరువు మేరకు నేను భోజనము పెట్టుచున్నానని” లిఖిత మయిన యుత్తరువు చూపెను. అప్పుడాయన అధికారి ఇట్లూరక కూర్చున్న వారి కన్నము పెట్టుట చే సోమరితనమును ప్రోత్సహ పరచినట్లు గుచున్నది. ఇది సరికాదు. ఎందుకు వీనికిన్ని రోజుల నుండి అన్నము పెట్టుచుండినది విచారించి ఇక ముందు నిలుపవలెనని తలంచి, ప్రకృతము వానిని యూరకుండకుండ చేయుటకుగాను గుమాస్తాకు, వానిని ప్రతిదినమును విస్తర్లుకుట్టుటకు నియోగించ మని ఆజ్ఞ చేసెను. ఆయాజ్ఞాను సారముగ ఆ గుమాస్తా విడి యాకులు, పుడకలు వానినీ పమున యునిచి విస్తర్లుకుట్టమనెను. ఆమాని ఆయాకులను తాకక కదలక ఎప్పటివలె కూర్చుండియుండెను. మరునాడు అధికారి వచ్చి విచారించగా విస్తర్లు ఆమాని కుట్టలేదని తెలిసెను. అందుకాయన మిక్కిలి ఆగ్రహపడి వీడెంత సోమరి, ఎంత గర్విష్టయని ఆమానికడ గేగి, నీ కెందుకు నాకు ముందుండిన

అధికారి అన్నముపెట్టుచుండెను, చెప్పమనిధికరించి అడుగగా ఆమానిమాటలాడక కూర్చుండుటకు సంజ్ఞచేసెను. ఆయధికారి ఏమోకారణముచెప్పననికూర్చొనెను. ఈమానిపలుకక ఎప్పటివలెనే గదలకుండెను. ఎన్నిమారులు అధికారి తానుచేయ తలంచిన అనేకపనులు స్తరణకు వచ్చినట్లంతయు లేవనద్యమించినను ఈమానికూర్చుండమని సంజ్ఞచేయుచువచ్చెను. ఈఅధికారికి ఒకగంట కూర్చునియుండుటకలవి కాకమిక్కిలిత్రమనొంది, ఊరక కూర్చుండుట బహుకష్టమని అనుభవముచేతెలిసి, ఇకమీద ఈమానికి రెండుపూట్లభోజనముపెట్టమని గుమాస్తాకు ఆజ్ఞాపించెను.

దీనిచేనేమి తెలియుచున్నదన, మనసుపోయినట్లంతయు దేహమునుపోవుచున్నది. మనసుపోయినను దేహమును పోనివ్వక ఆపుటకు ప్రయత్నముచేయుచు అభ్యసించవలెను. ఈజన్మమందు దేహమును స్వాధీనమందుంచికొనుటకు సమర్థతను పొందినట్లైన ముందుజన్మమందు దీనికైప్రయత్నించ వనియుండదు.

గదిలో కూర్చునియుండినపుడు మనస్సు నియమింపబడినచోట నిలచినట్లైన, బాహ్యమందేకార్యము చేయబూనినను ఆకార్యమందు మనసును నిలుపుటకు సులభముగానుండును. బాహ్యవ్యాపారములకుకూడనిది కేవలముపయోగముగనుండును.

ఇట్లు ఒకప్రదేశమందు మనసుండునట్లుచేయుటకు ధారణయనిచెప్పదురు. భక్తిసంపాదింప నుద్యమించినవారికిది ముఖ్యమని శ్రీకృష్ణులుఅర్జునునికుపదేశించిరి.

అనన్యభక్తి నపేక్షించువారు లఘూహారముగలవారుగానుండవలెను. “లఘ్వాశీ” అనిస్వామి అజ్ఞానునికి ఆనతిచ్చినారు. అమితముగాగాని, రాజసతామసాహారమునుగాని, తినదగదు.

ఎంచుకన అట్లుభుజించుట ధ్యానమునకు యోగమునకు భంగముగానుండును. ధ్యానయోగములురెండును భక్తికి

ముఖ్యసాధనములని వివరింపఁబడియున్నది. ఈ ధ్యానయోగములనుగురించి ఏడవ యెనిమిదవ మెట్లు వ్రాయునపుడు విశదపరచఁబడును.

“శ్లో॥ నాత్యశ్చతస్తుయోగోస్తి॥”

అనిశ్రీకృష్ణులు చెప్పినారు. అతిగాభుజించువారికి యోగము సిద్ధించదు.

“శ్లో॥ యుక్తాహార విహారస్య॥”

ఆహారము మితముగానుండుటేగాక యుక్తముగానుండవలెను. అయుక్తముగానుండదగదు. అనగా రాజసతామసగుణములు వృద్ధిచేయునవిగానుండదగదు. రాజసాహారము చేవ్యాధిసంభవించును. వ్యాధిబాధచే మనసు స్థిమితముగానుండదు. మనస్థిమితములేనివానికి యోగమెక్కడిది? మఱియు రాజసాహారముగలవానికి దుఃఖముగలుగును. రోగికి దుఃఖము లేకపోవునా? పూర్ణారోగ్యముగలవాఁడే పరమార్థమును సాధించగలఁడుగాని నిత్యరోగి కెట్లుసాధ్యమగును?

శ్లో॥ కట్వాస్థులవణాత్పుష్టతీక్ష్ణరూక్షవిదాహినః

ఆహారారాజసస్వేష్టాదుఃఖశోకామయప్రదాః

వగరు, పులుసు, కారము, ఉప్పు, దాహముగలుగఁజేయు పదార్థములు, మొదలగునవి రాజసగుణముగలవారి కిష్టముగానుండును. ఇవిదుఃఖము శోకము, రోగముకలుగఁజేయునని భగవద్గీతయందజ్ఞానునికుపదేశింపఁబడినది.

“శ్లో॥ ఆయుస్సత్వబలారోగ్యసుఖప్రీతివితథానాః

రసాయోస్నిగ్ధాఃస్థిరాహృద్యాఆహారాస్సత్త్వికప్రియాః॥”

ఆయుస్సును, సత్త్వగుణమును, బలమును ఆరోగ్యమును, సుఖమును, ప్రీయమును, వృద్ధిచేయునట్టివియు, రసవంతమైనట్టివియు, హృదువైనట్టివి, స్థిరమైనట్టివియు, హృద్యమైనట్టివియునైన ఆహారము సాత్వికులకిష్టముగానుండును.

తామసాహారముచే సోమరితనమును, మరపునువృద్ధియగును, మదమెచ్చును, తెలివితప్పును, మైకముచే యుక్తాయుక్తములెరుగక తప్పుమార్గప్రవర్తనగలుగును. ఆహార విహారగుణముల ననుసరించి దేహగుణములును పెరుగుచువచ్చును. దేహపరిశుద్ధికిని దేహలఘుత్వమునకును, దేహరోగ్యమునకును ఆహార నియమము అత్యవసరము. సర్వకార్యములందును నియమముంచుకొని ఆనీయమానుసారము తప్పకయుపక్రమించుచుండుట అత్యంతావశ్యకము. నియమము ప్రకారము జరుగుటకే తపశ్చరణయనిపేరు.

శ్లో॥ “నియమేషుతపశ్శబ్దః॥”

అని ఆపస్తంబసూత్రముగలదు. తపస్వియనగా నియమానుసారము వర్తించువాడని అర్థము. తపస్సులేనివానికి అనగా నియమము ననుసరించి నడవనివానికి భక్తియోగమెప్పటికిని లభించదనుట సిద్ధాంతము. శ్రీకృష్ణులు భగవద్దీత పదునెనిమిదవ అధ్యాయమందు సర్వసారంబైన అనన్యభక్తియోగము తపశ్చర్యలేనివారి కుపదేశింపఁదగదని ఆజ్ఞయిచ్చినారు.

శ్లో॥ ఇదంతేనాతపస్కాయనాభక్తాయకదాచన

నచాశుశ్రూషవేవాచ్యంనచమాంయోభ్యసూయతి॥

ఇది సర్వధర్మములు విడచితన్నే (ఈశ్వరునే) శరణు పొందుమనెడి గీతాశాస్త్రసారవాక్యము తపశ్చరణ లేనివానికి చెప్పవద్దని తాత్పర్యము. కాబట్టి నియమాచరణ అనగా తపశ్చరణలేనివానికి భక్తిలభించదు. మరియు ఆహార విహారనియమములులేని వానికిదేహము ఆటోపములోనుండదు. దేహము, వాక్కు, మనస్సు ఈమూఁడును ఆటోపములోనుంచి కొనియుండుట దీనికావలిమెట్టుగా స్వామిఆజ్ఞయిచ్చినారు.

“శ్లో॥ యతవాక్కాయమానసః॥”

వాక్కును, దేహమును, మనస్సును స్వాధీనములోనుంచు

కొనియుండుటకు ప్రయత్నించుట భక్తిని పొందుటకు అరవమెట్టని తాత్పర్యము.

అమితముగా భుజించువానికిని, నియమములేక పవిత్రాధ్యమైన తినువానికిని దేహమాటోపములోనుండుటయెప్పటికిని సిద్ధించదనుట మూటికిముమ్మాటికి నిశ్చయము. స్వాధీనముతప్పి జలమలవిసజ్జనయు, సోమరితనమును, పపనిచేయుటకుగాని సమర్థత లేకుండుటయు అమిత అయ్యుక్తాహారముగల వానికి సిద్ధించుననుట అందరికివిశదము. ఈఆటవమెట్టులో మొదటిది వాక్కును స్వాధీనమందుంచుకొనుట.

ఇదియోగమునకు ప్రథమద్వారమని ఇంతకుముందే చెప్పబడియుండెను.

“శ్లో॥ యోగస్యప్రథమంద్వారం
వాఙ్మిరోఢోఽపరిగ్రహః॥”

అనెడి శ్రీశంకరాచార్యులవారి వచనమును ఉదాహరింపబడియుండెను. యోగమునకిది మొదటిద్వారమనుట నిస్సంశయము. వాక్కును నియమమందుంచుకొనుట బహుజాగ్రతచే నభ్యసించవలయు. నోటనుండి మాట వెళ్లునపుడతయు వెళ్లుమాట సత్యమా అసత్యమా అనువిషయము యోచించి మాట వెలుపలికివదలవలయును. సత్యమైతేనే వదలవలయునుగాని అసత్యమైతే వదలదగదు. మరియు ఆమాటసత్యముగానుండుటయేగాక ప్రియముగానుండవలయు.

“శ్లో॥ సత్యంబ్రూయాత్ ప్రియంబ్రూయాత్
సబ్రూయాత్సత్యమప్రియం॥

అనిస్త్రుతిచెప్పుచున్నది గనుక ప్రియమైన సత్యమేచెప్పువలెగాని అప్రియమైన సత్యముచెప్పతగదు. గనుకనే భగవద్గీతయందు శ్రీకృష్ణులు వాఙ్మయ తపస్సునుగురించి యిట్లుచెప్పినారు,

“శ్లో॥ అనుద్వేగకరంవాక్యంసత్యంప్రియహితంఛయత్

స్వాధ్యాయాభ్యాసనంతైవ వాఙ్మయంతపడవ్యతే”॥

సాధకకమైనట్టియు, ప్రియమును హితమునైనట్టి మాట
లాడుటయు, అధ్యయన మభ్యాసించుచుండుటయు వాఙ్మయ తప
స్సని చెప్పబడుచున్నది.

పరమాధికమును గోరువారు వ్యథకమైన సంభాషణ
చేయదగదు.

“శ్లో॥ నతువృథావాక్యంసముచార్యతాం”॥

అని శ్రీశంకరాచార్యులవారానతిచ్చినారు. ఇష్టమ
సామాన్యముగా జనులాడు మాటలలో ముప్పాతికెపాలు వ్యథక
మైనమాటలుగానున్నవేగాని సాధకకమైనమాటలుగావు. ఎట్టి
ప్రయోజనమునులేని సంభాషణే ఎచ్చటను వ్యాపించి
యున్నది. ఇట్లుండునపుడు జనులకు భక్తియెట్లుకుదురును?
ఇంతియెగాక అడుమాటలు పరుషములుగా అనగా కఠినములుగా
నుండదగదు. మృదువుగాను మధురముగాను ఉండవలయు.

“శ్లో॥ జిహ్వేపారుష్యంచాన్యతమపిహవద॥”

నాలుకతో పరుషవాక్కులును, అన్యతమును పలుకకూడ
దని సప్తముఖులలో నొకరు చెప్పినారు.

పరుషవాక్కులతో (కఠినమైన నిష్ఠురమైన మాటలతో)
పరుల మనస్సు నొప్పించువాఁడు భక్తిచేందఁజాలఁడు.

“శ్లో॥ అన్నస్యదానంమధురాచవాణీ
యమస్యతేనిర్వచనాభవంతి॥”

ఎవరు అన్నదానముచేయుచు, మధురమైనమాటలాడు
చుందురో వారిని యముఁడుపలకరించడని మహాభారతమందు
చెప్పబడినది.

“శ్లో॥ షట్సుర్దద్యాన్తనోదద్యాద్వాచందద్యాచ్ఛమానౌతాం
ఉత్థాయచాసనందద్యాదేషధర్మస్సనాతనః

మంచిచూపుతో ఇతరులనుచూడవలెను. మంచిమనసుతో

ఆదరించవలెను, సూనృతములైన వాక్కులతో మాటలాడవలెను. లేచి ఆసనమిచ్చి కూర్చుండచేయవలెను. ఇదిననాతనధర్మమని ధోమ్యులు ధర్మరాజునకుపదేశించినారు.

నిఘ్నరములైన పరుషోక్తులాడువారి హృదయములందు అనంతుడుండడని విష్ణువురాణమందుదాహరింపఁబడినది.

“శ్లో॥ హరతిపరధనంనిహంతిజంతుః

వదతితథానృతనిఘ్నరాణీయశ్చ

అశుభజనితదుర్మదస్యపుంసః

కలుషమతేహృదితస్యనాస్త్యనంతః॥”

హృదయమందు విష్ణువులేనివానికి భక్తియెట్లులభించును. దీనిచేత భక్తినిగోరువారందరు అనృత పరుషవాక్కులను వదలి సూనృత మధురవాక్కులు పలుకుటే అభ్యసించవలెను.

మరియు వాక్కును నియమమందుంచుటయందు పరనింద చేయకుండ నిరోధించవలెను.

“శ్లో॥ పరాపవాదంపరిహర॥”

అనిసప్తఋషులలో నొకరు నుడివినారు.

“శ్లో॥ కోహినవాచ్యస్సుధియా

పరదోషశ్చాన్యతంతద్వత్॥”

బుద్ధిమంతులేవి పలుకరన పరులదోషమును, అన్యతమునని శ్రీశంకరాచార్యులొనరిచ్చినారు. భక్తిగోరువాఁడు స్వదోషములను గణించి ఆదోషములు హృదయమునుండి తరిమి పరిశుద్ధముగలవాఁడుకావలెగాని పరదోషములునుశువుచు ఆదోషములను తనయందుండు దోషములతోఁజేర్చి దోషబుద్ధిగలవాఁడు గా రాదు.

శ్లో॥ పరాపవాదంపారుష్యం పైశున్యమన్యతంతథా

చత్వారివాచారాజేంద్ర నజల్నేనానుచింతయేత్॥

పరాపవాదమును, పరుషవాక్కును, కొండెముచెప్పటయు,

అన్యతమును ఈనాల్గును ఎప్పటికిగాని నోటనుడవఁగూడదని,
 శ్రీమన్మహాభారతమందు చెప్పఁబడినది. ఈ కారణమునుపట్టి
 భక్తిగోరువారందరు ఈవాఙ్మయతపస్సును ఆచరించవలెను.
 అనగా సత్యమాడుటయు, ప్రియమాడుటయు, హితమాడుటయు,
 సూన్యత మృదుభాషలాడుటయు, పరులగుణములే నుడువుటయు,
 అభ్యసించుచుండవలయు. ఇవి ఆభ్యసించుచురాగా వీనికి
 విరోధమైన అన్యత, అప్రియ, పరుషనిష్ఠుర, పరావవాదవాక్కు-
 లన్నియు దూరముగ తొలగిపోవును. ఇది భక్తికి ముఖ్యము.

కం॥ మనమునకుహితంబునుబ్రయ

మునుపథ్యముతథ్యమునున మోఘముమధురం

బునుబరిమితమునునగుపలు

కొనరఁగఁబలుకునదిధర్మయుతముగసభలఁ॥

కం॥ చెలిమియుఁబగయునుచెలివియుఁ

గలకయుధర్మంబుఁబాపగతియునుబెంపుం

దులవతనంబునువచ్చును

పలుకుబడిన కానపొసఁగబలుకఁగవలయుఁ॥

కాయమనదేహము. భక్తినపేక్షించువారు దేహమును
 అత్యంతపరిశుద్ధముగా నుంచవలెను. దేహముస్వాధీనములోనుండు
 టకు లఘ్వాహారమును, యుక్తాహారమును అవశ్యకమని యింతకు
 ముందు వ్రాయబడెను. దేహపరిశుద్ధికిస్నానాదులు అత్యవసరము.

శ్లో॥ మలనిర్మోచనంపుంసాం జలస్నానందినేదినే॥

దేహమలము పోవుటకు దినదినమును స్నానముచేయవలయు.

శ్లో॥ అద్భిర్గాత్రాణి శుద్ధ్యంతి

గాత్రములనగా శరీరములు నిశ్శబ్దశుద్ధిజెందును. పరమ
 భక్తులు తనుజీవనంబులు భగవదర్పణచేయుదురుగనుక భగవం
 తుని కర్పించదగినతనువులనగా దేహమేమాత్రమైన మలినముగా
 నుంచరు. మరియు జలమల విసర్జనములందు మృత్తికాదిశౌచ

ములును అవశ్యకమైయుండును. దేహమును యెన్నివిధముల శుచిగానుంచవలెనో అన్నివిధములను వినియోగించి దేహపరిశుద్ధిచేయుట భక్తులకుధర్మము.

భక్తిగోరువారు శరీరముతో దినదినము చేయవలసిన పనులివియని భగవద్గీతయందు చెప్పబడినది.

శ్లో॥ దేవద్విజగుర్గు ప్రాజ్ఞపూజనంశౌచమాజవం |

బ్రహ్మచర్యమహింసాచ శరీరంతపఠ్యతే॥

దేవపూజ, బ్రాహ్మణపూజ, గురుపూజ, ప్రాజ్ఞులు అనగా వ్రజ్ఞగలవారిపూజ, అనగా బ్రహ్మవేత్తలు, (వీరెవరయినను చింతలేదు, బ్రాహ్మణజన్మమెత్తినవారుగానే యుండవలసిన అవశ్యము లేదు ప్రాజ్ఞులుగానుండిన యేజాతివారినిగాని పూజించుట) ఋజుత్వము, బ్రహ్మచర్యవ్రత మవలంబించియుండుట, అహింస, (ఏ జీవజంతువునుగాని బాధించకుండుట) ఇవన్నియు శరీరసంబంధమైన తపస్సుని తాత్పర్యము. ఈపనులుచేయుటకు దేహముపయోగించుటచే అదెట్లుపరిశుద్ధమును పొందువిషయము విచారితము.

మొదటిది దేవపూజ. ఇచ్చట దేవపూజయనగా నీస్థూల దేహముతో దేవాలయములలోనుండువిగ్రహములనుగాని, ఇండ్లలోనుండు సాలగ్రావ, లింగములను దేవతారూపములుగా దీర్చినవ్రతిమలనుపూజించుట యనేఅర్థముచేయవలెను. ఈపూజగావించుటకుతులసి, బిల్వము, సుగంధముగలదవనము, మాచీపత్రి మొదలగు పత్రములుఅనగా ఆకులు, జాజి, మల్లికార్జునగంధ పుష్పములు, శ్రీగంధము, కేసరి, కస్తూరి, పచ్చకర్పూరము మొదలగు పరిమళద్రవ్యములును, ధూపమునకుగాను, సాంబ్రాణి, గుగ్గిలము, శ్రీగంధ పుపొడి, గోఘృతము (ఆవునెయ్యి) మొదలగు సువాసనగల పొగవచ్చుపదార్థములను, హారతికిగాను కర్పూరము ఈద్రవ్యములలో శక్తికొలదియు అనుకూలముకొలదియు సంపాదించవలసినవచ్చును. వీనిలోవ్రతపస్త్రవునందును దేహపరిశుద్ధిజేయు* గుణముగలదు.

తెలిసినమట్టుకు వానినిగురించి సంక్షేపముగ వ్రాయుచున్నాను.

తులసియందు దేహపరిశుద్ధము చేయుగుణము విశేషముగలదు. మొదటిదికొన్నిరోగములను నివారించును. ప్రతిదినమును తులసిఆకును ఉదయము నూగుదళములు తినుచుగాగా మల బద్ధి రోగము నివారణై విరోచనమునుకరముగానగును. జ్వరముమొదలగు రోగములను రానివ్వదు. దేహమందుమారికాది అంటు రోగములుత్పత్తి జేయుఅణువులను అంటనివ్వదు. కొన్నిసంవత్సరములకు వెనుకతులసియొక్క సుగుణము ఒక డాక్టరుకనిపెట్టిన విషయము అందరికి తెలిసియుండిననుమంచిదని ఇంచుదాహరించెద.

గుంటూరుసమీపముననుండు ఒక గ్రామములో కొంతకాలమునకుమునుపు ఒక ఖానీ కేసుజరిగెను. (ఒకడుచంపబడెను). చంపబడిన వానిదేహము తులసిచెట్లగుంపులో వేయఁబడియుండెను. కొన్నిరోజులకావల ఆదేహమును వెతకితీసి డాక్టరుపరీక్షకివ్వబడెను. డాక్టరుపరీక్షించి తానుపరీక్షించిన ఒకరోజు అధవారెండు రోజులకు పూర్వముహత్యజరిగినట్లు తాత్పర్యపడినిశ్చయ పత్రిక (Certificate) వ్రాసియిచ్చెను. అనంతరము కేసువిచారణకు రాగా నీహత్య డాక్టరుపరీక్షించుటకు 10 రోజులకుముందే జరిగినదని బలమైన సాక్ష్యమువచ్చెను. డాక్టరును పకారణముమీద నీవు పరీక్షించుటకు ఒకటి, రెండురోజులు క్రిందట ఈ కార్యము జరిగినదని చెప్పుచున్నావని అడుగగా 10 రోజులక్రిందట హత్య జరిగియుంటే దేహమంతయుకుల్లి అమితదుర్వాసనగలిగి పరీక్షించుటకు అనగాకోయుటకు వీలుకానంతచెడి నీరైపోయియుండునని చెప్పెను. ఇతరసాక్షులందరుపదిదినములకుముందే ఈపనిజరిగినదని దృఢముగచెప్పిరి. ఇదివినిడాక్టరు వీరిట్లుచెప్పటకు పమికారణముండవచ్చునని మిక్కిలియోచించిశవమునువేసియుండిన చోటును తెలిసికొని తరువాతఒకకోడినితెప్పించి దానినిచంపి ఒకగుడ్డలో తులసిఆకు వేసి ఆచంపినకోడినిచుట్టి ఒక చోపదిరోజులుంచిపెట్టెను.

తదనంతరము ఆగుడ్డనువిప్పికోడిదేహమునుచూడగా నేమాత్రమైన
చెడి దుర్వాసనపట్టక చంపినతరుణమందెట్లుండెనో అట్లనేయుండి
నది. డాక్టరు చంపబడినవాని దేహముతులసిచెట్లు మధ్యవేషి
యుండినదే పదిరోజులైనను దేహముమురగకుండుటకు కారణమ
నితెలిసికొనెను. ఈసమాచారము మద్రాసుమెయిలను నిత్యవా
ర్తాపత్రికయందు ప్రచురించియుండిరి. జీవరహితమైన దేహమునే
చెడకుండ నుంచియుండు గుణము తులసికిగలిగినపుడు జీవరహిత
మైనదేహమును గురించిచెప్పనేల? దీనిచేతనే ప్రతియింటిలోగిలి
లోనో, ముంగిలిలోనో, లేక వెనుకభాగమందో హిందువులందరు
అందులోబ్రాహ్మణులు వైశ్యులుతప్పకతులసిచెట్టునుపెంచుచు, దాని
చుట్టుచుట్టుచు, పత్రములుతినుచు, ఆమట్టినిసటధరించుచు, దూర
మునైనపోయి తులసిదళములుకోసి తేచ్చుచు, దేవాలయములందు
విగ్రహములకుగాని, ఇండ్లయందుండు సాలిగ్రామాదులకుగాని
పూజలానర్చుచు, ఆదళములను ప్రసాదముగస్వీకరించుదురు.
మరియు తులసిపూసలదండలను ఎడతేగకధరించుచుండిరి. ఇప్పు
డిట్టి సులభమైనదేహరోగ్య, దేహపరిశుద్ధవిధులందు నమ్మకము
తప్పిపోయినది. పూర్వపువారికి శాస్త్రములందు పరిపూర్ణ నమ్మక
ముండినందున ప్రతిఆచారమునకు కారణములు చెప్పుచుండలేదు.

తులసిలోనెంత గుణమున్నదో విల్వములోను అంతగుణ
మున్నదనుటకు సంశయములేదు. ప్రతిదినమును లేతవైన విల్వద
ళములు తినుటచే జ్ఞానమువృద్ధియగునందురు. అనేక దీఘా
జాడ్యములకు విల్వవృక్షమూలములను (మారేడుచెట్టువేళ్లను)
ఉపయోగపెట్టుదురు. మారేడుకాయలు పగలగొట్టి నిప్పులో
కాల్చి నెత్తికిపట్టించినట్లయిన ఉష్ణమునుపోగొట్టి శిరస్సునకును
కండ్లకును చలవకలుగజేయును. ఈమారేడాకునుండి కలిగిన
స్వానుభవమునుగురించి కొంచెముగా వివరించెద. నేనురెండు
సంవత్సరములక్రింద మాఘాములలోని పంటను తోక్పుటకు గుత్తి

తాలూకు యంగిలిబండయనుగ్రామమునకుపోయి అచ్చటవద్దనైదు దినములుంటిని. అప్పుడు ఆప్రాంత్యమున అధికవర్షములతో ఆ చుట్టునుండు గ్రామములలోను, ఆగ్రామములోను ఉండు బహు మందిపలుదినములనుండి జ్వరబాధ అనుభవించుచుండిరి. కూలికి జనులు చిక్కుటేకష్టముగనుండెను. వీరు క్వీనైను మొదలైనయింగ్లీ షుమందులనుపుచ్చుకొనరు. వీరిబాధచూడజాలక మిక్కిలిచింతించు చుంటిని. ఒకనాడు మారేడు లేతచిగుళ్లు యిచ్చినట్లయిన జ్వరము నివారణమగునని నాకుతోచెను. వెంటనే మారేడు చిగుళ్లు తెప్పించి, మిరియాలతోచేర్చినూరి గచ్చకాయంత మాత్ర లుచేసి నాకుసంబంధించిన రైతులిద్దరికిచ్చితిని. వారుఉదయము సాయంత్రము పూటకుమూడుమాత్రలు తీసుకొనుచుగాగా రెండు రోజులకేజ్వరమునిలిచిపోయెను. వారికి నివారణైనది తెలసి ఆయూ రిలోజ్వరమునుండి బాధపడుచుండిన వారందరు నావద్దకివచ్చి యీమందును పుచ్చుకొనిరి. రమారమి యేబదియరువదిమంది యుండవచ్చును వారందరికి ఈమారేడుఆకుమిరియాలనుండి జ్వర మునివారణైతమతమపనులుకుపోదొడగిరి. వీరందరిలోనిద్దరికిమాత్ర ము నివారణకాలేదు. దీనిచేచాతుర్థిక జ్వరముకూడానివారణై నది. ఇదివినిచుట్టునుండు గ్రామములవారును రాదొడగిరి. అచ్చ టను ఆమందుపుచ్చుకొన్నవారికి స్వస్థమైనది. మాచిపత్రిమొదల గు సుగంధముగల ఆకులలోను దేహజాడ్య నివారణచేయు గు ణమున్నది. సువాసనగల పుష్పములును దేహరోగ్యమును వృద్ధిపరచును. అప్పుడప్పుడుదేవాలయములకుపోయి సుగంధ పత్రపుష్పములవాసనను ఆఘ్రాణించుటచేతను శిరస్సునందు ధ రించుటచేతను, కేసరి, పచ్చకర్పూరము, కస్తూరి మొదలగు ద్రవ్య ములతో మిళితమైన తీర్థమును లోపలికి పుచ్చుకొనుటచేతను, సాంబ్రాణి మొదలగు ధూపములపొగ నాసి కారంద్రములనుండి లోనికిపోవుటచేతను, వ్యాధిసంబంధమైన అణువులు దేహమండ్లు

ప్రవేశించుటకు ఆటంకముగా నుండుననుటకు సంశయములేదు. ఇండ్లలో దేవపూజచేయుటచే ప్రతిదినమును దేహారోగ్యమునకు అనుకూలమగు అణువులు దేహమందు చేరుటయు ప్రతికూలమగు అణువులు తొలగిపోవుటయు సంభవించునుగనుక దేవపూజ శరీరతపస్సుని చెప్పబడినది. ద్విజులనగా బ్రాహ్మణులు, ద్విజులను పదము బ్రహ్మక్షత్రియవైశ్యలకు అన్వయించినను ఇచ్చట బ్రాహ్మణులనే అర్థముచేయవలెను. బ్రాహ్మణులన, యిష్టమగున కెచ్చటను అగుపడు వకీలు బ్రాహ్మణులును, గుమస్తా, మునసపు ఈహాశీల్ దారు మొదలగు ఉద్యోగములందునిపుణులగు బ్రాహ్మణులును, కల్లు సారాయి మొదలగు ఆబ్ కారి కగ్రాక్షు బ్రాహ్మణులును జౌళీ వ్యాపారము, దళాలీ వ్యాపారము పూటకూలి వ్యాపారము, చేయు బ్రాహ్మణులును, పాక పరిచార కాదులు చేయు బ్రాహ్మణులును, ద్రవ్యము పుచ్చుకొని విధికాలక్రమములను వదలి సమస్త శుచివ్రతములను విడచిన సుస్తవ్యవహారములందు ప్రవేశించుచు, సత్యశీలములను పారదోలి, వైదికమంత్రకర్తముల రహస్యమిచ్చుకొన తెలియక ఉపనయనవివాహాది సంస్కారములను చేయుచు వైదికులను పిలువబడు బ్రాహ్మణాదులునని తలంచదగదు.

ఇచ్చట బ్రాహ్మణులన లోకమును తరించుటకై బద్ధకంకణులగు బ్రాహ్మణులని తెలియవలెను. వీరిని సృజించినదే లోకమునుకడ తేర్చుటకని మహాభారతశాంతి పర్వమందు దాహరించబడినది.

శ్లో॥ బ్రాహ్మణా లోకసారేణ సృష్టా ధాతా గుణోధివా
లోకస్తారయితృంకృతాన్మర్త్యేషు క్షీతిదేవతాః॥

బ్రాహ్మణులు, లోకములో నందరిని తరించుటకుగాను బ్రహ్మచే భూదేవతలుగా లోకసారభూతములతో సృజింపబడిరని తాత్పర్యము. అనగా లోకమును తరింపజేయుటకు అనగా కడతేర్చుటకు సర్వప్రయత్నములు చేయు వారెవరో వారు బ్రాహ్మణులు, ఈ బ్రాహ్మణులకు సాధనభూతమైన ధనమేదన.

శ్లో॥ నైతాన్మౌళం బ్రాహ్మణస్యాస్తివితం
యైశ్చైక తాసమతాసత్యతాచ
శీలేస్థితిర్దండవిధానమాజ్ఞానం
తతస్తతశ్చోపరమః క్రియాభ్యః॥

ఏకత్వము, సమత్వము, సత్యత, సదాచారమందుస్థిరత్వము, భూతదయ, ఋజుత్వము (నిష్కాపట్యము) సమస్తకర్మలందును పరమము, వీరికి సమానమైనవిత్తము (ధనము) బ్రాహ్మణులకు లేదని తాత్పర్యము. ఇట్టి విత్తమునార్జించుటకు సర్వదా ప్రయత్నము చేయుచుండువా రెవరో వారు బ్రాహ్మణులు, వీరు ఇతరులను తరింపజేయుచు తామును తరింతురు, అదెట్లన.

శ్లో॥ జప్తైర్ధంత్రైశ్చ వైదైశ్చ స్వాధ్యాయాధ్యయనేన చ
నావం వేదమయీంకృత్వా తారయంతితరంతి చ॥

జపములచేతను, మంత్రములచేతను, అధ్యయనముచేతను, వేదమునే నావగా చేసికొని, నావికుడేరితి నావయందందరిని కూర్చుండబెట్టి, వారినందరిని గట్టుచేర్చి తానును యెట్లుచేరునో బ్రాహ్మణుడును అట్లనే అందరిని గట్టెక్కించి తానును గట్టెక్కునని తాత్పర్యము.

మఱియు నిట్టివారి తేజస్సు కేవలప్రకాశమానంబై వారిని చుట్టియుండును.

శ్లో॥ అసృజద్భ్యాస్తానానేవం పూర్వం బ్రహ్మప్రజాపతిః
ఆత్మతేజో భినిర్వృత్తా కాభాసగ్రాగ్ని సమప్రభాః॥

పూర్వమున ప్రజాపతియగు బ్రహ్మ సూర్యుని యొక్కయు, అగ్ని యొక్కయు తేజస్సువంటి తేజస్సుతో చుట్టియుండునట్టి బ్రాహ్మణులను సృజించెనని తాత్పర్యము. నిజమైన బ్రాహ్మణుల తేజస్సు సూర్యాగ్నుల తేజస్సువలె అమితప్రకాశమానంబైయుండుననుటకు సంశయములేదు. అదెందుకన వీరు ఇప్పటివారి వలె దేహపోషణ, దేహసుఖములే సర్వముని తలంచక బ్రాహ్మణ

దేహము తపశ్చర్యమునకుగానే బహుజన్మముల సుకృతఫలము చే ప్రాప్తమైనదని భావించి కేవలము ఉత్తరవాదత్వము వహించి పరోపకారమునకుగాను దానినెంత పరిశుద్ధపరచి, తేజోబలములతో నృద్ధిచెడించవలెనో అంతయు జేసింది ముల్లోకముల కుశలమునకై యుపయోగించుచుండిరి.

అదెట్లన,

శ్లో॥ సంపత్కదేహజాలానికదాదిదిహమానుషే

బ్రాహ్మణ్యంప్రాప్యతేజంతుః తత్పుత్రపరిపాలయ

బ్రాహ్మణస్యతుదేహేహాయంన కామాధాన్యజాయతే

ఇహాన్తేశాయతపసేప్రేత్యత్వసుపమంసుఖం॥

జంతువు (జీవుడు) అనేకదేహములలో పడిపడి ఒకానొకప్పుడు బ్రాహ్మణదేహమును పొందును. అట్లుపొందినపుడు, దానిని (బ్రాహ్మణదేహమును) బాగుగాపాలించుము. బ్రాహ్మణదేహమువచ్చుటదానిని సుఖపెట్టుటకుకాదు. ఇచ్చట (ఈలోకమందు) కష్టపడుటకును, తపస్సుచేయుటకుగానే వచ్చినదిగనుక తపస్సు ఆచరించుటచేతను పరోపకారమునకై కష్టపెట్టుటచేతను బాగుగ పాలింపుమని శుకులవారికి వ్యాసులుబోధించినట్లు మహాభారతమందుదాహరించఁబడినది.

మరియునచ్చటనే బ్రాహ్మణదేహమును సుఖపెట్టుటదానిని హేళనచేసినట్లనియు వ్యాసులవారు శుకులవారి కాజ్ఞయిచ్చినారు.

శ్లో॥ బ్రాహ్మణ్యంబహుభిరవాప్యతేతపోభి

స్తల్లభ్యానరతిపరేణహేళితవ్యం

స్వాధ్యాయేతపసిదమేవనిత్యయుక్తః

క్షేమార్థీకుశలపరస్పదాయతస్య॥

బ్రాహ్మణదేహము బహువిధములతపస్సుచేయుటచే లభించుచున్నది. అట్టిదానినిపొంది దానిని సుఖపెట్టుటచేత హేళనచే

యవద్దఅనగా తిరస్కరించవద్దు. సర్వదాఅధ్యయనముచేయుట చేతను, తపస్సినరించుటచేతను, శమదమాదులుకల్గియెడతెగక లోకక్షేమలోకకుశలమునకే ప్రయత్నించుచుండుమని వ్యాసులు శుకులకాజ్ఞయిచ్చిరని తాత్పర్యము.

బ్రాహ్మణులకు భూతదయయే ఉత్తమధనముగనుక ఆధనా జ్ఞానయందే తమకాలము గడుపుచుందురు,

శ్లో॥ సర్వభూతహితంకుర్యాత్ నాఽహితంకశ్చచిద్విజః
మైత్రీసమస్తభూతేషు బ్రాహ్మణస్యోత్తమంధనం॥

బ్రాహ్మణుడు సమస్తభూతములకు హితమునేచేయవలయు నుగాని అహితముచేయదగదు. సర్వభూతములందు మిత్రభావమే బ్రాహ్మణులకు సర్వోత్తమమైన ధనమని విష్ణుపురాణమందు చెప్పబడినది.

నిజమైనబ్రాహ్మణులకు సర్వభూతహితము అనగా లోకోపకారముచేయుట సహజముగనుండును. దేహమునకు నిద్రాహారములెట్లు స్వభావమో అట్లనే లోకోపకారము చేయుటకూడా స్వభావముగానుండును.

శ్లో॥ నధనాధాన్యశోధాన్యవా ధర్మస్తేషాన్యధిష్ఠిర
అవశ్యంకార్య ఇత్యేవశరీరస్యక్రియాస్తథా॥

ఇట్టిబ్రాహ్మణులుధర్మాచరణ ద్రవ్యనిమిత్తముగాని యశస్సు కీర్తినిమిత్తముగానిచేయరు, శరీరనిమిత్తమైన నిద్రాహారక్రియలెట్లు అవశ్యములో అట్లనేధర్మాచరణమును అవశ్యమైయుండునని తాత్పర్యము.

ఇట్టిబ్రాహ్మణులయొద్దనివసించుచుండవలెననిచెప్పబడినది.

శ్లో॥ యత్రధర్మమనాశంకాచరేయర్వితమత్సరాః
భవేత్తత్రవశేచ్ఛైవపుణ్యశీలేషుసాధుషు ॥

మత్సరాదిదుర్గుణములులేక స్వభావముగానే ధర్మమనాచరించు పుణ్యశీలములుగల బ్రాహ్మణులతోకూడగాని సమీపమునగా

ని నివసించవలెనని తాత్పర్యము.

ఇట్టివారిని ఆశ్రయించియుండుటచే నేమిఫలమున.

శ్లో॥ యథోదయగిరేద్రవ్యంసన్నికర్షేణవీవృతే
తథాసత్సన్నికర్షేణహీనవర్ణోపివీవృతే
యథాతిలానామిహపుష్పసంశ్రయాత్
పృథక్ పృథగ్యాతిగుణాతిసౌమ్యతాం
తథానరాణాంతువిభావితాత్మనాం
యథాశ్రయంసత్వగుణప్రవృద్ధతే॥

ఉదయగిరి సమీపమునకు తీసికొనిపోయిన పదార్థ మెట్లు ప్రకాశించుచున్నదో అట్లనే భాసరాగుల తేజస్సువంటి తేజస్సుగల ద్విజుల ఆశ్రయించి పూజించుటచే వర్ణహీనులును సువర్ణముగలవారగుచున్నారు. నువ్వులను సుగంధ పుష్పములతో పడేపడేచేర్చినట్లంతయు నువ్వులకుసుగంధమెట్లు హెచ్చుచున్నదో అట్లనే ఆత్మవేత్తలైన బ్రాహ్మణులతోకలిసి సేవించుచుండుటచే సత్వగుణము వృద్ధిచెందుచున్నదని తాత్పర్యము.

దీనిచేతనే భక్తిగోరువారు శరీరపరిశుద్ధికై యిట్టిద్విజుల పూజచేయవలెనని చెప్పబడినది. ఇట్టిగుణములేక నామమాత్రమున బ్రాహ్మణులుగానుండువారినిమాత్ర మెప్పటికిని ఆశ్రయించదగదు. అథానిమిత్తమై ధర్మాచరణసేయువారు సద్రాబ్రహ్మణులుకారు.

శ్లో॥ ధర్మమథా నిమిత్తంచచేరేయుర్యత్రమానవాః।

నతాననువసేజ్జాతు తేహిపాపకృతోజనాః॥

ద్రవ్యాపేక్ష చేతధర్మముననుసరించువారు పాపిష్ఠులుగనుక అట్టివారిని ఎప్పటికైన ననుసరించదగదు. ఎందుకన,

శ్లో॥ అసతాందశానాత్స్పర్శాత్

సంజల్పశ్చసు ఖాసనాత్

ధర్తాచారాఃప్రహీయంతే

సిద్ధింతిచనమానవాః॥

పాపిష్టులను చూచుట చేతను, స్పృశించుట చేతను, వారితో మాటలాడుట చేతను వారితో కూడ కూర్చుండుట చేతను, ధర్తాచార నాశమై మానవుఁడు సిద్ధిచెందడని తాత్పర్యము. కనుక మనకిప్పుడగు పడుబ్రాహ్మణులు ప్రాయశః ఈ రెండవ తరగతివారుగా నుండుటను వట్టి మనకీగతి సంభవించినది. భక్తిగోరువారందరు మొదటి తరగతివారిని పూజించవలెగాని రెండవ తరగతి ద్విజులను కాదు.

గురువుకంటె నధికుడై వడును లేడు. గురువనగా అజ్ఞానాం ధకారమునుండి తొలగించువాడు. సద్భిష్యదుగురువును దేవునిగా వేంచును.

శ్లో॥ గురుర్దాతాపితాచైవ గురుదేవహిబాంధవః
గురుదైవాత్పరం నాస్తి తస్మై శ్రీగురవే నమః॥

గురువే తల్లి, గురువే తండ్రి, గురువే బంధువు, గురువే దైవము, గురువుకంటె నధికడై వమేదియు లేదు గనుక గురువుకు నమస్కారమని గురుగీతలందు చెప్పబడినది.

గురువన నెవరు?

శ్లో॥ కోగురురధికతతత్వశ్శిష్యహితాయోద్యతస్సతతం॥

ఎవడు తత్వమును తెలిసి శిష్యుల హితమును సర్వదాకోరుచుండునో వాడుగురువని శ్రీశంకరాచార్యులవారు ప్రశోత్తర రత్నమాలయందు చెప్పినారు. గురువు, శిష్యుడు దేహపరిశుద్ధమందును, మనోనైర్మల్యమందును, బుద్ధికుశలతయందును, జ్ఞాన సంపత్తియందును, తేజఃప్రకాశమందును, తనవంటివాడుకావలెనని సర్వదాకోరుచుండును. శిష్యుడు తాను సమస్తవిషయములందును గురువుయొక్క గుణములను పొందవలెనని యిచ్ఛయించుచు గురువునందు అమితభక్తి విశ్వాసములుగలిగి సేవించుచుండును. గురువు తనకుగల సుగుణసంపత్తి సంతయు శిష్యునకు అనుగ్రహించవలెననియు, శిష్యుఁడు ఆ సంపత్తిని పరిగ్రహించవలెననియు సర్వదా యిచ్ఛయించుచు నేయుండురు. గురుశిష్యులకు అను

గ్రహ పరిగ్రహములే పరస్పరసంబంధముగానుండును. అనుగ్రహపరిగ్రహధర్మము ననుసరించి (Law of positive and negative states) పరిగ్రహించు స్థితిలోనుండు శిష్యుడు అనుగ్రహించు స్థితిలోనుండు గురువుయొక్క స్థితిని పొందితీరును. అయస్కాంతమునకు (సూదంటురాయి) యినుమును ఆకర్షించుశక్తిగలదు. అయస్కాంతమునకును యినుమునకును క్రమముగ పరస్పర అనుగ్రహ పరిగ్రహసంబంధము గలదు. అనగా అయస్కాంతమునకుగల యినుమును ఆకర్షించుశక్తి అయస్కాంతముతో అర్ధగంట సేపు చేర్చియుంచిన యినుపముక్కకుగలుగును. అనగా అయస్కాంతముతో అర్ధగంట సేపు చేర్చియుంచిన యినుపముక్కయింకొక యినుపముక్కను ఆకర్షించును. దీనికి అనుగ్రహ పరిగ్రహ ధర్మమనిపేరు. గురువుసమీపమున శిష్యుడు కేవల వినయ విశ్వాసభక్తి చేయేమియుచేయక యూరక కూర్చునియుండినను ఆగురువుయొక్క తేజస్సును దేహపరిశుద్ధమును పొందును.

శ్లో॥ నిరారంభోవ్యపివయంపుణ్యశీలేషుసాధుషు

పుణ్యమేవాపుయామేహపాపంపాపోపసేవనాత్॥

ఆరంభరహితుడుగా (ఏపనిసేయక) భక్తితో పుణ్యపురుషులైన సాధువుల సేవచేయుచుండుటచేతనే ఆపుణ్యమును సాధుత్వమునుపొందునని తాత్పర్యము.

ఈ కారణమునుపట్టి గురుపూజచేత దేహపరిశుద్ధముగలుగునని చెప్పబడినది.

ప్రాజ్ఞులనగా బ్రహ్మవేత్తలు. “ప్రజ్ఞానంబ్రహ్మ” అని ఉపనిషత్తు పలుకుచున్నది. ప్రాజ్ఞులు ఏజాతివారైననుసరె. అట్టివారిపూజచేయుటచే దేహపరిశుద్ధత్వము పైచెప్పిన అనుగ్రహ పరిగ్రహధర్మమును పట్టిపొందుదురు.

బ్రహ్మచర్యమనగా (స్త్రీ) సంపర్కముచేగాని లేక నితర విధమువగాని వీర్యస్థితిముగాక (స్త్రీ) కామసంకల్పమును మనసున

రానివ్వక నిగ్రహించియుండుట. (స్త్రీ)సంపరగముచేతను, వీర్య
స్రవముచేతను దేహపటుత్వముతప్పను. దానిచేత పలురోగ
ములు వాటిల్లును. భక్తిపొందుటకు కేవల భంగకరములగు
దేహసంబులుండును. ఇదిగొప్పధర్మము. ఇట్లనినప్పుడు
గృహస్థధర్మముననుండువారికి భక్తికలుగదాయని శంకకలుగు
చున్నది. వివాహాదులు పూర్తిగా వదలవలయునని చెప్పటకు
కూడా ఆస్పదమగుచున్నది. దానిచే ప్రజావృద్ధికిని జగత్తు
యొక్క స్థితికిని భంగమగుచున్నదని ఆక్షేపణకలుగుచున్నది.
బ్రహ్మచర్య వ్రతమవలంబించవలెననగా వివాహములువదలి
అందరు ఏకాంగులైవర్తించవలెనని అథేముచేయదగదు. వివా
హముచేసికొనినవారైనను బ్రహ్మచర్యవ్రతమెట్లు ఆచరించ
వచ్చునో అట్లుఆచరించవలెను. అట్లన;—

ఏగృహస్థుడు ధ్యాన్త మొకపూట రాత్రియొకపూటఈరెండు
పూటలుమాత్రము భుజించుచు ఈమధ్యకాలమున ఏమియుతినక
నీరైనను ద్రాగకనుండునోవాడు సదోపవాసియనియు, ఋతుకా
లమనగా (స్త్రీ)కిగభగ్రహణకాలము ప్రాప్తించినప్పుడు మాత్ర
ము తన భార్యతోకూడువాడు నిత్యబ్రహ్మచారియనియు, దేవకార్య
మందును పితృకార్యమందును అతిథిపూజలందును మాత్రమువారి
కి సమర్పించి శేషించినమాంసముతినుచు మరల నెప్పటికిని తి
నకుండువాడు అహంసభక్షకుడనియు, తనవలెనేతనపక్షిలోభు
జించుటకు కూర్చున్నవానిని భుజింపజేయువాడు విఘ్నశాసనుడు
అనగాయజ్ఞశిష్టమును భుజించువాడనియు, తనసేవకులందరు భు
జించినతరువాత భుజించువాడు అమృతాసియనియు, పగలు నిదు
రబోని పుణ్యుడు అస్వప్నుడనియు శ్రీమన్మహాభారత అనుశాసనీ
క వర్ణమందుదాహరింపబడినది. ఇవిగృహస్థుకు ముఖ్య ధర్మ
ములు.

వివాహముచేసికొనుటయొక్క ముఖ్యోద్దేశము సత్సంతా

నోత్పత్తియు గృహస్థధర్మమునడుపుటయు గనుక సత్సంతానోత్పత్తియగుటకు ఏకాలము, ఏసందర్భము, ఏస్థితి, ఏలక్షణము, భార్యయందగువడునో అప్పుడుమాత్రము కూడిధర్మము నెరవేర్చుటచే బ్రహ్మచర్యవ్రతము తప్పినవాడుకాదు. ఈస్థితి, సందర్భము, కాలము, లక్షణములు కలిగియుండునమయమే ఋతుకాలముగాని నెలనెలకు రజస్వలయగుకాలము మాత్రమేకాదు. ఈవిషయములన్నియు వివాహనిషేధధర్మ ప్రదీపికయందు విశేషముగ ప్రమాణములతోను యుక్తులతోను గొప్పపాశ్చాత్యమాత్యులగు డాక్టర్లతాత్పర్యము లుదాహరించుచు వ్రాయబడినది.

ఇట్టిసంపర్కము ధర్మమునకు విరుద్ధమైనదికాదు. ధర్మమునకు విరుద్ధముకానికామము నేనేయని శ్రీకృష్ణులవారు భగవద్గీతయందుపదేశించినారు.

శ్లో॥ ధర్తావిరుద్ధోభూతేషు కామోస్థిభరతక్షణభా॥''

ధర్మమునకు విరుద్ధముకాని కార్యములన్నియు భగవత్కార్యములేయనుటకు సంశయములేదు.

ధర్మమునకు విరోధముగా స్వభార్యయందైనను రతినల్పుటచే దేహమనంబులెట్లు చెడునది విచారితము.

నచికేతునికి యముడు అనుపమానసౌందర్యముగల అనేక అపురస స్త్రీలనిచ్చెదనని చెప్పగా ఆనచికేతను డిట్లుత్తరమిచ్చెను.

శ్లో॥ శోభావానుర్త్యస్యయదంతకేతత్పర్వేంద్రియా

ణాంజరయంతితేజః॥

(స్త్రీ)సంభోగమాదియందు మిక్కిలిసుఖముగా దోచునుగాని పర్యవసానమందు సమస్తేంద్రియంబుల తేజస్సును హరించును గనుక నాకు ఆస్త్రీలసహవాసమువద్దని చెప్పెనని కఠోపనిషత్తునందుచెప్పబడినది. ధర్మవిరుద్ధ స్త్రీసంగమముచే దేహేంద్రియ పటుత్వముచెడును. అతినంగమముచేత రోగములుత్పత్తి

యగును.

శ్లో॥ అత్యంబుపానాదతిమైధునాచ్చ
దివాస్వపంజాగరణంచరాత్రౌ
సంధారణాన్తూత్రపురీషణంచ
షడ్భిర్తనుప్యైఃప్రభవంతిరోగాః॥

అతిగానీష్లుత్రాగుటచేతను, సంఫర్కముచేతను, పగలు ని
ద్రించుటచేతను, రాత్రిమేల్కొనియుండుటచేతను, మలమూత్ర
ములు విగియవట్టుటచేతను, ఈఆరింటిచేత రోగములుత్పత్తియ
గుచున్నవని వైద్యశాస్త్రము నుడువుచున్నదిగనుక బ్రహ్మచర్యవ్ర
తము దేహసంబంధ తపస్సని చెప్పబడుచున్నది.

ఈ కారణమునుపట్టి భక్తి గోరువారందరు దేహపరిశుద్ధ
త్వమునకుగాను శారీర తపస్సగు బ్రహ్మచర్యధర్మ మతిక్రమించక
సలుపవలెను.

అహింస అనగా జీవజంతువులను కష్టపెట్టకుండుట. ఏ
ప్రాణుల దేహమునకుగాని తనకర్తృత్వములతో బాధపెట్టకుం
డుట. ఇదియు శరీరసంబంధమైన తపస్సు.

ఈ తపశ్చరణచే కాయము అనగా స్థూలదేహము పరిశు
ద్ధముగా నుంచవలెను.

స్థూలదేహముమట్టుకు పరిశుద్ధముగా నుంచినమాత్రము
చాలదు. సూక్ష్మకారణదేహములును పరిశుద్ధముగానుంచవలెను.
కేవలదేహేంద్రియ సుఖసంబంధములైన కోరికలనే కోరుచుండుట
చే సూక్ష్మదేహము పరిశుద్ధముకాదు. ఇచ్చలన్నియు పరోప
కారమునుగురించినవిగానుండవలెను. ఇంద్రియోద్రేకము కలు
గజేయు యిచ్చలుగానుండదగదు. నిర్మలమైన కోరికలచే సూ
క్ష్మదేహము పరిశుద్ధము చెందును.

కారణదేహము కేవలపారమాధిక తలంపులచేతను,
వ్యాసంగముచేతను, నిష్ఠచేతను, ఆచరణచేతను పరిశుద్ధమయి పె

రుగును. కారణదేహమును ఆదియందు పెంచవలసినది భక్తులకువిధి. ఇవిధమున కాయమనగా దేహమును అనగా మూడు దేహములను పరిశుద్ధపరచి స్వాధీనమందుంచుకొనవలెను.

ఇదిగొక మనస్సుశుద్ధపరచి స్వాధీనముచేసికొనవలెను. ఇదిఅన్నిటికంటెకష్టము. అదెట్లన మనస్సునందు దురిచ్ఛలు, దుస్సంకల్పములు, జనించుచుండినను, ఆయిచ్ఛలను, సంకల్పములను బాహ్యమందు రానివ్వక వాక్కునుదేహమును ఇంద్రియములను నిగ్రహించుట కష్టతర సాధ్యముగనుండును. అవిధమున చేయువార నేకులుగలరు. కానిమనస్సునందట్టి కామక్రోధసంకల్పములును, ఆశలును పుట్టక నేచేయుట కష్టతమము. మనస్సునందు జనించిన యిచ్ఛలు, సంకల్పములు వీనికిలోబడక ఆయిచ్ఛలను తలంపులను కార్యములందు పరిణమింపజేయక ఆపువారిని యింద్రియనిగ్రహులని చెప్పుదురు. ఇట్టిసంకల్పములు బొత్తుగా మనస్సునందు పుట్టకుండచేసినవానికి యోగారూఢుడనిపేరు.

శ్లో॥ యదాహిచేంద్రియాథేమనకర్తృస్వనుషజ్జతే

సర్వసంకల్పసన్యాసీయో గారూఢస్తదోచ్యతే॥

(గీ. 6—4.)

ఎప్పుడు యింద్రియాధములందు అనగా నింద్రియసుఖోపకరణములగు విషయములను సంపాదించువనులందు యిచ్ఛవగలి సమస్తసంకల్పములను పరిత్యజించినవాడగునో అప్పుడు యోగారూఢుడని పిలువబడునని భగవద్గీత ఆరవ అధ్యాయమందు శ్రీకృష్ణులు అజునుని కుపదేశించినారు. సంకల్పములుడిగితేనే గాని మనస్సుస్వాధీనముగాదు.

దీనినిసాధించుటకుమనోమయతపస్సు అవలంబించవలయు.

శ్లో॥ మనఃప్రసాదసౌమ్యత్వంమానమాత్మవినిగ్రహః

భావసంశుద్ధిరీత్యేతత్తపోమానసముచ్యతే॥

(గీ. 17—18)

మనస్సును, ద్వంద్వములగు సుఖదుఃఖాదులుకలిగినను వికల త్వమును చెందనివ్వక సమముగానుంచుకొనుట అభ్యసించుచురావలెను. ఎప్పటికిని సంతోషముకలిగియుండుట అలవాటుచేయవలెను. మనస్సును నిగ్రహించుచు గొప్పవిషయములు మననము చేయుచు విశుద్ధమైన భావములు మనస్సునందుంచికొనుచుండుట చేత బహుకాలమునకు క్రమక్రమముగా స్వాధీనమునకు వచ్చును.

ఇట్లువాక్కును, కాయమును, మనస్సును స్వాధీనపరచుకొని భక్తిగోరువారు ధ్యానయోగము లభ్యసించవలయును. ధ్యానయోగాభ్యాసకులు “బుధ్యావిశుద్ధ యాయుక్తో” మొదలిడి “యత వాక్కాయమానసః” అనుటవరకు చేయదగినవన్నియు ధ్యానయోగములకు సాధనలు. వీనిసాధించక ధ్యానయోగము లభ్యసించుట కడుదుర్లభము. ధ్యానయోగసిద్ధిచేతనే పరమాత్మను చూడనలవియగునుగాని వేరువిధముగకాదు.

అనన్యభక్తి గోరువారికి ధ్యానయోగంబులత్యవసరము. ధ్యానయోగంబులచేతఁ దక్కవేరువిధముగఆత్మనుగాని, పరమాత్మనుగాని తెలిసికొనుటకు సాధ్యముకాదు ఆత్మయొక్క స్థానము హృదయము.

శ్లో॥ ఈశ్వరస్సర్వభూతానాం హృద్దేశేజ్ఞానతిష్ఠతి॥

ఈశ్వరుడు హృదయప్రదేశమందుండునని భగవద్గీతయందు చెప్పబడినది. ఏవస్తువులకక్కడనుండునో అక్కడచూచితేనే తప్పవేరుద్ధలములో చూచితేదొరకదనుట అందరికి విశదము. ఈశ్వరుడు హృదయమందుండుటనుపట్టి ఈశ్వరునిపొందగోరువారు హృదయమందుచూడవలెను. ధ్యానయోగంబులచే హృదయమందు చూచువారికితప్ప ఇతరులకుఆత్మస్వరూపము తెలియదనుట స్పష్టము. ఇప్పుడు సామాన్యజనులకుండు దృష్టి బహిరదృష్టి. ఈ దృష్టిగలవారు బాహ్యవస్తువులను చూడగలరేగాని లోపలనుండు

ఈశ్వరునిచూడజాలరు. ఎందాక ఇంద్రియముల వ్యాపారములుండునో అందాక బాహ్యదృష్టియుండును. కన్నులచే బాహ్యమందుండు వస్తువులను చూచుచున్నారము, చెవులచే బాహ్యశబ్దములను వినుచున్నారము, నాసికముచే బాహ్యవస్తువులనుండి వచ్చుగంధమును ఆహ్రీణించుచున్నారము, త్వక్కుచే బాహ్యవస్తువులనుండి యుత్పత్తియగు శీతోష్ణముల స్పర్శను అనుభవించుచున్నారము, జిహ్వచే బాహ్యవస్తువులరుచిని తెలిసికొనుచున్నారము. ఇట్లు ఇంద్రియములచే బాహ్యవిషయములను గురించి తెలియుట సాధ్యమగు నేగాని లోపలిసంగతి తెలియుటకు సాధ్యముకాదు.

శ్లో॥ పరాం దిఖానివ్యతృణత్స్వయంభూ

స్తస్తాత్పరాజ్ఞశ్శతినాంతరాత్మకః॥

ఇంద్రియములు ఆత్మకంటె వేరైనవి గనుక ఆత్మకంటె వేరైన వస్తువులచే చూచుచున్నవిగాని లోపలనుండు ఆత్మను చూడవనికతోపనిషత్తునందు చెప్పబడినది. గనుక ఇంద్రియములకు ఆత్మను చూచుటకలవిగాదు. మనస్సుతో తెలియుటకును బుద్ధితో గ్రహించుటకును సాధ్యము కాదని అనేక ప్రమాణములుగలవు.

శ్లో॥ నైవ వాచానమనసా ప్రాప్తుంశక్యో

అని ఆయుపనిషత్తైపలుకుచున్నది. సామాన్యజనులకందరికి ఇంద్రియమనోబుద్ధులే వ్యాపారమందున్నవిగాని వేరేదియు లేదని అందరికి తెలిసేయున్నది. బహుజనులు ఈయింద్రియమనోబుద్ధులకు లోబడియున్నారుగాని వీరినిలోపరచుకొనినవారు అరుదు. ఇంద్రియములు పోయినదారిని మనసును, మనసుననుసరించి బుద్ధియు, పోవుచుండునపుడు ధ్యానముగాని యోగముగాని లభించదు. ధ్యానయోగములతోతప్ప వేరువిధముగ లోపల చూచుశక్తిగల అంతరింద్రియమును పక్వపరచుటకు సాధ్యముకాదు. అదెట్లున ధ్యానము సఫలమగుటకు ఏకాగ్రత ముఖ్యమైన సాధనము. విషయములను స్మరించుచుండువరకు బహిః ప్రజ్ఞ

యందును. అది బహుముఖముల ప్రవేశించుచుండును.

శ్లో॥ బహుశాఖాహ్యనంతాశ్చబుద్ధయోఽవ్యవసాయినామ్॥

సునసును ఏకాగ్రతకు తెచ్చుటకు వ్యవసాయము అనగా ప్రయత్నముచేయనివారి బుద్ధిలెక్కించుటకు మితములేని విధములుగా పోవుచుండునని భగవద్గీత వాక్యప్రమాణము.

శ్లో॥ వ్యవసాయాత్తికాబుద్ధి గేకేహకురునందన॥

సునసును వ్యవసాయముచే ననగా ప్రయత్నముచే ఏకాగ్రతకు తెచ్చినవారి బుద్ధి ఒకటే ప్రదేశములో నిలచియుండునని అదే గీతాప్రమాణము.

దీనికీపూర్వమున వివరించిన విచిక్తసేవచే అనగా ఏకాంతముగా కూర్చుండి అభ్యసించుటచే సంపాదించిన మనోధారణ అనగా ఏకాగ్రత, ధ్యానపూర్వకముగా అంతరింద్రియమును అనగా యోగదృష్టి, అథవా దివ్యదృష్టి, అథవా జ్ఞానదృష్టిని పక్వముచేసికొని తద్వారా ఆత్మానుభవమును పొందుటకు సదుపాయముగానుండును. అదెట్లుపక్వముచేయవలెనన. మొట్టమొదట బాహ్యవస్తువులను స్మరించుట, వానినిపొందుటకు ప్రయత్నించుట మొదలగునవి విషవలయు. ఏలనన బాహ్యవస్తు స్మరణవలన దుర్వాసనలు అనగా దురిచ్ఛలు అధికమగుచున్నది. ఆయిచ్ఛలు నెరవేర్చుటకు అనేక కార్యములు చేయబూనవలసివచ్చుచున్నది. కాలమంతయు దానికే వ్యయమైపోవుచున్నదిగాని ఆత్మను తెలియుట కవకాశముండదు. ఇందుకే వివేకులు బాహ్యవిషయ స్మరణను వదలుచున్నారు.

శ్లో॥ బాహ్యనుసంధిఃపరివథా యేత్థలం

దుర్వాసనామేవతతస్తతోధికాం

జ్ఞాత్వావివేకైఃపరిహృత్యబాహ్యం

స్వాత్మానుసంధింవిదధీతనిత్యం॥

బాహ్యవిషయములను స్మరణచేయుచుండుటచేత దుర్వాస

నఫలమే అధికమగుచువచ్చునని తెలిసి వివేకులు బాహ్యవస్తువుల
ఆనుసంధానమునువదిలి ఆత్మాను సంధానము చేయవలయునని
వివేకచూడామణియందు చెప్పబడినది.

శ్లో॥ బాహ్యేనిరుద్ధేమనసఃప్రసన్నతా
మనఃప్రసాదేపరమాత్మదశానం
తస్మిన్ సుదృష్టైభవబంధనాశో
బహినిరోధఃపదవీపిముక్తేః॥

బాహ్యవస్తువులను స్మరించుటను నిరోధించుటచే మనస్సు
శాంతమొందుచున్నది. మనశ్శాంతిచే పరమాత్మదశానమగు
చున్నది. ఆదశానముచే సంసారబంధము నాశమొందుచున్నది
గనుక బాహ్యనుసంధాననిరోధమే ముక్తిపదవికి మూలమని
అదే గ్రంథమందే వివరింపబడినది.

మనస్సుకు ప్రాప్తమైన బాహ్యను సంధానమలము ఎట్లు
పోవునది ఈక్రింది శ్లోకముచే తెలియుచున్నది.

శ్లో॥ యథాసువణాంపటుపాకశోధితం
త్యక్త్వామలంస్వాత్మగుణంసహృచ్చతి
తథామనస్సత్వరజస్తమోమలం
ధ్యానేనసంత్యజ్యసమేతితత్త్వం॥

ఎవ్విధంబున బంగారును పుటములువేయుటచే స్వచ్ఛ
మైతనగుణమునే పొందుచున్నదో అవ్విధంబుననే మనస్సు
ధ్యానముచేత సత్వరజస్తమోమలబంధమైనమలినమును వదిలితత్త్వ
మును పొందుచున్నదని తాత్పర్యము.

ఈకారణముచేత ఆత్మను తెలియ నపేక్షించువారందరు
ప్రతీదినంబును ధ్యానముచేయవలసినది అత్యవసరము. ధ్యాన
మెవ్విధమున జేయవలెనన, ధ్యానము వారివారిమనః పరిశుద్ధిని
పట్టియు, శక్తినిపట్టియు వేర్వేరు విధముగా చేయవచ్చును.

సామాన్యజనులకు సాకారధ్యానము సులభముగానుండు

ను. సాకారధ్యానము మొదట ప్రారంభించి క్రమక్రమముగ ఆత్మను, పరమాత్మను అనుసంధానముచేయుట సుకరము.

బహుముఖములుగఁగ పోవుచుండు మనసును మొదటకరచరణాద్యవయవములుగలిగి సర్వాభరణములతో నలంకరింపబడిన దివ్య తేజోమయంబైన యిష్టదేవుని ఆకారమందునిలుపవలెను. మనసు సర్వదా ఏదో ఒకవస్తువునుగాని విషయమునుగాని తలంచుచుండునుగాని ఊరకలవలె శమాత్రమైననుండదు. గనుక ఇతరవస్తువులందును, యితరవిషయములందును పోవుచుండు మనసును యిష్టదేవతారూపమందు నిలుప నభ్యసించబూనవలెను. మనసు యితర వస్తువులందుపోక యిష్టదేవతారూపమందు మాత్రముకదలక ఎప్పుడు నిలుచునో అప్పటినుండి క్రమక్రమముగ ఒక్కొక్క అవయవమును మనస్సునుండి వదలవలయును.

సాకారధ్యానమునుగురించి శ్రీకృష్ణులు ఉద్ధవునకిట్లు ఉపదేశించినట్లుశ్రీమద్భాగవతముప కాదశ సకంధమందు చెప్పబడినది.

శ్లో॥ తత్సర్వవ్యాపకంచిత్రంకృష్ణైకత్రధారయేత్
నాన్యానిచింతయేద్భూయస్సుస్థితంభావయేత్తుఖం
తత్రలబ్ధపదంచిత్రంకృష్ణవ్యవోమిధారయేత్
తచ్చత్యక్త్వామదారోఽహూనకించదపిచింతయేత్
ఏవంసమాహితమతిర్థమేవాత్మానమాత్మని
విచక్షేమయినర్వాత్తజ్యోతిర్జ్యోతిషినంయుతం॥

అంతటను వ్యాపించియుండు మనసునుపట్టి ఒకచోట అనగా ఇష్టదేవతయొక్క కరచరణాద్యవయవములుగలదియు, సర్వాభరణములతో నలంకృతమైనదియునగు రూపమందుంచి ఏఇతరవస్తువునందుగాని మనసునుపోకుండ జేయవలయు. మనసు ఆయాకారమందు దృఢముగనిలచినప్పుడు క్రమక్రమముగ ఒక్కొక్కఅంగమును మనసునుండితొలగించుచు చివరకు చిరునవ్వుతో యుక్తమగు ముఖమునందుమాత్రముంచవలయు. మనసు అట్టి

ట్టువలించక ఆముఖమునందే నిలచినతరువాత ఆకాశమిందొక హృదయము కాశమును ఆముఖమును నిలుపవలెను. హృదయమునుండి ముఖమునందే మనసుకడలకనిలచినప్పుడు ఆముఖమునుకూడ స్పృశించుటవదలి ఏదియుచింతించక మనసును మాత్రము హృదయమందే నిలుపవలెను. గీతయొక్క యెనిమిదవ అధ్యాయమునందు హరించిన “మనోహృద్విర్భువోచ” అనుచనముయిట్లు అభ్యసించుటచేత సాధకము చెంచుచున్నదిగాని ఊరక పదేపదేచదివిన మాత్రముతో సాధకముచెందదు. ఇవిధంబున బాగుగ గ్రహించబడిన మనసు జ్యోతిజ్యోతితోకూడినట్లు అంతట వ్యాపించియుండు నాయందుననుభ్యానించుచున్నాడని శ్రీకృష్ణులుద్ధవునకుపదేశించినట్లు భాగవతము ఏకాదశసకంధమునందు చెప్పబడినది. మరియు అక్కడనేవారే

శ్లో॥ ధ్యానేనేథంసుశీవేణ యుంజతేయోగినోమనః॥

ఇట్లుధ్యానించుటచే యోగులు ఆతిశీఘ్రముగా మనసును నిలుపుచున్నారని ఆయుర్ధవునకే ఉపదేశించియున్నారు. కాబట్టి సాకారధ్యానము అందిరికిసులభము.

ముందుదాహరించిన శ్లోకమును “నకించిదపిచింతయేత్” అనిచెప్పబడినదిగాదా. దీనిఅర్థము ఇష్టదేవతయొక్క సాకారము ధ్యానమును ఒక్కొక్క అంగముగావదలి, చివరకుముఖముమాత్రము ధ్యానించుచు ఆముఖమును హృదయమునుండి తరువాత ముఖమునుకూడా వదలి యేదియుచింతించకుండు స్థితికితెచ్చుట అనిచెప్పియుంటిమి. ఈ“నకించిదపిచింతయేత్” అనుస్థితికి వచ్చుటే యోగముయొక్క పరమావధియని శ్రీశంకరాచార్యులవారు గీతయొక్క యీక్రిందిశ్లోక భాష్యమునందుచెప్పియున్నారు.

శ్లో॥ శనైశ్శనైరుపరమేచ్ఛ ధ్యాథృతిగృహీతయా

ఆత్మసంస్థంమనఃకృత్వా నకించిదపిచింతయేత్॥

మరియుఉపనిషత్తునందుసహితము “నకించిదపిచింతయేత్”

స్థితికిరావలెనని చెప్పబడినది.

శ్లో॥ ఖమధ్యేకురుచాత్తానమాత్తమధ్యేచఖంకురు

సర్వంచఖమాయంకృత్వానకించదపిచింతయ॥

“నకించదపిచింతయ” అనుస్థితికివచ్చుట అనఁగా ఈస్థూలప్రపంచ పు స్తరణపురా ర్థిగా వదలుట అని అర్థము. అనగా బాహ్య దృష్టి సంపూర్ణముగవిడుచుటయని భేలియవలెను. బహిః ప్రజ్ఞవదలినదని తలంచవలెను. ఈస్థితివచ్చువరకు హృదయ మందు అంతఃకారమును ధ్యానించుచుండినను ఆధ్యానముతనకు బయటనుండు తనకంటె నితరపౌహ్యకార ధ్యానమేకాని అంతః సుండు నిజస్వరూపధ్యానముకాదు. మనసు సర్వదా ఏదైన నొక వస్తువును తలంచుచుండుట సహజముగనుక ఇతరవస్తువులను తలంచుటకుమారుగా పరమాత్మగైకొనిన ఏదైననొక ఆకారము తలంచుటకుయిచ్చి దానియందుఅదినిలిచిన తరువాత ఆయాకార మును హృదయమందునిలిచి అక్కడమనసు స్థిరముగనిలిచినవెను కే ఆయాకారమును వదలగా మనసుకు బాహ్యలంబనపోయి హృ దయమందుమాత్రము ఏదియు తలంచకుండు స్థితితలస్థించును. ఈస్థితికే “నకించదపిచింతయేత్” స్థితిఅనిపేరు. దీనికే ప్రశాంత మనస్సనిచెప్పవచ్చును. ఇట్టిప్రశాంతమనస్సుగలవానికి ఆత్మ ధ్యానము ప్రాప్తమగును.

శ్లో॥ ప్రశాంతమనసంహ్యేనం తోగినంసుఖముత్రమం

ఉపైతిశాంతరజనంబ్రహ్మ భూతమకల్మషమ్॥

రజోగుణమునుశాంతకురచినట్టియు, ప్రశాంతమనస్సుగలిగినట్టియునైనయోగినికల్మషరహితమైన ఆత్మ(బ్రహ్మ) ధ్యానమునకు దొరుకుచున్నదని తాత్పర్యము. మనోవృత్తిని నాశముచేసిన స్థితియేయిది. దీనికేసంప్రజ్ఞాన సమాధియనిపేరు.

శ్లో॥ మనసోవృత్తిహీనస్య బ్రహ్మకారతయాస్థితః

యూసంప్రజ్ఞానమానానౌసమాధీత్యభిధీయతే॥

అనిశ్రీశంకరాచార్యుల వాదావధిచ్ఛిదాత్ముః పరమాత్మగతాదు
 అనన్యభక్తికలగవలసియుంటే అనేకజన్మపహాప్రములు బ్ర
 ట్లుధ్యానాచులభ్యసించి సమాధిస్థుని పొందవలెనని చెప్పబడినది.

శ్లో॥ జన్మాంతరసహస్రేషు తపోధ్యానసమాదిభిః

శరాణాంక్షీణపాపానాం కృష్ణేభక్తిఃప్రసీదతే॥

ఈసమాధిస్థసాకార ధ్యానముతో తప్ప వేరువిధముగ
 పొందుట కష్టతరము. ఆదియందు అవ్యక్తమునుగాని నిర్గుణమును
 గాని ధ్యానించుట సామాన్యజనులకు మిక్కిలికష్టముగమక నే శ్రీకృ
 ణ్ణులు అజ్ఞానునికిభక్తియోగముబోధించునపుడిట్లు ఆజ్ఞయిచ్చినారు.

శ్లో॥ క్షోభోధికతగస్తేషామవ్యక్తాన క్తసంజ్ఞికాం

అవ్యక్తాహిగతిర్దుఃఖం దేహ వద్భిరవాప్యతే॥

అవ్యక్తధ్యానా పక్తుల (అగుపడనిదానిని ధ్యానింప నిశ్చ
 యించిన వారికనుట) కష్టములధికములు. దేహముధరించిన వా
 రు అవ్యక్తమును ధ్యానించుటచే దుఃఖమునుపొందుచున్నారని తా
 త్పర్యము. దీనిచేతనే మనబోటివారు ఆదియందు పాపమిరూ
 పమును ధ్యానించవలెను.

మనమతగ్రంథములందెచ్చట చూచినను అధికార్థతార్థ
 శ్యము ననుసరించి ధ్యానలక్షణములు వేర్వేరుగా నియమింపబడి
 నవిగాని ఇతరమతములలోవలె అందరికిఁకటేవిధముగ ఏర్పరచ
 లేదు. భగవంతుడంతటనున్నాడు భగవంతుడు లేనిచోటే
 లేదు దేవాలయములు మొదలగునవి నిర్మాణముచేయుటద్రవ్యవ
 స్థమేగాని దానిచేప్రయోజనం జేమియులేదని కొందరువాదింభు
 రు. అందరికి అన్నిచోట్ల భగవంతుడున్నాడనుట దృఢపథుట
 సాధ్యమా? ప్రహ్లాదునకు అంతటనుభగవంతుడగునడినట్లు హిరణ్య
 కశ్యపునికగుపడెనా? అందరు అంతటనుభగవంతు నేమాముట శా
 ధ్యమైతే పరస్పర తిరస్కార పురస్కారములు, నిరదాస్తుతులు,
 ప్రియాప్రియములు, మొదలగునవి ఉండవు. అంతటను, అన్నింటి

యందును భగవంతుని చూచుట సనకాది మహానుభావులకు
తప్ప సామాన్యులకు సిద్ధించదు.

శ్లో॥ యద్యద్వేద్యం వస్తుసతత్వం విషయాఖ్యం
తత్తద్భ్రష్టేవేతి విదిత్వా తదహంచ ధ్యాయం తే
వంయంసనకాద్యమున యోజంతంసంసా
రధ్వాంతవినాశంహరిమీడే॥

ఏవేవిసామాన్యదృష్టికి విషయవస్తువులుగా తెలియబడు
చున్నవో అవియన్నియు బ్రహ్మయని తెలిసికొని, ఆబ్రహ్మనే నేయని
సనకాదిమునులు ధ్యానించుచున్నారని శ్రీశంక గాచార్యులవా
రు హరిమీడేస్తవమందు చెప్పియున్నారు. ఇట్లుధ్యానించువా
రు తరచుగాలేరు. అట్టివారుదొరుకుటకేవల దుర్లభమని భగ
వద్గీతయందు శ్రీకృష్ణులు అజ్ఞానునకు బోధించియున్నారు.

శ్లో॥ బహూనాంజన్తనామంతే జ్ఞానవాన్తాంప్రపద్యతే
వాసుదేవస్య ర్వమితిసమహితానుచుర్లభః॥

మితిలేని జన్తములకంతరము జ్ఞానవంతుడు సమస్త దృ
శ్యవస్తువులు వాసుదేవుడేయని నన్నుశరణు పొందుచున్నాడు.
అట్టివాడు మహాత్ముడు. దుర్లభుడనితాత్పర్యము.

సమస్తము బ్రహ్మమని తెలియుటకుముందు తాను బ్రహ్మగా
తెలియవలెను. తనకంటె తనకు సమీపమందున్న వస్తువేదియు
లేదు. తన్నుమొదటబ్రహ్మగా తెలియనివాడు యితరవస్తువుల
నుబ్రహ్మగా తెలియజాలడు. అనగా బ్రహ్మవేత్తగాకమునుపు
ఆత్మవేత్తగావలెను. అనేక ఆవరణములతో కప్పబడిన ఆత్మ
ఆకాశములతో ప్రకాశమునకువచ్చువిధము ఉద్ధవునికిదెలిపినది
ఇంతకుముందే వ్రాయబడియున్నది. అదియొకవిధము. మ
రికొందరు యింకొకవిధముగా ధ్యానింతురు. అదేదన:—

శ్లో॥ యద్యద్వేద్యంతత్తదహంనేతి
విహాయస్తాత్మజ్యోజ్ఞానమయానంద

మవాప్యయస్మిన్నస్త్రీ ఆత్మవిదోయంవిచురీశంతం

సంసారభ్యాంతవివాశంహరిమీడే॥

ఏదేదిమనకెప్పుడు యింద్రియములకు గోచరమగుచున్నదో అది నేను (ఆత్మ)కాదని స్మరించకుండవిడచి జ్ఞానమయమైనదియు, ఆనందమయమైనదియు జ్యోతిర్తయమైనదానినిపొందిదానియందునేను ఉన్నానని ఆత్మవేత్తలు బ్రహ్మను దెలియుచురని తాత్పర్యము. ఎవ్విధంబున భ్యానించినను 'నకించిదపించితయేత్' స్థితికి రానిది ఆత్మను తెలియజాలరని దృఢపడుచున్నది.

శ్లో॥ అగ్నిదేవోద్విజాతీనాం

మునీనాంహృదిదైవతం

ప్రతిమాస్వల్పబుద్ధీనాం

సర్వత్రవిదితాత్మనాం॥

బ్రాహ్మణులకు అగ్నిదైవము, మనులకు హృదయముదైవము, అల్పబుద్ధిగలవారికి ప్రతిమాలు, (విగ్రహములు) దైవము, ఆత్మవేత్తలకు సర్వముదైవమని తాత్పర్యము.

బ్రాహ్మణులకు సమస్త దేవతలను తృప్తిచెందించి ఆదేవతలద్వారా లోకమునకు వృష్ట్యాదులు కురిపించుటచేతను, మంత్రములను జపించుటచేత మహామారి, స్ఫోటకము మొదలగు సాంఘాతిక వ్యాధులనుండియు, నితరపీడలనుండియు, దేశమునకు బాధలేకుండచేయుటచేతను లోకమునకంత హితముచేయుటయే ముఖ్యధర్మము. దేవతలకు ముఖము అగ్నియని చెప్పబడినది. అగ్నియందు వేర్వేరు దేవతలకు ఆహుతులువేయుటద్వారా ఆయా దేవతలు తృప్తిచెందుదురు. హవనశాలానుములచే వారినితృప్తిచెందించవలెను. బ్రాహ్మణులు మంత్రవేత్తలుగా నుండవలెను. హవనశాలానుములు మంత్రపూర్వకములుగా నుండవలెను. మంత్రములయొక్క రహస్యమునంతయు తెలిసియుండవలెను. వేర్వేరు దేవతలకు వేర్వేరు మంత్రములు

ఋషులచే నేర్పరుపబడినవి. వేర్వేరు మంత్రములకు వేర్వేరు ఋషులును, వేర్వేరు దేవతలును, వేర్వేరు వీజములును, వేర్వేరు కీలకములును, వేర్వేరు శక్తులును వేర్వేరు ఫలములును ఉన్నవి. ఏదేవతకు యేమంత్రముపయోగించవలెనో ఆమంత్రమే ఉపయోగించవలెగాని యితరమంత్రముపయోగించదగదు. ఈమంత్ర రహస్యములంతయు తెలిసి విధికాలక్రమముల ననుసరించి మంత్రయుక్తముగా హవన-హోమములుచేసి లోకమున కంతయు హితముచేయుచుండిరి గనుక బ్రాహ్మణులు యితరవర్ణముల వారికంటె నెక్కువయని కొనియాడబడుచుండిరి.

శ్లో॥ జప్తైర్మంత్రైశ్చ హోమైశ్చ స్వాధ్యాయాధ్యయనేన చ నావం వేదమయంకృత్వా తారయంతితరంతిచ॥

బ్రాహ్మణులు మంత్రజపములచేతను, వేదోచ్ఛారణచేతను, అధ్యయనమితులకు చెప్పబడేతను, తాము అధ్యయనముచేయుటచేతను వేదము నేనావగాచేసికొని యితరులనుతరింపఁజేయుచు తామును తరింతురని మహాభారతారణ్యపర్వమందు మార్కంఁదేయులవారు ధర్మరాజుకుపదేశించినారు.

బ్రాహ్మణులు తమపరిశుద్ధగుణముచేతను మంత్రబలముచేతను దేవతలను స్వాధీనపరచుకొని వారిగుండా లోకముల కంతయు సుఖమొనర్చుచుండిరిగనుక నే వారినిభూదేవతలుగా నెఱియిండ్రి.

శ్లో॥ దైవాధీనంజగత్సర్వం మంత్రాధీనంతుదైవతః

తన్మంత్రంబ్రాహ్మణాధీనం బ్రాహ్మణోమమదేవతా॥

జగత్తంతయు దైవాధీనము, దైవము మంత్రాధీనము, మంత్రము బ్రాహ్మణాధీనము గనుక బ్రాహ్మణుడే నాకు దైవమని తాత్పర్యము.

బ్రాహ్మణులు ముఖ్యముగా యజ్ఞయోగాదులుచేసి దేవతలను తృప్తిచెందించి ఆదేవతలద్వారా లోకమునకు పలుతెరంగు

ల సుఖమొనర్పించుచుండిరి. ఎంతాక వారు శ్రీకృష్ణులు భగవద్గీత
యంతాజ్ఞయిచ్చిన ప్రకారము దేవతలను తృప్తిచేందింది వారి
త్వాగా భూలోకమునకుతృప్తి కలుగజేయుచుండిరో అంతాక పృ
థ్విత్రామాడంబరములతోను, సాంఘాతికములగు మాహావ్యాధుల
తోను అనేకవిధముల దుఃఖములపాలుగాకయుండెను.

శ్లో॥ దేవాభావాయతానేన లేదేవాభావయంతువః
పరస్పరంభావయంతః శ్రేయఃపరమవాప్సుథ॥
ఇష్టార్థోగాహివోదేవాదాస్యస్తేయజ్ఞభావితాః
తైర్దత్తానప్రదాయైభ్యోయోభుజైస్తేన ఏవసః॥
ఏవంప్రవర్తితంచక్రింనానువర్తయితహయః
ఆఘాయురింద్రియారామోమోఘంపార్థసఖేవతి॥

ఈప్రకారముగా అనఁగా యజ్ఞయాగాదులచేత దేవత
లను తృప్తిచేందించుదు, ఆదేవతలుమిమ్ములనుతృప్తిచేయుదురుగాక!
ఇట్లు ఉభయులు పరస్పరతృప్తిచేంది శ్రేష్ఠమైన శ్రేయస్సును
పొందుదు. యజ్ఞముచేత దేవతలు తృప్తిచేంది అభీష్టములిచ్చు
చున్నారు. వారిచే అభీష్టములనుపొంది మరయు వారికెవరు
యివ్వకపోవుచున్నారో వారినిదొంగలని తెలియవలెను. ఇట్లు
పరస్పరమిచ్చి పుచ్చుకొనుటచే పరస్పరముమేలుపొందుచు నావల్ల
యేర్పరపటదిన యీప్రవృత్తిమార్గమును చక్రమును అనువర్తించ
క, ఇంద్రియలోలురై యెవ్వరికి నివ్వక తామేభుజించుచున్నా
రో వారిజీవనము వ్యర్థజీవనమని తెలియవలెనని తాత్పర్యము.

శ్లో॥ అగ్నోప్రాస్తాహుతిస్సమ్యక్ ఆదిత్యముపతిష్ఠతి
ఆదిత్యాజ్ఞాయలేవృష్టిః పృష్ఠేరన్నంతతఃప్రజా॥

అగ్నియందు జేయబడిన ఆహుతులుఆదిత్యుని (సూర్యుని)
నమీవమున జేరుచున్నది. ఆదిత్యునివల్ల వానకురియుచున్న
ది, నువృష్టిచే భూములుపండి జనులకుసమృద్ధిగా అన్నముదొరు
కుచున్నది. జ్ఞానే ప్రజలు సుఖమునొందుచున్నారని తాత్పర్యము.

ము. ఎటుచూచినను బ్రాహ్మణులు సమస్త దేవతలను తృప్తిచేంచించుటే వారికిముఖ్యధర్మము. దేవతలు అగ్నిలోవేయబడిన ఆహుతులచే తృప్తిచెందుదురు గనుక బ్రాహ్మణులకు అగ్నిదైవమని చెప్పబడినది.

ఇట్లు దేవతలను తృప్తిచేందింది తద్వారా లోకమునకు హితముచేయుటచేత ఈశ్వరపూజ, ధ్యానమెట్లు ప్రాప్తమగును. ఇదియితర దేవతాతృప్తిచేయుటేగాని జగదీశ్వరుని తృప్తిచేందించునట్లు కాదని ఆక్షేపణచేయవచ్చును. బ్రాహ్మణులతమ ధర్మముననుసరించుటచే జగదీశ్వరుడు తృప్తిచెందుచున్నాడని విష్ణుపురాణముచేప్పబడినది.

శ్లో॥ యేయజంతపితౄణాదేవాః బ్రాహ్మణాసహుతాశనాన్
సర్వభూతాంతరాత్మానంవిష్ణుమేవయజంతి తే॥

ఏబ్రాహ్మణులపితృదేవతులను అగ్ని హోమాత్మునిద్వారా దేవతలను యజ్ఞముచే తృప్తిచేందించుచున్నారో వారు సర్వభూతాంతరాత్మయగు విష్ణువునే తృప్తిచేందించుచున్నారని తాత్పర్యము.

ఈకారణమునుపట్టి బ్రాహ్మణులకు అగ్నిదైవమని చెప్పబడినది.

మునులకు హృదయము దైవమని చెప్పబడినదెందుకన:—

మునులుబ్రాహ్మణులకంటె అధికులు. బ్రాహ్మణులు తమకంటె నితరులైనట్టియు, తమకంటె నధికశక్తిగలిగినట్టియు, తమకంటె నెక్కువతేజస్సుకలిగినట్టియు వివిధ దేవతలనుసరించు విధమును, సంతృప్తిచేందించు క్రమమును, వారినుండి ప్రకోఫలమునొందు ఉపాయమును, తేలిసివాని నన్నింటిని ఆచరించి తృప్తిచేందించి దేశమునకు మేలుచేయువారుగానుండిరి. మునులట్లు చేయువారుకారు. మునులుకేవల మింద్రియనిగ్రహముగల

పార్శ్వ దేహమును మనస్సును లోపరచుకొని ఏకాగ్రతనుపొంది, బహిర్ముఖమును వదిలి, అనగా బాహ్యమందగుపడు సమస్తవిషయములందాన క్తిమాని షరిపూర్ణవిగత్తులై, అంతర్ముఖులై సర్వభూత హృదయములందులడు ఈశ్వరుని తమహృదయమందే ధ్యానించుచు శాంతులై తత్ప్రసాదమును సంపూర్ణముగపొంది పరమానందభరితులై తామిపొందినపరమానందమును లోకములకంత వ్యాపింపజేయుచురు. వీరికితర దేవతలతోడ అవశ్యముండదు. స్వయాముగానే ఆత్మశక్తిని ప్రకాశమునకు తెచ్చుసమర్థతగలవారు. వీరెచ్చటనుండినను తమనిర్మల మనోబలముచేత లోకక్షేమమును గురించి తలంచినమాత్రముననే లోకమంతయుక్షేమపడును. వీరెవ్విధమున లోకక్షేమమును గురించి ఆశీర్వాదించుచుండినదియునిష్ఠివివరింపబడినది.

శ్లో॥ స్వస్తిప్రజాభ్యః పరిపాలయంతాం
న్యాయేనమార్గేణమహీంమహీశాః
గోబ్రాహ్మణేభ్యశ్శుభమస్తునిత్యం
లోకాస్సమస్తాస్సుఖినోభవంతు॥
కాలేవషణ్ణుపర్జన్యః పృథివీసస్యశాలినీ
దేశో_యంత్రోభరహితోబ్రాహ్మణాస్సంతునిభణ్యాః
అపుత్రాఃపుత్రిణస్సంతుపుత్రిణస్సంతుపౌత్రిణః
అధనాస్సధనాస్సంతుజీవంతుశరదాంశతమ్॥

రాజులుప్రజలను బాగుగరక్షింతురుగాత, భూమినిధర్మమార్గముగా ఏలుదురుగాత, గోవులకు బ్రాహ్మణుల కెల్లప్పుడు శుభమేకలుగుగాత, సమస్తలోకములోనుండువారందరు సుఖముపొందుదురుగాత! పరజన్యడు సకలమునకు వృష్టికురుపించుగాత! పుడమిసమస్తసస్యములతో వర్ధిల్లుగాత! దేశమంతయు త్రామడాంబరములును, సాంఘాతికవ్యాధులును మొదలగు త్రోభలులేకుండుగాత! బ్రాహ్మణులు నిభణ్యులుగా నుందురుగాత! పుత్రు

లులేనివారు పుత్రవంతులగుదురుగాక! పుత్రవంతులు పౌత్రులను పొందుదురుగాత! దరిద్రులుధనవంతులగుదురుగాత! సర్వజనులు నూరుసంవత్సరములు సుఖముగజీవించుదురుగాత! అనిఆశీర్వాదించుచుందురు. బ్రాహ్మణులుదేవతల సహాయముచే నేయేకార్యములు లోకహితార్థమై చేయుచుండిరో ఆయాకార్యములు మునులు స్వకీయతేజోశక్తిచే చేయుచుందురు గనుక మునులకు స్మృదయము దైవమనిచెప్పబడినది.

అల్పబుద్ధిగల సామాన్యజనులకు ప్రతిమలేదైవమని చెప్పబడినదెందుకనః—

వీరికి బ్రాహ్మణులవలె సాత్విక మితాహారములచేతను, స్నానసంధ్యాజప హోమాదులచేతను, అనేక తీవ్రవ్రత నిష్ఠలచేతను, నియమానుష్ఠానముచేతను, దేవతలను తృప్తిచెందించు విధిననుసరించుటకుగాని, మునులవలె దేహమును, యింద్రియములను, మనస్సును స్వాధీనమునకు దెచ్చికొని, అంతర్ముఖులై హృదయమందు ధ్యానము చేయుటకు శక్తిలేనివారుగానుందురు. వీరికిని తరుణోపాయముండవలెనుగనుక ఈయింద్రియములకే గోచరమగునట్టి భగవదవతారముల రూపముల విగ్రహములను (ప్రతిమలను) శాస్త్రోక్తముగ కల్పించి వానిని ఆలయములలో గొప్ప తపోనిష్ఠగలవారిచేత ప్రతిష్ఠింపజేసి అర్చనాదులు చేయనిర్ణయించెదరు.

శ్లో॥ స్థాపకస్యతపోయోగాత్ పూజాయాశ్చాతిశాయనాత్
ఆభిరూపాచ్ఛబింబస్య సదాసన్నిహితో న్యహం

విగ్రహమును ప్రతిష్ఠ చేసిన వారియొక్క తపోబలముచేతను, భక్తులపూజాతిశయములచేతను, బింబముయొక్క సౌందర్యలావణ్యముచేతను నేను ఆబింబమున సదాప్రకాశించుచుందునని స్వామిచెప్పియున్నాడుగనుక కేవలతపోనిష్ఠులు ప్రతిష్ఠ చేసిన దేవాలయములలో నంతయు జనులు ప్రవేశించినపుడు వినయభ

యభక్తులు కలుగుచున్నవి. మరియు ఆవిగ్రహమువలన భక్తుల అభీష్టములు నెరవేరుచున్నవి. విగ్రహములను తులసి బిల్వాదులతో అర్చనచేయుటవల్ల గలుగు ఫలములింతకుముందే వ్రాయబడినది.

పరమేశ్వరుడొక్కడైనను జనులయొక్క అభిరుచి భేదములనుపట్టియను, మత భేదములనుపట్టియు, గలుగు ఆకర్షణ విశేషములనుసరించి నానారూపనామక్రియలు దేవతలందారోపణచేసి అనేక దేవతలకు వేర్వేరు దేవాలయములు కట్టియుండుట అందరికి విశదమైయున్నది. కొందరు శివభక్తులు, కొందరు విష్ణుభక్తులు, విష్ణుభక్తులలోకొందరు రామభక్తులు, కొందరు కృష్ణభక్తులు, కొందరునృసింహము మొదలగుదశావతారములలో వేర్వేరు అవతారమూర్తులభక్తులు, శివభక్తులలో సుబ్రహ్మణ్యునట రాజామల భక్తులు, హనుమ విఘ్నేశ మొదలగు దేవతలభక్తుల నేకములుగా నుండుట అందరికి తెలిసినవిషయమే. ఇక్కడ భక్తులనగా పైచెప్పబడిన నామరూపములుగల దేవతలనర్పించి సేవచేయువారని అర్థముచేయవలెనుగాని ఏకభక్తి అనన్యభక్తికలవారని అర్థముచేయదగదు. ఎవరెవరికి యేయేదేవతలమీద ప్రీతివిశేషముగా నుండునో వారివారికి ఆదేవతల మూలముగా శ్రేయస్సు ప్రాప్తమగుచున్నదిగనుక మతభేదములు గల వారందరికిని ఉపయోగముగ నుండుటకై వేర్వేరు దేవతలకు ఆలయములు నిర్మించియున్నారు.

ఎవగు ఏవిధమున ఏదేవతను కొలిచినను అన్నికొలుపులును పరమేశ్వరునే చేరుచున్నవనుటకు సంశయములేదు.

శ్లో॥ ఆకాశాత్పృథితంతోయం యథాగచ్ఛతిసాగరం

సర్వదేవనమస్కారః కేశవంప్రతిగచ్ఛతి

యథాతోయప్రవాహోనాం సముద్రపరమావధిః

తదైవసర్వమార్గాణాం సాక్షాన్నిష్ఠామహేశ్వరః॥

ఆకాశమునుండి నీళ్లుయే ప్రదేశమున పడినను, ఏముఖమున పారినను ఎట్లునముద్రమునే ప్రవేశించుచున్నదో అట్లునేయెవరేదేవతారూపమును కొల్చినను కేశవునే ప్రవేశించుచున్నది. సమస్తనదులకు సముద్రమెట్లు పరమగుతియో అట్లునే వివిధపూజామార్గములు మహేశ్వరుని నిష్ఠేయని తాత్పర్యము.

మనశాస్త్రములిట్లు సమస్తభిన్నభిన్న పూజావిధులు, వేర్వేరు రూపనామములద్వారా అర్చించు అర్చనలును ధ్యానములును ప్రత్యేకమార్గములుగా సరమేశ్వరునేచేరి పరమేశ్వరుడు ప్రీతిజేంది అభీష్టములిచ్చుచున్నాడని చెప్పియుండగా జనులలో కొందరు విష్ణుభక్తులనియు, కొందరు శివభక్తులనియు, మరికొందరు యితరదేవతా భక్తులనుకొనుచు పరస్పరద్వేషముకలుగజేసికొని ఒకరినొకరు నిందించుకొనుటతో తృప్తిచెందక వేర్వేరు వారు కొలుచు దేవతలమీదవినరాని, చెప్పరాని, తలంచరాని దోషములారోపించి దూషించుచునుందురు. ఇంతటితోతృప్తిచెందక ప్రాపంచిక విషయములందుకూడ పరస్పరక్రోధము పెంచుటచే కష్టనష్టములుకలుగజేయుచు తాముదుఃఖములపాలై యితరులకు దుఃఖము కలుగజేయుదురు. ఇంతియేగాక ఒకదేవుని కొల్చుటయందే వేరువిధము లనుసరించుటచే పరస్పర వైరముకలిగి అనర్థములు కలుగజేతురు. వైష్ణవులలోనేతెంగలవడగల వైరముచే గలుగు అనర్థములకు పారమున్నదా? ఏవిధమున తాము నామములుధరించిననేమి? విగ్రహములకు ఏనామముపెట్టిననేమి? ప్రబంధముపాఠాయణముచేసిననేమి, వేదపాఠాయణముచేసిననేమి? పీఠనామములు, పీఠములులేని నామములుపెట్టుటను గురించియు, ప్రబంధవేదపాఠాయణములనుగురించియు అనర్థకలహములు పెట్టుకొని ఒకరినొకరుదూషించుకొనుచు చేతులతోను కర్రలతోనుపోట్లాడుచు పరస్పరముగాయములు కలుగజేసికొని పోలీసువారివల్ల పట్టుపడి కొన్నిసమయములందు ఔరసాలసహ

చేరుదురు. సివిల్ కోర్టులలో జరుగువ్యవహారమునకు పారమేలేదు. ఇట్లు తమక్రోధమును తృప్తిచెందించుటకుగాను దేవాలయములకు బీగములువేసి విగ్రహములకు దినముజరగవలసిన పూజలకును, ఉత్సవములకును, నివేదనలకును మట్టిగొట్టి దూరమునుండి విశేషముగ ధనవ్యయముచేసికొని ప్రయాణకష్టములనుభవించి దేవుని సేవించవలెనని వచ్చిన భక్తుల అభీష్టములన్నియు నేటి పాలుచేయుదురు. వీరికి తమక్రోధములు తీర్చుకొనుటయందు ప్రీతియున్నట్లు దేవాలయములందుగాని, దేవునియందుగాని యున్నదా? జనులందైనను కరుణయున్నదా? ఏదియులేదు. ఇట్లు ద్వేషములుపెంచి క్రోధముతోనిండిన వారికి భక్తియుండుననుట సర్వాబద్ధము. ఇట్టివారినిదేవాలయములలో పూజలుసేయుటకు నియమించుటయెంతమట్టుకు సరికాదు. వీరియొక్క మనస్సు ఎల్లప్పుడు ద్వేషక్రోధములతోనిండి ఉప్పొంగుచుండును గనుక వీరిచుస్సంకల్పంబులును, ఒకరినొకరిని నాశముచేయుటకు వెతకు దురాలోచనలును, దుభాషలును, దుర్వ్యాపారములును వీరుండు ఊరివారి మనస్సునంతయు చెరచి తమదారికే త్రిప్పును. వీరిచుట్టువ్యాపించియుండు ఆకాశమందు సంచరించు గాలిఅంతయు ద్వేషక్రోధభావములతోనిండి అందరియందును ప్రవేశించి వారికిని క్రోధద్వేషములు వృద్ధిచేసి నరకప్రవేశము చేయించును. అదెట్లనఁ—

శ్లో॥ అసతాందళశానాత్ స్పృశాత్సం జల్పాశ్చసహాసనాత్

ధర్మాచారాఃప్రహీయం తేసిద్ధ్యంతిచనమానవాః

దుష్టులనుచూచుటచేతను, స్పృశించుటచేతను, వారితోమాటలాడుటచేతను, తోడగూర్చుండుటచేతను ధర్మాచారములు నాశమొందుచున్నవి. వీరిసమీపమునందుండు మానవులు సిద్ధిచెందరు.

ఇప్పుడు కాంచీపురమునకుపోదుమేని పైసప్రవాసినదంతయు అనుభవమునకువచ్చును. శ్రీరంగము, కంచి, తిరువతి, చిదంబర్లము,

రామేశ్వరము, మొదలగు దివ్యస్థలములని పిలువబడు గ్రామముల లోనుండు వారందరు ఈవిషయము బాగుగ యోచించి ఇట్టికల హాకారణములను సమూలమునాశముచేసి ఏఉద్దేశముచే పరమప విత్రములైన దేవాలయములు మహానుభావులును, తపోనిష్ఠులును సర్వభూతదయాపరులును అయిన మునులు పరోపకారమునకు నిర్తించిరో ఆయుద్దేశమును నెరవేర్చుటకై సమస్తప్రయత్నములు నుచేసి కృతార్థులుకావలెను. అటుచేయక వారుకలహము లాడినమనకేమని ఉపేక్ష భావముతో నుంటిమేని జగత్తుకు అపకారముచేసినదోషమునకు పాత్రులమగుదుమనుటకు సంశయము లేదు. ఇది సమష్టికర్తలా(National Karma)చేరును. ప్రతి మనిషి వ్యష్టికర్తనువేరుగ అనుభవించును. ఇదిఅట్టిదికాదు. ఇదిగొప్పసంఘమునకు బాధచేయును గనుక ఈఫలమునకు అందరు పాత్రులగుదురు గనుక జాగ్రత్తపడవలెను.

శివభక్తులును, విష్ణుభక్తులును పరస్పరము ద్వేషించుటకు కారణము మూఢత్వమును మూఢభావమును తప్పవేరేదియు నగువడదు. బ్రహ్మవిష్ణు మహేశ్వరులు, పరమేశ్వరునియొక్క మూడు భాగములు. ఒకపరమేశ్వరుడే తానువ్యక్తపరమ సృష్టిస్థితి ఉపసంహార కార్యములనుబట్టి మూడుభాగములు(Astoria)గా పరిణమించినారు. ఏభాగము లోపమైనను బ్రహ్మాండముత్పత్తికాజాలదు. సమస్తము ఈమూటినుండే కలిగినది. ఈమూడును ఆయొకటినుండివ్యక్తమైనవి. బ్రహ్మచిత్, విష్ణుసత్, మహేశ్వరుడు ఆనందము. సచ్చిదానందములును, రజస్సత్వతమోగుణములును లేని బ్రహ్మాండమేలేదు. సచ్చిదానందములును సత్త్వరజస్తమములు ప్రకృతిలక్షణములు, ప్రకృతి పురుషులేక బ్రహ్మాండమే యుండును. ఈరెండును అనాకులే.

శ్లో॥ ప్రకృతింపురుషంచైవవిద్వదాదీక్షాభావపి॥

(భగవద్గీత అధ్యాయము 18, శ్లో 20.

శ్లో॥ యపవంచేత్తిపురుషంప్రకృతించగుణైస్సహ

సర్వథావర్తమానోపినసభూయోభిజాయతే॥

ఎవడు గుణములతోగూడ పురుషుని, ప్రకృతిని తెలియుచు
న్నాడో వాడుమరలపుట్టడని తాత్పర్యము. అనగాముక్తుడగును.

వీనిలో ఏదిగాని విడిగానుండదని యింతకుముందే చెప్పబడినది. ఈశ్వరుడు సత్తుగా పరిణమించినపుడు బ్రహ్మయగును, బ్రహ్మకు సత్ స్వభావము అధికముగాను, చిత్, ఆనందములు తక్కువగానుండును. అనగా బ్రహ్మకు క్రియాశక్తి అధికముగాను, యిచ్ఛాజ్ఞానశక్తులు తక్కువగానుండును. ఈశ్వరుడు చిత్తుగాపరిణమించినపుడు విష్ణువగును, ఇక్కడ చిచ్ఛక్తి విశేషముగాను, సదానందశక్తులు తక్కువగానుండును. అనగా విష్ణువుకుజ్ఞానశక్తి అధికముగాను క్రియాశక్తి, ఇచ్ఛాశక్తి తక్కువగానుండును. ఈశ్వరుడు ఆనందముగా పరిణమించినపుడు మహాదేవుడగును. ఇక్కడ ఆనందమధికముగాను, సత్ చిత్తులు తక్కువగానుండును. అనగా మహాదేవునికి యిచ్ఛాశక్తి విశేషముగాను, జ్ఞానక్రియాశక్తులు తక్కువగానుండును. దీనిచేతనే బ్రహ్మకు రజోగుణ మధికముగను, విష్ణువుకు సత్వగుణమెక్కువగను, మహాదేవునికి తమోగుణమతిశయముగనుండునని చెప్పుచురు. ఈకారణమునుబట్టి ఈశ్వరుని సంపూర్తిగా తెలియనిచ్చు యించినవారు ఆయీశ్వరునియొక్క మూడుభాగములును తెలిసి యుండవలెను. ఈశ్రీమూర్తులును పరస్పరము అత్యంత అన్యోన్యము గలిగి బ్రహ్మాండముయొక్క ఉత్పత్తి స్థితి ఉపసంహారముల కార్యములు జరుపుచురు. వీరిలో నెవరిని ద్వేషించినను అందరిని ద్వేషించినట్లుగును. అట్టిద్వేషబుద్ధిగలిగి వారిలోనెవరిని పూజించినను ఎవరును ప్రీతిచెందరుగనుక అట్టిద్వేషబుద్ధి పూర్తిగావిడు

వవలెను. ఇదియునుగాక శివుడెక్కువ విష్ణువెక్కువ అనేడు
దుర్వాదములను మానవలెను. ఈవిషయమై శాస్త్రములేమి
చెప్పనది విచారితము.

యజుర్వేదసంబంధమైన రుద్రహృదయోపనిషత్తునందిష్టు
చెప్పబడినది:—

శ్లో॥ యేనమస్యంతిగోవిందం తేనమస్యంతిశజగరం
యేఽర్చయంతిహరింభక్త్యా తేఽర్చయంతివృషధ్వజం
మేద్విషంతివిరూపాక్షం తేద్విషంతిజనాదానం
యేరుద్రంనాభిజానంతి తేనజానంతి కేశవం
రుద్రాత్ప్రవర్తతేబీజం బీజయోనిజనార్దనః॥

ఎవరు గోవిందునినమస్కరించుచున్నారో వారుశంకరుని
సహానమస్కరించుచున్నారు. ఎవరు హరినిభక్తిచేతపూజించు
చున్నారో వారుసాంబశివునిపూజించుచున్నారు. ఎవరు శివుని
ద్వేషించుచున్నారో వారు విష్ణువును ద్వేషించుచున్నారు. ఎ
వరు రుద్రునియెరుగరో వారు జనార్దను నెరుగరు. రుద్రు
నుండి బీజమువచ్చుచున్నది. ఆబీజమునకు యోనిజనార్దనుడ
ని తాత్పర్యము.

ఈయుపనిషత్తుయొక్క ముఖ్యాభిప్రాయ మేమన:-శివకేశ
వులలో నెవరిని భక్తితోపూజించినను ఉభయులుతృప్తి
చెంచుచున్నారనియు, ఒకరిని ద్వేషించి ఇంకొకరిని ఎంతభక్తితో
పూజించినను ఎవరును తృప్తిచెందరు. ఈయథామును శివునిగా
ని విష్ణువునుగాని ద్వేషించుచు, ఉభయులలో నెవరినిగాని అచింత
చువారు బాగుగగ్రహించవలెను. త్రిమూర్తులు ఒకటియని
యెంచక మూఢత్వముచేత వేరనితలంచుచు ఒకరికంటె నొకరు
అధికమనివాదించుచు మేముశివభక్తులమని విష్ణువును తిరస్కరిం
చుచు, మేమువిష్ణుభక్తులమనిశివునినిందించుచు, భక్త్యము ఒంటినిండ
బూసికొని మెడలిరుగ రుద్రాక్షులనుధరించినవారును, ఒంటినిండ్

నామములు పెట్టుకొని, మోయుటకు మీరినన్నితులసి, తామరమాలలుధరించినవారును, భక్తులుకారని మూటికిముమ్మాటికిదృఢముగా చాటిచెప్పవచ్చును.

మఱియు అదేయుపనిషత్తునందే త్రిమూర్తుల నెట్లు వర్ణించినదో విచారితము.

శ్లో॥ అస్యత్రైలోక్యవృక్షస్య భూమావిటపశాఖనః

అగ్రంమధ్యంతథామూలం విష్ణుబ్రహ్మసుహేశ్వరాః

కార్యంవిష్ణుఃక్రియాబ్రహ్మ కారణంతుమహేశ్వరః

ప్రయోజనార్థంరుద్రేణ మూర్తిరేకాత్రిధాస్థితా॥

త్రిలోకమనువృక్షమునకు విష్ణువుఅగ్రము (కొన); బ్రహ్మ మధ్యము (మొదలు); మహేశ్వరుడు మూలము (వేరు). ప్రయోజనమునకై ఒకరుద్రుడే బ్రహ్మవిష్ణుసుహేశ్వరులను కారణ క్రియా కార్యములుగా ప్రవర్తించియున్నారు. కారణము మహేశ్వరుడు, క్రియ బ్రహ్మ, కార్యము విష్ణువనితాత్పర్యము.

ఏవృక్షముగానివేరు, మొదలు,కొనలుండినగాని సంపూర్ణముగనుండదు. వేరునంటి మొదలుండును మొదలునంటికొనలుండును. ఈమూడును ఒకటి నొకటి చేరియుండినగాని వృక్షమనబడదు. మూడునుచేరి పరిణమించునదేవృక్షము. అయితేభూమిలోని భాగమునకు వేరనియు, మధ్యభాగమునకు మొదలనియు, పైభాగమునకు శాఖలనియు పేర్లుగలవుగదా? వృక్షముయొక్క మూడుభాగములు భిన్ననామములతో పిలువబడుచు వేర్వేరువిధములుగ ఉపయోగపడుచుండును. వేర్లుభూమిలోనున్న నీళ్లనుపీల్చి మొదలుగుండా శాఖములకు వ్యాపింపజేయును. మొదలు శాఖముల నన్నింటిని మోసియుండుటేగాక మూలములకు శాఖలకు మధ్యనుండి సంబంధముకలుగజేయునదిగానుండును. శాఖము లీరెంటినహాయముచేత అందరికినీడను, పువ్వుములను, ఫలములనుయిచ్చుచు అందరికి ఆనందము కలు

గ జేయఁచుండును. ఇవిధమున నే బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరులు పరమేశ్వరునియొక్క భావములై వేర్వేరు నామములచేపిలువబడుచు వేర్వేరువిధంబులగు పనులు సేయుచు బ్రహ్మాండమునంతయు ఉత్పత్తిచేసి రక్షించుచుందురు. కారణమేక్రియ ద్వారా కార్యమగును. కారణమును కార్యముగా చేయునదిక్రియ. కారణకార్యములకు మధ్యక్రియయుండును. కారణక్రియలులేనిది కార్యముకాజాలదు. చివరకుమూడు నొకటే. ఈకారణమునుపట్టి విష్ణువునుకొల్పినను, శివునికొలిచినను, బ్రహ్మనుకొలిచినను, పరమేశ్వరుడు తృప్తిచెందుననుటకు సంశయములేదు. వీరిలోనెవరిని ద్వేషించినను పరమేశ్వరుని ద్వేషించినట్లగును గనుక భక్తిపక్షించువారు ద్వేషబుద్ధిని నిర్మూలముగ నాశముచేయవలెను.

పైనుదాహరించిన ఉపనిషత్తు రుద్రహృదయోపనిషత్తుగనుక ఇది అద్వైతపరమని కొందరంగీకరించకుండవచ్చును. శివుడు కేశవుని కేశవుడుశివుని ఒకరినొకరు ఎట్లుస్తుతించినది తెలిసినది ఉభయపక్షములవారికి వైషమ్యభావము పోవుననితలంచి ఆవిషయము సంక్షేపముగ విశదపరచెద.

శ్రీమహాభారతము అనుశాసనీకపర్వము ౧౪౭ అధ్యాయమందు ఋషులుమహాదేవుని వాసుదేవమాహాత్మ్యమునుచెప్పుమని అడుగగా మహాదేవుడిట్లు చెప్పదొడగె.

శ్లో॥ ఋషయః. పినాకీభగనేత్రఘ్న సర్వలోక
నమస్కృతః। మాహాత్మ్యంవాసుదేవస్య శ్రోతు
మిచ్ఛామి శంకర॥

అనిఋషులడుగగా మహాదేవుడు 64 శ్లోకములతో వాసుదేవుని స్తుతించుచున్నాడు. వానిలోకొన్నిమాత్రము వ్రాసెదః—

శ్లో॥ మహావరాహాంతందేవం సర్వలోకపితామహం
అహంచైవనమస్యామి నిత్యమేవజగత్పతిమ్॥

బ్రహ్మతస్యోదరభవ స్తథాచాహంశిరోభవః

శిరోరురు హేభ్యోజ్యోతీంషిరోమభ్యశ్చసురాసురాః॥

జగత్పతియైన మహావరాహమూర్తియైన విష్ణువును నేనెల్లప్పుడును నమస్కరించుచున్నాను, బ్రహ్మతయనయుదరమునుండియు, నేను ఆయనశిరస్సునుండియు, సమస్తమైన జ్యోతులుఆయన తలవెండ్రుకలనుండియు, దేవతలందరు ఆయనశరీరరోమములనుండియు, పుట్టితిమని అనేకవిధముల మహాదేవుడు వాసుదేవుని వర్ణించెను.

అదేఅనుశాసనికపర్వము 14 అధ్యాయమందు ధర్మరాజు భీష్మాచార్యులను శివనామహాత్మ్యమును చెప్పమని అడుగగా భీష్మాచార్యుల వారిట్లుత్తరమిచ్చిరి.

శ్లో॥ నశక్తోహంగుణాన్వక్తుం మహాదేవస్యధీమతః
యోహిసర్వగతోదేవోనచ సర్వత్రదృశ్యతే
కోహిశక్తోభవంజ్ఞాతుం మద్విధఃపరమేశ్వరం
ఋతేనారాయణాత్పుత్ర శంఖచక్రగదాధరాత్॥

సురాసురగురోదేవవిష్ణుత్వంవక్తుమహాసి

శివాయవిష్ణురూపాయ యదపృచ్ఛద్యుధిష్ఠిరః

అన్నింటియందు వ్యాపించియుండియు యెచ్చటనుఅగుపడనట్టి ధీమంతుండగుమహాదేవుని గుణములనుచెప్పటకు నాకుశక్తిలేదు ఆపరమేశ్వరుని తేలియుటకు శంఖచక్రగదాధారియగు నారాయణుడుతప్ప నావంటివానికెవనికి శక్యమగునని భీష్మాచార్యులవారు చెప్పమ అనారాయణునే శివనామహాత్మ్యముచెప్పమని యిట్లువినన్న విందిరి. సురాసురులకు గురువునూ దైవమును అయిన ఓవిష్ణో యుధిష్ఠిరుడడుగు శివునియొక్కగుణములు నీవుచెప్పటకు అహుడవు గనుక సెలవియ్యవలెనని భీష్ములవారునారాయణునడుగగా నారాయణుడిట్లు చెప్పఁదొడగె.

శ్లో॥ నగతిః కర్తాంశక్త్యా వేత్తుమీశస్యతత్వతః

హిరణ్యగర్భప్రముఖాదేవాస్సేంద్రామహర్షయః
 నవిదుర్యస్యభవన మాదిత్యాసూక్ష్మదశేనః
 సకథంనరమాత్రేణ శక్యోజ్ఞాతుంసతాంగతిః
 తస్యాహమసురఘ్నస్య కాంచ్చిద్భగవతోగుణాన్
 భవతాంకర్తయిష్యామి వ్రతేశాయయథాతథమ్॥

ఈశ్వరునికర్తృగతియొక్క యథార్థమును తెలియుటకు బ్రహ్మ మొదలైన దేవతలు ఇంద్రుడు, ఋషులు, శక్తులుకారు. ఆ దిత్యాదిసూక్ష్మదశేనులును ఆదేవునిభవనమును తెలియజాలరు. ఇట్లుండమానవమాత్రులు ఆసత్పురుషులకు గతయైన మహాదేవుని యెట్లు తెలియగలరు? వ్రతములకంతయు ఈశ్వరుడైన అసురఘాత కుడైన అభగవంతునిగుణములను కొన్నిమాత్రమున్నట్లు నీకుగాను చెప్పచున్నానని వాసుదేవుడు యుధిష్ఠిరునికి తెలిపి నాలుగైదువందల శ్లోకములతో మహాదేవునిమాహాత్మ్యమును పొగడినట్లు అనుశాసనికవర్షమందుదాహరింపఁబడినది.

హరిహరులిట్లు ఒకరినొకరు అద్భుతముగ స్తుతించుచుఒకరినొకరు పూజించుచు, నమస్కరించుచుండ వారిభక్తులమని చెప్పకొనువారు ఒకరినొకరు ద్వేషించుచు, తిరస్కరించుచు నిందించుచుండుట యేధర్మమో, యేకర్మమో, యేన్యాయమో, తెలియకున్నది.

భక్తవత్సలుండగు శ్రీకృష్ణుడు తనప్రియ శిష్యుండైన అజ్ఞానునికిఎట్టిభక్తుడుతనకుప్రియుడనిఉపదేశించియుండుటవిచారితము.

శ్లో॥ అద్వేష్టాసర్వభూతానాం మైత్రఃకరుణపవచ
 నిర్తమోనిరహంకార స్సమదుఃఖసుఖఃక్షమీ
 సంతుష్టస్సతతంయోగీ యతాత్మాదృఢనిశ్చయః
 మయ్యర్పితమనోబుద్ధి ర్భ్యోమద్భక్తస్సమేప్రియః

సమస్తభూతములందు ద్వేషభావములేకుండుటేగాక మిత్రభావమును కరుణయుగలిగి మమకార అహంకారములు విడిచి

సుఖదుఃఖములందు సముదై అనగా సుఖముకలిగినప్పుడు పొంగక
దుఃఖముకలిగినపుడు ఖిన్నుడుగాక పరులు అపకారముచేసిన
ను ప్రత్యపకారముచేయక మన్నించుచు సర్వదా సంతోషముచెం
ది నాయంజేమనస్సును బుద్ధిని సమర్పించినయోగియెవడో వాడు
నాకు భక్తుడు నాకుప్రియుడని శ్రీకృష్ణులు అజునునికి హితము
బోధించిరని గీత 12 అధ్యాయమందు చెప్పబడినది. గనుక
ద్వేషభావముబొత్తిగా మానవలెను. సమస్తభూతములందు
ను ఈశ్వరుడు హృదయమందుండుటనుబట్టి యేభూతమును ద్వే
షించినను ఈశ్వరునే ద్వేషించినట్లగుననుటకు సంశయములేదు.

శ్లో॥ ఈశ్వరస్సర్వభూతానాం హృద్దేశేర్జునతిష్ఠతి॥

అనిగీతాప్రమాణము. కనుకనే భగవంతుడు అన్నిభూ
తములందుండు తన్నుద్వేషించి ప్రతిమాదులను అచింతించుట వ్య
థామని సెలవిచ్చినారు.

శ్లో॥ యోమాంసర్వేషుభూతేషు బహిరంతరపావృతం

హిత్యాఽచాంభజతేమాధ్యాత్ భస్మస్తే

వజ్రహేలాతిసః॥

సమస్తభూతములందు లోపలను వెలుపలను వ్యాపించి
యుండు నన్ను తిరస్కరించి మూఢత్వముచేత విగ్రహాదులను
ఎవడుఅర్చించుచున్నాడో వానిఅర్చన బూదిలో హేలామముచే
సినట్లని శ్రీకృష్ణులుద్ధవున కుపదేశించియున్నారు. సమస్తభూ
తములందు ద్వేషభావము వదలి యూరకుండకూడదు. బహు
మంది ఎవరెట్లుపోతేమనకేమి మనంతట మనమూరకుండుదమని
పరులకేమియుచేయక ఊరకుందురు. అదిభక్తిలక్షణముకాదు.
భక్తిగోరువారు సమస్తభూతములందు మిత్రభావమును కరుణా
భావమును కలిగియుండవలెను.

శ్లో॥ కింమిత్రం యన్నివారయతిపాపాత్॥

మిత్రమనపాపములనుండి తొలగజేయుటయని శ్రీశంకరా

చార్వులవారు ప్రశోత్తరత్తమాలయం చుడాహరించిన్నారు. భక్తులు సర్వదాతాము పాపకార్యములు సేయుటమాని యితరులను పాపకార్యములందు ప్రవేశించకుండుటకు యెడతెగనిప్రయత్నములు సేయుచుండవలెను. అనగా తాను తరించి యితరులను తరింపజేయుటే వారికి ముఖ్యధర్మమనియెంచి యుండవలెను. అట్లేన; యల్లయ్య మల్లయ్యయని యద్దరు స్నేహితులుగలరు. వీరిలోయల్లయ్య అనువానికి కల్లుత్రాగుమర్నడతకలదు. యల్లయ్య తనస్నేహితుడగు మల్లయ్యను తానుత్రాగుటకుడబ్బులేదు సహాయముచేయమని అడుగగా మల్లయ్య అయ్యోనాస్నేహితుడే వీనికి సహాయముచేయుటెధర్మమని యల్లయ్యకు డబ్బుయిచ్చినట్లైన మల్లయ్య యల్లయ్యకు మిత్రుడుకాజాలదు. అట్లడిగినపుడు డబ్బుయివ్వక నాయనా! నీవుచేయుపని మిగులచెడ్డదని చెప్పుచు అనేకవిధముల వానికి సద్బోధచేసి ఆమరభ్యాసమునుండి యల్లయ్యనుతొలగించి సన్మార్గప్రవర్తనలో ప్రవేశపెట్టినట్లైన మల్లయ్య యల్లయ్యకు మిత్రుడగును. ఇట్లుభక్తులుసర్వదా జనులపాపములను నివారించుపనులు సేయవలెను. అనగా తాము పుణ్యకార్యములు సేయుచు యితరులను పుణ్యకార్యములు సేయునట్లు ప్రోత్సహింపరచవలెను. పుణ్యపాపములెల్లుగుర్తించవలెననిన?

శ్లో॥ శ్లోకార్థేన ప్రవత్యైమి యచక్తంగంధకోటిభిః
పరోపకారః పుణ్యాయ పాపాయ పరపీడనం॥

కోటిగ్రంథములలో చెప్పినదంతయు అధఃశ్లోకములోచెప్పుచున్నాను. అదేదనిన పరోపకారము చేయుటపుణ్యము, పరులకు పీడకలుగుజేయుటపాపము.

భక్తులగువారు సమయము పొసగినపుడంతయు ఉపకారము సేయుదురు. పరోపకారమునకంటె గొప్పకార్యములేదు.

శ్లో॥ పరోపకృతి కైవల్యేతులయిత్వాజగద్గురుః
గుర్వించోపకృతిం మత్వా అవతారాదశ్చాగ్రహీత్॥

జగద్గురువగు పిష్టువు పరోపకారమును, కైవల్యమును త్రాసునందు తూచగా కైవల్యముకంటె పరోపకారము ఎక్కువైనందున పరోపకారమునకై కైవల్యము విడిచి దశావతారములను గ్రహించెనని తాత్పర్యము.

భగవంతుని అభిప్రాయము పరోపకారమునకంటె నెక్కువైనదేదియు లేదనియుండుటనుపట్టియే పరోపకారమే భక్తులు భగవత్పూజగ భావించినారు.

శ్లో॥ ఏన కేనప్రకారేణ పరస్యపురుషస్యతు

సంతోషంజనయేత్ప్రజ్ఞః తదేవేశ్వరపూజనం॥

ఏవిధమునగాని పరులకు సంతోషము కలుగజేయుటే ప్రాజ్ఞులకు ఈశ్వరపూజయని తాత్పర్యము.

భక్తులందరు భగవత్పాదపూజచేయవలెనని అపేక్షించుచుందురు. భగవంతునిపాదమెట్లు దొరకును? భగవంతుడు దొరికినఁగా భగవంతునిపాదములు దొరకును. మనకు ప్రకృతమందుండు యింద్రియమనోబుద్ధులకు గోచరుడుకాడని యింతకుముందనేకచోట్ల చెప్పబడినది. ఇట్లుండ ఆయనపాదమెట్లు పూజించనగును? మనయింద్రియ మనోబుద్ధుల కగుపడు పాదమును మొదటపూజించవలసినది ముఖ్యము. ఈపూజ ద్వారా సర్వవ్యాపకుడైన ఈశ్వరపూజచేయు శక్తిసంపాదించవలెను. అందరికిఅగుపడు ఈశ్వరుని పాదమేదన?

“పాదోస్యవిశ్వాభూతాని” ఆయాశ్వరునిపాదమువిశ్వమును అందులోనుండు భూతములని తాత్పర్యము. ఇదిమనకగుపడు ఈశ్వరునిపాదము. ఈపాదపూజద్వారా జనులు ధన్యులగుదురు. కనుక భక్తినిపేక్షించువారు లోకమందుండు యేభూతమునుగాని హింసించక దయతోచూడవలెను.

సమస్తభూతములకు హితముసేయుటే తనపూజయని జగదీశ్వరుడగు వాసుదేవుడు రుక్మిణీదేవికిబోధించినట్లు వారదనూ

త్రములందు చెప్పబడినది. రుక్మిణీదేవి వాసుదేవుని ఏపూజ
చే నీచుత్పత్తిచెందువని అడుగగా వాసుదేవుడిట్లుత్తరమిచ్చెను.

శ్లో॥ సేవనంసర్వభూతానాం పూజనంచమహాత్మనాం
కార్యంస్వాభాపికంమత్వా కర్తృసంధారణంకురు;
ఇదమేవాస్తిమత్పూజా ఇదమేవపరంతపః
ఇదమేవపరంజ్ఞానం భక్తియజ్ఞమిదంసదా॥

సమస్తభూతములకు హితమొనరించుటయు, తనకంటెగొ
ప్పవారగుపడినప్పుడు పూజించుటయు ఈరెండునుస్వభావము
గా నేర్పడునట్లభ్యసించి నిరంతరమట్టి కర్తృచేయుచుండవ
లయు. ఇదేనాకుపూజయొనరించుట, ఇదేశ్రేష్ఠమైనతపస్సు,
ఇదేఉత్తమమైనజ్ఞానము, ఇదేనన్నగురించిన భక్తియజ్ఞమని వా
సుదేవుడు రుక్మిణీదేవి కుపదేశించెనని తాత్పర్యము. సమస్త
భూతములందు హితమును, పెద్దలయందు వినయభక్తులును యెట్లు
అభ్యసించవలెనన? నస్యముగాని చుట్టగాని అలవాటులేనివాడు
మొట్టమొదట వాటినిస్వీకరించినపుడు ఘాటుగాను, అసహ్యము
గానుండి హితముగాకుండినను అభ్యాసముచేయుటచే రాను
రాను క్రమముగానెట్లు హితముగాతోచునో, అవిదూరకనపుడు
యెప్పుడెప్పుడు దొరుకునాయని మనస్సువాటిపైననే యెట్లుపోవు
చుండునో, అట్లనే ఆదియందు భూతహితమును, పెద్దలపూజయు
చేయుటకు మనసొప్పకపోయినను, జీవజంతువులకు నప్పడంతయు
హింసచేయుకుండుచు పెద్దలనుచూచినపుడంతయు వందనాదులుచే
యుచురానురాను భూతహితమును పెద్దలపూజయు స్వభావగుణ
ములుగా నేర్పడును.

ఇద్విధంబున భక్తులు పరోపకారముద్వారా సమస్తభూ
తములందు మైత్రిచూపవలెను. మరయు కరుణయుచూపవలె
నని శ్రీకృష్ణులుపదేశించినారు. భగవంతుని కరుణానిధియని
యు, దయానిధియనియు వర్ణింతురు. భగవంతుడు జగత్పిత,

జగత్తుకుతండ్రియని చెప్పదురు. తండ్రికితనపుత్రులందరు తనవలెసమస్త సుగుణములనుపొంది వధిల్లవలెననెడి అపేక్షయుండుట సహజమనియెవరెరుగరు? భగవంతునికరుణను గోరు భక్తులు యితరులను కరుణతోచూడవలెను. కరుణారసము హృదయములందు పొంగుచుండినట్లంతయు భగవంతుడుమిక్కిలిప్రీతికలిగి తనఅపారమైన దయారసమునేభక్తులందు ప్రవహింపజేయును. అందుకేభక్తులు భూతదయను తమయందు విస్తరింపజేయుమని స్వామిని యెప్పటికిని వేడుకొనుచుందురు. శ్రీశంకరాచార్యులచారు పట్టదియను స్తోత్రమందిల్లు స్వామినిప్రార్థించినారు.

శ్లో॥ అవినయమపనయవిష్టా; నమయమనశ్శమయవిషయ
మౌగతృష్టాం భూతదయాంవిస్తారయ
తారయసంసారసాగరతః॥

తా॥ హేవిష్టా! అవినయము పోగొట్టుము, అనగావినయము (Gentleness) కలుగజేయుము, విషయములను యెండమావులందునామనసును పోనివ్వకశమింపజేయుము. భూతదయనువిస్తరింపజేయుము, సంసారసాగరమునుండి తరింపజేయుము.

మరియు భాగవతమునందొక భక్తుడిట్లు బ్రార్థించె.

కం॥ నీపాదకమలసేవయు

నీపాదార్చకులతోడి నైయ్యమునునితాం

తాసార భూతదయయును

తాపసమందారనాకుదయసేయగజే॥

నీపాదపద్మములసేవయు, నీపాదసేవచేయువారితోసేవహమును, యెల్లప్పటికిని అపారమైన అనగామితిలేని భూతదయయును నాకుదయసేయుమని తాత్పర్యము.

ఇట్లుదయారసముతో హృదయములునిండి ఉప్పొంగుచు పరులశ్రమ నోర్వజాలక యెప్పుడు వెన్నవలె కరుగుచువచ్చునో అప్పుడేభగవంతుడు వెన్నదొంగగనుక ఆహృదయనవనీతమును

దొంగలించుకొనిపోవును. ఆవెన్నను దొంగలించి అనుభవించుచు ఆనందమొందుచుండును. శ్రీకృష్ణుడు నవనీతచోరుడనగా హృదయనవనీతమును అపహరించువాడని యథాము. హృదయమును నవనీతమువలె మృదువుపరచి స్వామిభుజించుటకైనివేదనమొనంగవలయు. అనివేదనస్వామికి అమితరుచిగాను, పరిపూర్ణ ఆహ్లాదకరముగానుండును. భక్తులందరు సమస్తభూతములందు మిత్రభావమును, దయారసమును చూపవలయు.

పరోపకార బుద్ధియు, దయార్ద్రహృదయమును లేకయెన్ని విధముల పూజచేసినను భగవంతుడు తృప్తిచెందడనుట సిద్ధము. పరులకు దయజూపుటవలన భగవంతుడు సంతసించినట్లు యితరయేవిధముచేతను సంతసించడు. దీనికొకకథకలదు.

పూర్వకాలంబున ఏకనాథుడను ఒకపరమభక్తుడుండెను. ఆయన సర్వదా అతిథి అభ్యాగతులపూజ క్రమముతప్పక చేయుచు సకలభూతంబులందును దయచూపుచు ప్రసిద్ధిజెందియుండెను. భగవంతుడు ఆయన దయాహృదయమునకును ముగిల సంపదకునుమెచ్చి ఆయన యింటిలో పరిచారకుడుగా తాను భగవంతుడని తెలుపక పనిచేయుచుండెను. ఇట్లు కొన్నాళ్లు జరిగిన వెనుక యేకనాథుని తండ్రిశ్రాద్ధదివసము తటస్థించెను. అదివిధ్యుక్తముగా నెరవేరుటకు తగిన సామగ్రి లేచ్చియింట నుంచి భార్యను యథాశాస్త్రముగ శుచితో వంటచేయ నియమించి తత్పూర్వము తగిన బ్రాహ్మణులను నిమంత్రణకు పిలిచి అన్నియేర్పాటులు చేసియుండెను. ఇట్లుండ నొక పెద్దమాలమాదిగ గుంపు యొక్కడికోపోవుచు మిక్కిలి మార్గాయాసముచేతను, ఆకలిచేతను బాధపడుచు, ఏకనాథుడు యేజాతివారీకైనను ఆకలిగొన్నవారికి అన్నముపెట్టువాడను ప్రసిద్ధివిని ఆయనయింటియొద్దకువచ్చిరి. అగుంపులోఫిల్లలు, ముసలివారు, స్త్రీలువీరందరుండిరి. ఆకలితోర్వజాలక పిల్లలేడ్చుచుండుటయు, తల్లులు దుః

ఖపడుటయు చూచి యేకనాథుడోర్వజాలక యింటిలోనికిజని
 భార్యతో అతిథులు కేవలముద్బాధతోవచ్చినారనిచెప్పగా ఆమె
 హాపతివ్రత శ్రాద్ధమునకు వంటసిద్ధమైనది. ఇదివారికి పెట్టుడు,
 నేను మరల గృహముశుద్ధిచేసికొని స్నానముచేసి వంటచేసెద
 నని చెప్పగా యేకనాథుడు పరమసంతోషమొంది సిద్ధమైన
 పదార్థములన్నియు గారేలు బూరెలతో ఆచందాలుల గుంపుకు
 పెట్టిపంపెను. వారుపరమ ప్రీతులై ఆగారేలు బూరెలు తినుచు
 బ్రాహ్మణవీధి గుండా యేకనాథుని పొగడుచువెల్లిరి. ఇదంత
 యు చూచి ఆబ్రాహ్మణులందరు ఇదేమిచెడుకాలము! శ్రాద్ధదీపన
 మందు బ్రాహ్మణులను పిలిచి బ్రాహ్మణుల భోజనము కాకమును
 పే మాలవాండ్లకు అన్నముపెట్టి శ్రాద్ధమునంతయు మాలల
 పాలుచేసిరి. ఏకనాథునికులములోనుండి వెలిదీయదగుని మిక్కిలి
 కోవపడి ఏకనాథుని యింటికి ఎవరునుపోకూడదని నిశ్చయించిరి.
 ఏకనాథుని యింటియందు యేకనాథుని భార్యయిల్లంతయు గోమ
 యముతో నలికిశుద్ధిపరిచి పాత్రలన్నియుతోమి స్నానమొనర్చి
 కేవలముశుచిగా శ్రాద్ధతోవంటచేసి పెనిమిటికి మనివిచేయుగా ఆ
 యన నిమంత్రణకుచెప్పినబ్రాహ్మణులయింటికిపోయి వినయముతో
 శ్రాద్ధమునకుదయచేయవలెనని ప్రార్థింప నాబ్రాహ్మణులు అమి
 త కోపముతో ఓరీ! నీయింటి కేబ్రాహ్మణుడువచ్చును? నీకుమాల
 మాదిగలందుగల విశ్వాసముబ్రాహ్మణులందుగలదా? నీవుఅప్పుడే
 మాలమాదిగలకు శ్రాద్ధముపెట్టితివి. ఆమాలఎంగిలి కూడు
 బ్రాహ్మణులకుపెట్టెదనని పిలిచెదవే నీదైర్యమేమనవచ్చును? నీవు
 చండాలుడవు నీవుమాయండ్లవద్దికి గానుఅహుడవుకావువెళ్లుమ
 ని అందరు యేకమైతరిమిరి. ఏకనాథుడుమిక్కిలిచింతజేంది నేనె
 ట్లు శ్రాద్ధమునెరవేర్చెదను గ్రామమంతయు నొకటియైనదియేమి
 చేతునని వ్యధపడుచు యిల్లుచేరెను. అనంతరము భార్యతో
 జరిగినదంత చెప్పునండ పరిచారికుడువిని యెందుకు చింతించెద

నేనుగ్రామాంతరమునకుపోయి శ్రేష్ఠమైన బ్రాహ్మణులను తోడ్చెప్పదనని ధైర్యమిచ్చి కొంతదడవునకే విష్ణుస్థానమునకును, విశ్వేదేవస్థానమునకును, పితృస్థానమునకును మంత్రములుచెప్పి కార్యము నెరవేర్చుటకును నలుగురినితోడ్చెప్పెను. ఇట్లు శ్రాద్ధము జరుగుచుండ యీవార్తవిని ఆగ్రామము బ్రాహ్మణులందరు గుమిగూడి ఆచండాలునింట ఎవరోబ్రాహ్మణులు బ్రాహ్మణాథమునకువచ్చి శ్రాద్ధముజరుపుచున్నారట వారెవరైనదికనుగొని వారిని బహిష్కారముచేయవలెనని నిర్ణయించుకొని యేకనాథునింటవచ్చిచూడగా విష్ణుస్థానమందువిష్ణువును, విశ్వేదేవస్థానమందు విశ్వేదేవులును పితృస్థానమందు పితృలును, మంత్రములుచెప్పటకుబృహస్పతియు ప్రత్యక్షముగా అగుపడిరి. అదిచూచి బ్రాహ్మణులందరు పరమాశ్చర్యముచెంది యేకనాథుడు మహానుభావుడని గుర్తెరిగి తాముచేసిన అపరాధము క్షమించవలెనని వేడికొని నాటినుండి యేకనాథునందు వినయ భయవిశ్వాసములుగలిగి గారవించనారంభించిరి.

ఏకనాథుడు జాతికుల భేదమేదియు లేకగొనక అందరి హృదయమందుండు ఈశ్వరుడొకడేయని తలంచి ఆకలిచే బాధపడువారిని చూచియోర్వజాలక శ్రాద్ధదివసమైనను అన్నము పెట్టి అందరిని సంతోషపెట్టిన పూజకు భగవంతుడు తృప్తిజేంది అనుగ్రహించెను. ఏకనాథుడు అందరివలె శ్రాద్ధదినమందెవరికి బిచ్చము కూడపెట్టదగదనిఆయాకలిగొన్నవారినితరిమియున్న ఆశ్రాద్ధమునకు విష్ణాదులువచ్చియుందురా?

శ్లో॥ ఏనకేనప్రకారేణపరస్యపురుషస్యతు

సంతోషంజనయేత్ప్రాజ్ఞః తదేవేశ్వరపూజనం॥

అనెడు వాక్యము సత్యమని చెప్పటకేమి సంశయము? పరోపకారమునకంటె నెక్కువైన భగవత్పూజలేవియునులేవు. ఈవిషయమునుగురించి విష్ణుపురాణమందు విపులముగా వివరింప

బడినది, అందు ముఖ్యమైన కొన్ని శ్లోకములిచ్చట వ్రాసెద.

శ్లో॥ భగవత్ భగవాన్ దేవ స్సంసారవిజగీషుభిః

సమాఖ్యాహిజగన్నాథో విష్ణురారాధ్యతేయథా॥

సంసారమందుండువారు విష్ణువును ఏవిధమున ఆరాధించవలెనని మైత్రేయులవారు పరాశరమహామునిని అడుగగా వారు యీవిషయమై సగీరవక్రవర్తికి ఔరవమహాముని చెప్పినది తెలిపిరి. అదేదన;—

శ్లో॥ పరాపవాదంపైశున్యమనృతంచనభాషతే
అన్యోద్వేగకరంయశ్చతోష్యతేతేనకేశవః॥
పరదారపరద్రవ్యపరహింసాసుయోరతిమ్
నకరోతిపుమాన్ భూవతోష్యతేతేనకేశవః॥
నతాడయతినోహంజిప్రాణినోనాసదీహతే
యోషుసుష్యోమనుష్యేంద్రతోష్యతేతేనకేశవః
దేవద్విజగునూణాంయశ్శుశ్రూషాసుసదోద్యతః
తోష్యతేతేనగోవిందఃపురుషేణనరేశ్వర
యథాత్మనిజపుత్రేషుసర్వభూతేషుయస్తథా
హితకామోహరిస్తేనసర్వదాతోష్యతేసుఖమ్
యస్యరాగాదిదోషేణనదుష్టంనృపమానసం
విశుద్ధచేతసావిష్ణుస్తోష్యతేతేనసర్వదా॥

ఎవడుపరులను నిందించడో ఎవడుకొండెములుచెప్పడో, ఎవడు అపద్ధమాడడో, ఎవడు యితరులను జడిపించడో, వానిచేత కేశవుడు తృప్తిచెందుచున్నాడు. ఎవడు పరస్త్రీలనపేక్షించడో, ఎవడుపరధనము నపహరించడో, ఎవడుపరులను హింసించడో వానిచేత కేశవుడు తృప్తిచెందుచున్నాడు. ఎవడు ఏజంతువునుగానికొట్టడో, ఎవడు దేనినిగాని చంపడో, ఎవడే ప్రాణినిగాని హింసించడో, వానిచేత కేశవుడు తృప్తిచెందుచున్నాడు. ఎవడుదేవతులను, బ్రాహ్మణులను, గురువులను సేవ

చేయుటయందు సర్వదా యత్నించుచుండునో వానిచేత గోవిందుడు తృప్తిచెందుచున్నాడు. ఎవడుతనయందును, తనపుత్రునియందును, సమస్తభూతములందును భేదములేకనొకవిధముననే హితముచేయుచుండునో అట్టివానిచేత హరియెల్లప్పటికి సులభముగ తృప్తిచెందుచుండును. ఎవనికి రాగద్వేషములచేత మనసు చెడకుండునో ఆపరిశుద్ధమైన మనసుగలవానిచేత విష్ణువుసర్వదాతృప్తిచెందుచుండును.

పైనుదాహరించిన శ్లోకార్థమును భక్తిగోరి భగవదనుగ్రహమునొందనపెట్టించు వారందరు బాగుగగ్రహించవలెను. ఆశ్లోకాభిప్రాయము రీతినస్వామినితృప్తిచెందించుచు అచరకులు ఏదేవాలయములందు పూజకేర్పడియుందురో ఆదేవాలయములందంతయు భగవదనుగ్రహము నిండియుండును. అట్టిదేవాలయములందు భగవత్సేవచేయబోయినవారందరు భగవదనుగ్రహమునుపొంది అభీష్టములన్నియు నెరవేర్చుకొని ఆనందభరితులై తమనివాసములకు జనుదురు. అర్చకులు ఆయనుగ్రహరాసియందుయెల్లప్పుడును మునిగియుండుటచే దయాపూర్ణులై దేవాలయములకు దర్శనమునకును, సేవించుటకును, అర్పించుటకు, వచ్చినవారందరికి ఆనందమొందించి పునీతులను చేయుదురు. మరియు దేవాలయములకు పోనివారికైనను అట్టిఅర్చకుల సాంగత్యముచేతభక్తిగలుగును. సద్బుద్ధిపుట్టును, దయారసమంకురించును. ప్రేమ అతిశయించును. దుశ్చేష్టలుడుగును. ఆనందానుభవము ప్రాప్తమగును.

భగవదనుగ్రహమును ఆకషింపి తమనిండనించికొని తమముఖమునుండి యితరులకు వ్యాపింపజేయునట్టియు, దేవాలయములు ఆయనుగ్రహముచే పరిపూర్తిగ నిండియుండునట్లు చేయునట్టియు అర్చకులుగల దేవాలయములందు ప్రవేశించువారు నిశయభక్తులుగలిగి ఆనందమగ్నులై దేవాలయములనుండి వెళ్లి

వచ్చుటకు యిష్టములేనివారైయుందురు.

అటుగాక తెంగల వడగల మొదలగువైషమ్యభావముల చే కలుగుక్రోధద్వేష, మత్సర, మద, ఈషాన్యదులతోనిండిన అర్చకులు దేవాలయములందు అచానకు పోయినపుడు దేవాలయములన్నియు వీరిక్రోధాది దుర్భావములతోనిండినవై, భగవదనుగ్రహరూపకములైన శాంత్యాది సద్భావములన్నియు అదృశ్యములగును. ఆలయములందు స్థాపింపబడిన విగ్రహములకు స్థాపకుల యోగ బలముచే కలిగిన మహిమాదులునశించిపోవును. శిలావిగ్రహములు భగవత్కల్యాణవిహీనములై నిలిచియుండును. దూరదేశములనుండి దేవతారాధనకు వచ్చినభక్తులు దేవాలయములలో ప్రవేశించినతోడనే అర్చకరూపములుధరించిన ఈర్ష్య, క్రోధ, మత్సర, మద, దంభపిశాచములును, యాచకులరూపముధరించిన ఆశాపిశాచములనుచూచి వారిచే అంతటనుపీడింపబడినవారై యెప్పుడెప్పుడు ఈపీడతప్పించుకొని పోదుమని విసుకురెంది విగ్రహములను చూచినతోడనే దేవాలయములనుండి వెళ్లివత్తురు.

సామాన్యమైన ఒకప్రదేశ ప్రభువు ఒకగ్రామముప్రవేశించునపుడు ఆగ్రామములోనుండు కశ్యపమంతయు చిమ్మియెత్తి వేసి కుప్పతోట్లలోనుండు చెత్తచెదనంతయుకాల్చి వీధులన్నియు శుద్ధిపరచి నీళ్లుచల్లి గృహములకుమన్నముపూసి, అచ్చటచ్చట స్వాగతమంటపములతోను తోరణములతోను పురమంతయుఅలంకరించి ఆప్రభువును ప్రవేశపెట్టుదుము. ఇదియిట్లుండ మజ్జగములనేలు ఈశ్వరునిఆలయములని పిలువబడుచోట్లలో క్రోధాది కశ్యపమును ఆశాది పిశాచములను ప్రవేశపెట్టవచ్చునా? ఇదిధర్మమా! న్యాయమా! పరమపరిశుద్ధుడైన ఈశ్వరుడిట్టి అపరిశుద్ధప్రదేశములందుండునా?

దేవాలయములందు ఆర్చించు అర్చకులకు పూజారులనెట్లు

నామముకూడయున్నదిగదా. వారుపూజకు అరులు అనగా శత్రులుగానుండకూడదు. వారుసర్వదా భగవంతుడు ధరించిన రూపముల సన్నిధియందుండువారుగానుందురు. ఆసన్నిధి బలము చేత వారియందు భగవద్గుణములగు దయాదిసుగుణములు ఆలయ బాహ్యమందుండు వారికంటె నధికముగానుండవలసినది ధర్మముకదా? గర్భాలయములందు వారికితప్పి యితరులకు ప్రవేశము లేదుకదా? అదెందుకైనది గుర్తించవలెను. వారుసర్వదా భగవదారాధనపరులై యుండుటనుపట్టి యితరులకంటెపవిత్రులనికదా వారికి ఆభాగ్యముకలిగినది. వారుగర్భగుడిలో ప్రవేశించునపుడు వారిదేహములు, మనసు, హృదయములెంత పవిత్రములుగానుండవలెను? వారియందెంత ఉత్తరవాదమున్నదో బాగుగగనుగొనుడు. దేవాలయములకు వచ్చువారినందరిని పునీతులుగా చేయు భారము వారిమీదమోపబడియున్నది. వారిది గుర్తెరుగక ధర్మమును నీతియుదప్పి కామక్రోధాదులకు, ఆశాపాశములకునుచిక్కిఉపేక్ష భావముతోయిచ్చానుసారము వర్తించుచుండిరేని దేవాలయములకు వచ్చువారిపాపకర్మలకంతయు వారేగురిఅయి యీదేహానంతరము పరలోకమందు అనుభవించరాని కష్టములనుభవించి రాబోవు జన్మమందు అతినీచయోనులందు పుట్టుదురు. ఇదిసత్యము సత్యము, మూటికి ముమ్మాటికిసత్యము. కాబట్టి అర్చకులందరు తులసి పుష్పాదులతో పూజచేయుటకు ముందు భగవంతుని యిక్రిందనుదాహరించినపుష్పములతో పూజచేయవలెను.

శ్లో॥ అహింసాప్రథమంపుష్పం పుష్పమింద్రియనిగ్రహః
సర్వభూతదయాపుష్పం, శ్రమాపుష్పంవిశేషతః
శాంతిపుష్పంతపఃపుష్పం, ధ్యానపుష్పంతదైవచ
సత్యమష్టవిధంపుష్పంవిష్ణోఃప్రీతికరంభవేత్ ॥

మొదటిపుష్పముఅహింస, రెండవదియింద్రియనిగ్రహము, మూడవది సర్వభూతములందుదయ, నాలుగవది శ్రమ అనగా

మన్నన, అయిదవపుష్పము శాంతము, ఆరవది తపస్సు, ఏడవది ధ్యానము, ఎనిమిదవపుష్పము సత్యము, ఈఅష్టదశములతో భగవదారాధనచేయవలెను. జ్ఞానమును అగ్నియందు దేహవాసన, శాస్త్రవాసనాది వస్తువులచే ఘాపమొనంగవలయు.

శ్లో॥ సాజ్యంతివర్తినంయుక్తంవహ్నినాయోజితంమయా
గృహాణమంగళందీపంత్రైలోక్యతిమిరాపహ॥

అనుమంత్ర ముచ్చరించుదురుగదా. కామమే ఆజ్యము, దారేషణ, ధనేషణ, పుత్రేషణములనెడు యీషణత్రయంబులే మూడువత్తులు. వీనినిజ్ఞానదీపముతో వెలుగించి దీపమొనంగవలయు. కామమును ఆజ్యముతో యీషణత్రయములు కాలినకొలదియు గభాగుడిలోనుండు ఈశ్వరస్వరూపము బాగుగ తెలియును.

నివేదనకుహృదయమునే నవనీతముగాజేసి నివేదనమొనరించవలెను. ఇవ్విధంబున అర్చనలాసరించు అర్చకులు ఏదేవాలయంబులలోనుండురో ఆదేవాలయంబులుండు గ్రామమువారును అచ్చటికి యితరస్థలములనుండివచ్చువారును భక్తినిొంది భగవదనుగ్రహమునకు పాత్రులగుదురనుటకు సంశయములేదు.

దేవాలయముల పవిత్రతయు, మహిమయు, ధర్మమును తెప్పించెడుట అర్చకులవలన మాత్రమేకాదు. ఇతరులునుదానికి తోడ్పడుచున్నారు. పురాతన దేవాలయములందుండు మహిమయు, జనులహృదయములను ఆకర్షించు శక్తియు, భక్తినివృద్ధిజేయు సమర్థతయు నూతనదేవాలయములందులేవు. దేశమందనేక వెంకటరమణస్వామి దేవాలయములును, రంగనాయకుల దేవాలయములను, నృసింహదేవాలయములును, వరదరాజ, అంజనేయదేవాలయములును, భిన్ననామములుగల మహాదేవుని దేవాలయములును ఉన్నచిగదా? ఇట్టిదేవాలయములు లెక్కకుమిక్కిలిగానుండినను, తిరుపతి, శ్రీరంగము, అహలబిళము,

కాశీ, రామేశ్వరము, చిదంబరము, కంచి, కాళహస్తి, గోకర్నము, ఊడిపి, శ్రీశైలము, అరుణాచలము, మధుర, అనంతశయనము మొదలగుపురాతన దేవాలయములకుజనులు బహుదూరము నుండి విశేషముగ ద్రవ్యము వ్యయముచేసికొని, మార్గాయాస మనుభవించుచు, ఇతర బాధలుపడుచు వెళ్లుచున్నారు.

అదెంచుకన ఆపురాతనదేవాలయములు కట్టినకాలపు జనులకుండిన భక్తియిప్పటిజనులకు లేదు. అప్పుడుకట్టించుట కుద్యమించిన యజమానునికిని, కట్టుటకుబూనిన పనివారికిని, కూలివారికిని, స్వామియందు భక్తి యేకరీతిననుండినది. కట్టించు యజమానుడు ప్రతిష్ఠగాని, స్వయముగ ప్రతిఫలముగాని లే శమైన ఆపేక్షించక ఆదేవాలయములనుండి బహుమంది సర్వ విధముల మేలుపొందవలెననెడు ఉద్దేశముచే కట్టించుచుండెను. పనివారు సహితము “మేముదేవాలయము కట్టుచున్నారమే, మాకుస్వతహా కట్టించుసామర్థ్యములేకపోయినను యీమహా తాగర్హమునకు వంచనలేక తోడ్పడుదును”ని మిక్కిలి విశ్వాసముచే, నియమించిన కాలములో నేమాత్రము సోమరితనముచే వ్యర్థముచేయక పాటుపడుచు భక్తితోను మంచిమనసుతోను శిల్పిశాస్త్రజ్ఞులు విధించినమేరకు యిచ్చుకైన అతిక్రమించక, యథావిధిగా కట్టుచుండిరి. చిన్నకూలివారుకూడ ఇదిభగవ తాగర్హమని, పనిచేయు సమయమందు ఆడుకొనక ప్రీతిచే, తమకు నియమించిన పనులుచేయుచుండిరి. విగ్రహమును తీర్చు శిల్పి తానుతీర్చు విగ్రహమందు యేమాత్రముస్థాలిత్యముగాని లోపముగాని యేర్పడెనేని స్థాపనకనహామగుననియు, అట్టి స్థాలిత్యముగల విగ్రహమందు మహిమపూర్ణముగ నుండదని దానిచే బహుమందికి గలుగుమేలుకు భంగమగుననియు, ఆదోషమునకు తానుపాత్రుడగుననెడి భీతిచేకేవలము జాగ్రత్తగలిగి శాస్త్రోక్తముగ తీర్చుచుండెను. ఇవివిధంబున పద్భావములతో కట్టబడిన

దేవాలయములందు అందరికిమేలు కలుగవలెననెడి మనసుతో తీర్చిన విగ్రహములను, తపోనిష్ఠాగరిష్ఠులును, భూతదయాపరులును, లోకహితమే ప్రథమధర్మముగ పూనిసంచరించు మహాపురుషులును జగదుద్ధారమునకై వచ్చి స్థాపించుచుండిరి.

స్థాపించు సమయమందుచ్చరించు స్వరయుక్తమంత్రశక్తి చేతను, స్థాపకుని తపోమహిమచేతను, మంత్రరహస్యవేత్తలును ఆగమనియమ తత్వజ్ఞులును జరుపుచుండిన శాస్త్రోక్తకర్మలచేతను, ఆదేవాలయములందంతయు నయవినయభక్తులుత్పత్తి చేయు శక్తి ఆకర్షితమైనిండుచున్నది.

ఇట్లు సామాన్య కూలివారు మొదలుకొని స్థాపించిన మహాపురుషునివరకునుండిన నిర్మల మనోహృదయభావములును, దూరదేశములనుండి సేవానిమిత్తమైవచ్చినవారి భక్తిప్రేమాతిశయములును, ఆపురాతన దేవాలయములమహిమను ఇప్పటికిని కొంతమాత్రమైనను ఆపిపెట్టినవి.

ఇంతియేగాక ప్రతిసంవత్సరమును బహుజనులు వచ్చుటకుగాను యేర్పరచిన రథోత్సవము, గరుడోత్సవము, నందివాహనము మొదలగు ఉత్సవసమయములందు నియమించిన వివిధకర్మ విశేషంబులు ఆ నేకతత్వరహస్యములను బయల్పరచుచున్నవి. ఆరహస్యములు తెలిసిన అర్చకులుగాని లేకయితరులుగాని ఆయిత్సవసమయములందు భక్తులకు విశదపరచి ఉపన్యాసములిచ్చిన మహాదేవకారముచేసినట్లగును. ధర్మరక్షణసభ వారు దీనినిగూర్చించి ప్రయత్నించవలెనని మాప్రాధాన.

ఇట్లు పరమపవిత్రములైన దేవాలయములందు వెలయాండ్రును నృశ్యములాడుటకును గానము సేయుటకును హారతులెత్తుటకును నియమించియుండుట లేకమైనధర్మముకాదు. పూర్వకాలంబున శేవలపరిశుద్ధ మనోభావములును, పరమభక్తులును, బ్రహ్మనిష్ఠాగరిష్ఠులును, విషయానంద విముఖులును, శుచివ్రతులు

ను, ఊర్ధ్వరజస్వలలునైన కన్నియలు దేవాలయములందు నృత్యగాన, హారతులు మొదలగు నానావిధంబుల స్త్రీలు చేయదగిన సేవకావృత్తికి నియమింపబడుచుండిరి. అట్టి సేవ సేయువారికి దేవకన్నియలను నామమిడబడినది. అవిధ్యయోనిగలవారికే కన్నియలని పేరుగాని మితిమీరి విటపురుషులనుంచుకొన్నవారికికాదు. ఇట్టిజారస్త్రీలను దేవాలయములలో ప్రవేశపెట్టుటకంటె గొప్ప తప్పేదియు లేదని చెప్పబడినది సంశయము?

వీరివల్ల కలుగుఉపద్రవ మెంతనిచెప్పవచ్చు? ఇంద్రియనిగ్రహములేని అర్చకులు మొదలు, దివిటీలుపట్టు సేవకులవరకునుండు జనుల మనంబులన్నియు వికలములగును, దేహవికారముచెందును, ఇదిదేవాలయమే పవిత్రస్థలమే అనుస్మృతిదప్పును. చిత్తభ్రమగలుగును. దేవాలయములందు నానావిధములైన అపవిత్రత కలుగజేయును. సమస్తకామములకంటె స్త్రీకామము ప్రబలమైనది. దీనినణుచుటకడుదుర్లభము.

శ్లో॥ మత్తేభకుంభదళ నేభువిసంతిధీరా
కేచిత్రప్రచండమృగరాజవధేపిదత్తా
కింతుబ్రవీమిబలినాంపురతప్రసహ్య
కందర్పదర్పదళ నేవిరళామనుష్యాః॥

మదిందినయేనుగు కుంభములను చీల్చినధీరులును, కోపోద్రేకముచే మండుచుండు సింహమును యెదురుపడి హతముచేసిన వీరులును గలరుగాని జ్ఞానబలముతో స్త్రీలనేత్రబాణముల చేనుత్పత్తియైనమన్మథోద్రేకమును తెగటార్చినశూరులుతరుచుగా తేరని యెలుగెత్తిచాటించెదనని భర్తృహరి చెప్పియున్నాడు.

స్త్రీకామమింతబలిష్ఠమైనది గనుకనే విశ్వామిత్రపరాశరాది ఋషులును కొన్నిసందభాములయందు దానికి చికిఁ భంగపడి దానిభలమనుభవించిరని చెప్పబడినది.

శ్లో॥ విశ్వామిత్రపరాశరప్రభృతయోనాతాంబువణాశనా

స్త్రీప్రేమముఖపంకజంసలితందృష్టవమోహంకతా॥

శాల్యాన్నంసఘృతంపయోదధియుతంయేభంజతేమానవా

స్త్రీషామింద్రియనిగ్రహణాయదిభవేద్వింధ్యఃస్థవేత్సాగరే॥

విశ్వామిత్రపరాశరులు మొదలగు మహర్షులు, గాలి, నీరు అకులు ఆహారముగలవారైయుండినను స్త్రీలముఖపద్మములు చూచి మోహమును పొందేయుండ, శాల్యాన్నము నెయ్యి పాలు పెరుగుతోభుజించు సామాన్యమానవులకు యింద్రియనిగ్రహముగలిగెనేని వింధ్యపర్వతము సముద్రమందు తేలదాయని అదేభర్తృహరి వచనముగలదు. కనుక పులిహూర, పొంగలి, దభ్యన్నము, యిడ్డణెలు, వడలు, దోసెలు మొదలగు రుచ్యమైనవదాభములను కడుపారభుజించు అవశకులు మొదలగువారికి జారస్త్రీలనుజూచి చిత్తభ్రమణకలుగదనుట సర్వాపద్ధము. కాబట్టి వారాంగసలను దేవాలయములందు రాకుండచేయుట భగవంతునివ్రథమకైంకర్యము. అటుచేయుటచే దేవాలయముల పవిత్రత కాపాడఁబడును. గానభక్తులందరు నీషనికి మొదటపూనవలయు.

కొందరు దేవాలయమునందు ఇస్పేటుచీట్లాడుదురు. (Cards). పులిజీతము మొదలగు జూదములాడుదురు. ఇవియునుదేవాలయముల పవిత్రతను నశింపజేయును. ఈదుష్కార్యములచే కలహములు, రోషములు, కోపము, ద్వేషము మొదలగు దుర్భావములుత్పత్తియై పెరిగి అనభములు కలుగజేయును. ఈదుస్వభావము దేవాలయములందు వ్యాపించి వానిలోప్రవేశించు వారికి భక్తిపుట్టించుటకుమారుగా ఈదురాచారములుకల్పించును.

శ్లో॥ ద్యూతమేతత్పురాకల్పే దృష్టంవైరికరంసృణాం

తస్మాద్ద్యూతంనసేవేత హాస్యాభామపిబుద్ధిమా॥

జూదముపూర్వకల్పములనుండి వైరమును కలుగజేయునదని తెలియబడినదిగనుక బుద్ధిమంతులు వేడుకకైనను జూదమాడరాదని మనుస్మృతియందుదాహరింపబడినది.

సామాన్యస్థలములందుకూడ జూదమాడుటదోషమని చెప్పి యుండ దేవాలయములలో అడుటనుగురించి తలంచ నేల?

మరియు దేవాలయములందు పొగచుట్టలుకాల్పుట, వీడిలు, సిగరెట్లు త్రాగుట మొదలగు దుష్కార్యములచేగలుగు దుర్గంధ ధూమములను వ్యాపింపజేయుట మిగుల గర్హితమైనది. సుగంధధూపాదులచే దేవతలొక షింపబడి వారి సత్స్వభావపుమహిమ దేవళములందు వ్యాపింపజేయుదురు. దుర్గంధధూమముచే దుష్టవిశాచములొక షింపబడి దుస్వభావమహిమను వ్యాపింపజేయునుగనుక పవిత్రస్థలములందొట్టి అపవిత్ర కార్యములు సేయుట పరమపాతకము. ఈపాతకము అచ్చటికిపోవువారిలోకూడ ప్రవేశించునుగనుక ఇట్టిదుష్కార్యముసర్వథాచేయదగదు.

కొన్నిప్రదేశములలో ముఖ్యముగ అనంతపురము, బల్లారి కడప, కర్నూలు జిల్లాలలో దేవాలయములందు రాజకీయఅధికారులు తహశీల్దార్లు, డిప్టీకలెక్టరులు, వారలసిబ్బందీ, విద్యాధికారులు, ఇంజనీరుఅధికారులు మొదలగు వివిధశాఖలకుచేరినవారు బసచేసి పాకాదులుచేయుటేగాక కుటుంబములతో వెల్లినపుడు దేవాలయములను శయ్యాగ్రహములుగ నుపయోగింతురు. ఇంతియకాదు అచ్చటనే కచేరీసయితముచేయుదురు, సాక్షివిచారణ మొదలగు కార్యములన్నియు అచ్చటనేనలుపుదురు.

ఆశ్చర్యనాదకరమైనదిగాక పరమపవిత్రస్థలములను పాకశౌలలగాను, పడకటిండ్లుగాను, పాతకానృతములు పలుకుకూటస్థలములుగాను ఉపయోగింతురు. ఈవిచారణలుజరుపుకాలములందు నానాజాతివారును, నానాతెగలవారును, వివిధనేరములు చేసినవారును, అనృతముపలుకువారును పలికించువారును ఏకకాలమునచేరియుందురు. ఇందరిస్వభావబలమహిమ ఆదేవాలయములందు ప్రవేశించి అచటి పవిత్రభావములను యెప్పుడోపారదోలును. దీనినేపూజయనవలెనోలేలియదు.

దేవాలయములపవిత్రమును, మహిమను, కట్టించినవారి సదుద్దేశమును కాపాడవలసిన క్రమమిదేనా! అర్చనంశుజాలా తా! వెనుకముందుయోచించక దినదినమును తెలిసియో, తెలియకనో యెట్టిఅకృత్యములను చేయుచున్నారము! ఈదోషకార్యఫలమనుభవింపకతప్పనా? చేసినకార్య ఫలమనుభవించేతీరవలెననుట సిద్ధాంతముగనుక దేవాలయములందు పూజ, సేవ, ధ్యానము, అర్చనము, స్తోత్రము మొదలగు సత్కార్యములనేచేయుచు అందలిపవిత్రతను నశింపజేయక, మనసుహృద్భావములచేఅభివృద్ధిచేయుచు, ఏపనికియేస్థల ముపయోగించవలెనో ఆస్థలమునుఆపనికి మాత్రమే ఉపయోగించుచు భక్తిగలిగి పరమాత్ముని అనుగ్రహమునకు పాత్రులగుదుముగాక.

ఇంకఆత్మవేత్తలు అంతట యెట్లు భగవంతుని ధ్యానించువిషయము యోచింతము.

ఇదిగొప్పవిషయము. దీనికినిరంతరాభ్యాసము కావలయును. ఆయభ్యాస మెట్టిదనిన:—

ఈశ్వరుడు (భగవంతుడు) సమస్త కల్యాణగుణములుకలవాడని అందరు (సమస్తమతములవారు) నిరాక్షేపముగ అంగీకరించియున్నారనుటకు సంశయమేమియులేదు. పరమదయానిధియనియు, పతితపావనుడనియు, ఆపద్బంధపుడనియు, అనాధరక్షకుడనియు, ఆర్తత్రాణుడనియు, భయాచహరణుడనియు, పురుషోత్తముడనియు, నిర్మలుడనియు, సదానందుడనియు, నిర్వికారుడనియు, సర్వసముడనియు, పాపభంజనుడనియు, శాంతుడనియు, సర్వజ్ఞుడనియు, శరణాగతరక్షకుడనియు, సత్యసంధుడనియు, బహువిధములపొగడుచుండుట అందరికితెలిసేయున్నది.

అంతటను భగవంతునిచూచుటకుముందుతనయందుచూడవలెను. తానుఅందరిలోనొకడుకదా? తనయందు భగవంతుడుండునదిలేనిది మొదటతెలియవలెను. పైనవివరింపబడినభగవం

తుని కల్యాణగుణములు తనయందుండునది లేనిదికనిపెట్టవలెను. దీనికిమరెవరిసహాయముగాని అవసరములేదు. "అత్తైవహ్యే

త్తనఃసాక్షీ కృతస్యావకృతస్యచ" అనిభారతప్రమాణముకలదు. మంచిచెడ్డలుచేసినందుకు తనకంటే నితరసాక్షులెందుకు? తనకు తెలియకనే యేకార్యమెవడుగాని చేయడుగదా? భగవంతుని పరమదయానిధియని చెప్పితిమి. అదయాస్వభావముతనయందు పొంగుచుండెనేని తనయందుభగవంతుడు దయానిధిగా అగు పడినట్లాయె. తనయందు దయాస్వభావములేక కాతిన్యముం డెనా తనయందు భగవంతుడు దయారూపకముగ లేడాయె. భగవంతుని తనయందుచూడగోరువాడు అప్పుడేమిచేయవలెనన, తనయందుండు కాతిన్యమును నిర్మూలముగ నాశమొనరించి ఆకాతిన్యమునకుమాకుగ దయనుపెంచవలెను. దానినభ్యసించు క్రమమేదన? ప్రతిదినమును ధ్యానించునమయమందు భగవంతుని తన హృదయమందు దయాస్వరూపునిగా ధ్యానించుచు దయారసముయొక్క సుఖలంబులు తలంచుచుండి బాహ్యమందు నిత్యకృత్యములుచేయునపుడు జన్మజన్మముల అభ్యాసముచే పట్టుబడిన కాతిన్య స్వభావము అతిక్రమించి వచ్చునపుడంతయు కేవలదృఢమనసుతో దయనుచూపుచురావలెను. ఎందాకతనయందుండు కాతిన్యస్వభావము పూర్తిగనాశమై దానికిమారుదయాభావము పట్టుపడుచున్నదో అందాక ఈఅభ్యాసము వదలకూడదు. ఇట్లనేతనయందుండు ప్రతిదుర్గుణమును పూర్తిగనశింపజేసి తద్వ్యతిరేకమైన సుగుణమును పైనగువరచిన, అభ్యాసముద్వారా దృఢముగనాటునట్లు చేయవలెను. ఒక్కొక్క సుగుణముతనయందు నాటినట్లంతయు భగవంతుడుఅంతమట్టుకుప్రకాశించుచువచ్చును. ఎవ్వడుపైనుదాహరించిన కల్యాణగుణములన్నియు తనయందు దృఢముగ పట్టుబడునో అప్పుడు భగవంతుడు తనయందు పూర్తిగ ప్రకాశించును. అట్టివాడేతనయందు భగవంతుని చూచు

వాడగును.

జీవుడు (మనుష్యుడు) ఈశ్వరుని అంశమే గనుక ఈశ్వరునియందు విశేషముగ ప్రకాశించుచుండు సమస్తకల్యాణగుణములు జీవునియందు బీజరూపముగ అప్రకాశమైయుండును. ఇట్లు అప్రకాశకముగనుండుటకు కారణమేమన జీవుని అశుద్ధస్వభావదేహబీజములు (Permanent atoms of lower bodies) విశేషముగ ప్రకాశించుచుండుటతప్ప మరేమియు కాదు. ఈ అశుద్ధస్వభావదేహబీజములెట్లు నాశనమగునన పైనచెప్పిన రీతిన భగవంతుని కల్యాణగుణములు ధ్యానించుచు సమయము దొరికినపుడంతయు ఆగుణములుచూపుచు రానురాను క్రమక్రమముగ అశుద్ధస్వభావగుణములకు ఆహారమివ్వకపోవుటచే అవి కృశించి కృశించి వివరకు నాశనమొందును. ఈ అశుద్ధగుణములు కృశించి నట్లంతయు విశుద్ధమైన కల్యాణగుణములు ప్రకాశించుచు వచ్చుచు అశుద్ధగుణములు పూర్తిగ నాశనమొందినపుడు ఈ శ్వరసంబంధమైన విశుద్ధకల్యాణగుణములు పూర్తిగ ప్రకాశించును. అప్పుడు అట్టివానిని పూర్ణుడందురు. వాడే ఈశ్వరుని తనయందు చూచువాడు. దీనికినిరంతరాభ్యాసము కావలెను. ఇది ఒకజన్మమందు చేయు అభ్యాసముచే రాజాలదు. ఒక అశుద్ధ దేహబీజమును నాశనమొనరించి తద్వ్యతిరేక శుద్ధగుణమును స్థాపించుటకే అనేకజన్మములు కావలసియుండును. అనంతకల్యాణగుణములను స్థాపించుటకెన్నిజన్మములు కావలసియుండునో యోచించవలయును. కనుకనే.

శ్లో జన్మాంతరసహస్రేషు తపోధ్యానసమాదిభిః

నరాణాంక్షీణపాపానాం కృష్ణేభక్తిః ప్రజాయతే॥

అని చెప్పబడినది. అనగా అనేకజన్మసహస్రములందు చేసిన తపస్సుచేతను, ధ్యానముచేతను, సమాధిచేతను స్వామియందు అనన్యభక్తి కలుగుచున్నదని తాత్పర్యము. పైన

నుపరచిన అశుద్ధగుణనాశనముచేయుటకును శుద్ధగుణమును వృద్ధి పరచుటకును చేయుఅభ్యాసమునకంటె నెక్కువ తపస్సేదీయి లేదు. ఇట్టితపస్సుచేత తానునిర్మలుడైన పరమాత్మను తనయం దు చూచిన దొరుకునుగాని తానుమలినుడైచూచినంతట చూడ జాలడు.

“సర్వత్రవిదితాత్మనామ్”

అనికదాచెప్పబడినది. ఆత్మను తెలిసినవారు అనగాతన్ను తెలిసినవారు అంతటనుభగవంతుని చూచుచున్నారని తాత్పర్యము.

భగవంతుని అంతటచూచుటకుముందు అంతట తన్ను చూడవలసినదిముఖ్యము. దీని నెట్లు అభ్యసించవలయుననిన:—

‘మొదట నితరులతో ప్రపంచ వ్యవహారములు సలుపునపుడు సుఖదుఃఖములందు తనతోపోల్చుకొని వర్తించవలెను.

శ్లో॥ యత్తైవాత్మాపరస్తద్వత్ ద్రష్టవ్యస్సుఖమిచ్ఛతాం
సుఖదుఃఖానితుల్యాని యథాత్మనితథాపరే॥

అనగా సుఖముకోరువాడు తన్నుగురించి యెట్లుచూచునో యితరులనుగురించియు అట్లనే చూడవలెను. సుఖదుఃఖములు తనయందెట్లువర్తించునో యితరులందుకూడ అట్లనే వర్తించునని దక్షస్త్రుతి ప్రమాణము.

శ్లో॥ ఆత్మైవమ్యేనసర్వత్ర సమంపశ్యతియోజానః।

సుఖంవాయదివాదుఃఖం సయోగీపరమోమతః॥

సకలభూతములను సుఖదుఃఖములందు తనతోసమానముగా నెవడుచూచుచున్నాడో వాడేయోగియని నాఅభిప్రాయమని శ్రీకృష్ణులు భగవద్గీతయందు అజానునికి ఉపదేశించి యున్నారు.

శ్లో॥ ఆత్మైవమ్యేనభూతేషు దయాంకుర్వంతిసాధవః॥

సాధువులు తన్నుపోల్చుకొని యితరులందు దయచూచుచున్నారని తాత్పర్యము.

నుఖదుఃఖములు ప్రాప్తమయినపుడు తన్నుపోల్పుకొనివ
 ర్తించినచో నేశాస్త్రప్రమాణమును అవశ్యమండదు. దీనికు
 దాహరణముగ స్వానుభవమునుగురించి నడచినది తెలియజేసెద.
 నేను గుత్తిలోనుండినపుడు నా పెద్దకొమార్తె ప్రసవించి మిక్కిలి
 జబ్బుగానుండెను. ఆమెకు కనవాపురపు ఆంజనేయుల సేవచే
 యుటచే గుణమగున నెడినమ్మకముండెను. అచ్చటికిపోయిన రోగ
 నివారణ మగునని గట్టిపట్టుపట్టినందున అక్కడికివిధిలేకతీసికొని
 పోతిమి. అట్టిపట్టుపట్టుటకు కారణమేమన:— ఆబిడ్డకు యీ
 రోగమువచ్చుటకు రెండు సంవత్సరములకుముందు గొప్పవాయు
 సంబంధమైన వ్యాధిసంభవించి పేరుపొందిన అనేక యింగ్లీషు, హిం
 దూ, మహమ్మదీయ వైద్యులచేత ఘోనమైనమందులిప్పించినను ని
 వారణ కాకపోయె. ఈవైద్యులందరు ఈరోగము నివారణకాద
 ని దృఢముగచెప్పినందున దేవతాసేవద్వారానైన నివారణమగు
 నేమోఅ నెడితలంపుతో ఆదేవాలయమువ్యాధులునివారణమగుట
 యందును, అనేక అభీష్టములు సిద్ధించుటయందును విశేషప్రసిద్ధి
 చెందియుండినందున అచ్చటికితోడ్కొనిపోతిమి. అచ్చటనాలుగు
 దినములుఆ మెతల్లియైన నాభార్యప్రదక్షణములానరించి పూజచేసి
 నతరువాత అయిదవరాత్రి నాకుమార్తెయగు రోగికి ఉత్తరేణి
 ఆకు తెచ్చి పసుపుపొడితోనూరి నొప్పియుత్పత్తియగుచోట పెట్టి
 కట్టినయెడల నివారణమగునని స్వప్నమాయెను. ఆస్వప్న
 మైనసంగతి నాభార్యతోచెప్పెను. వ్యాధినివారణనుగురించయే
 తలంచుచుండుటచే నట్టిస్వప్నమైనదని యుపేక్షాభావముతోనుం
 డిరి. అదేరాత్రి ఆదేవాలయము కనువిప్పుసంజేవుడనువాని
 కి అదేస్వప్నమేఆయెను. వాడువేకువలేచినతోడనే పొలమున
 కువెళ్లి పుత్రరేణిఆకు తెచ్చి నాభార్యను పసుపుపొడితడిదిగి యీఉ
 త్తరేణిఆకు పసుపుపొడితోదంచికట్టితే మీకూతురి నొప్పిపోవుచు
 గ్నదని స్వామినాకుకలలో చెప్పెనని చెప్పెను. ఆమెవిని యి

దేమివీరిత నాకూతురికికూడా యిదేకలేరాత్రివచ్చినదని వసుపుపొడియిచ్చెను. దానినిపుచ్చుకొని ఉత్తరేణి ఆకుతోకూడాదంచి నొప్పియుండినచోట కట్టిన పదినిమిషములకే నొప్పిపూర్తిగాపోయెను. తరువాతయేడురోజులు అట్లనేకట్టబడెను. మరల ఆనొప్పిఆమెకురాలేదు:-దీనినిపట్టి యిప్పుడువచ్చినజాడ్యమును అచటికిపోయిన నివారణమగునని నమ్మిఅక్కడికి పిలుచుకొనిపోయిని వట్టువట్టినందున తోడ్కొనిపోతిమి. రెండురోజులలో వ్యాధిఅధికమాయె. జీవించుటకష్టమని తెలిసినది. నేవాలయములో మృతినొందిన సంప్రోక్షణాదులు చేయవలసినవచ్చునని అర్చకులు మొదలగువారు దేవాలయమునువిడిచి పొయ్యనినిర్బంధపెట్టిరి. అప్పుడు రాత్రిపదిగంటల సమీయము. దేవళముయూరికి ముప్పాతి కమైలుదూరములోనున్నది. ఆగ్రామములో సత్రము మొదలగు బాటసారులు దిగుచోటేదియులేదు. ఆదినముఆషాఢబహుళయే కాదశి, మబ్బుకప్పియుండినది. చినుకులుపడుచుండినది. నేను నాఅల్లుడుతప్ప మరెవరునుయుండలేదు. చచ్చుటకుయిల్లుయెవరివ్వరుగదా? ఏమియుతోచక కొంతదడవుండి బండితెప్పించి ఆబండిలో ఆమెనువేసికొని ఊరిలోనికిపోయి అయూరిపురోహితుని యింటిముందర బండినిలిపి నిదురపోవుచుండిన ఆపురోహితునిలేపి నావిపత్తుచెప్పకొంటిని. నాడు ధనిష్ఠానక్షత్రము. అట్లుండియు ఆయనరెండవమాటాడక తనయింటిముందరి గదినియిచ్చెను. ఆగదిలో ఆరోగినియుంచి ఉపచారములుచేయుచుండ రెండుగంటలలో ప్రాణముపోయెను. ఆయనయందు భగవంతునికి నైజమైన ఆపద్బాంధవగుణముండినదని చెప్పటకేమిసంశయము. ఇట్లుగదా సమయనుతటస్థించినపుడు భగవద్గుణములు చూపవలెను? ప్రతిమనిషియు పరులకుదుఃఖములు ప్రాప్తమగునపుడు ఆదుఃఖములు తనకు ప్రాప్తించినట్లుతలంచినట్లయిన యితరులయందు తన్ను చూచినట్లాయె. అప్పుడుతా

ను తన ఆవత్తును తొలగించుకొనుటకు యేయత్నముచేయునో యి
తరుల ఆవత్తు తొలగించుటకు అదేయత్న మేచేయును. సుఖదుః
ఖములు యితరులకు సంభవించినపుడు ఆసుఖదుఃఖములు తనవిగా
భావించుచు రానురాను తనకును యితరులకును భేదములేనిస్థితి
పట్టుబడును. ఇదిగొప్పయోగము. ఈయోగమును భూలోక
మందు పొందినవాడు గురుకటాక్షముకలిగినపుడు అతిశీఘ్రముగ
ఏకత్వమునుచూచును. వానికి శోకమోహము లుడుగును.

“తత్రకోమోహాః శోకః ఏకత్వమునుపశ్యతః”

ఏకత్వమునుచూచు వానికిశోకమోహములులేవని ఈశావా
స్యోపనిషత్తు పలుకుచున్నది.

శ్లో॥ సర్వభూతేషుచాత్మానం సర్వభూతానిచాత్మని
పశ్యతేయోగయక్తాత్మా సర్వత్రసమదశః॥

సర్వభూతములందుతన్ను, తనయందు సర్వభూతములను
యోగయక్తుడైన సమదశఃనముగలవాడు చూచుచున్నాడని
భగవద్గీతయందు చెప్పబడినది.

భగవంతుని అంతలనుచూచు విషయములో తనయందుభగ
వంతుని చూచువిధముపైనచెప్పబడినది. ఇతరులందు భగవం
తునిచూచువిషయమునుగురించి యింక విచారించము.

లోకమందు సమస్త భూతములందును ఏదైననొక సుగుణ
ముండకుండదు. ఒకనియందు దుర్గుణములుమితిమీరియుండినను
ఏదైననొక సుగుణముండేతీరును. భగవంతుడు సమస్త కల్యా
ణగుణోపేతుడు. ఎవనియందే కల్యాణగుణమున్నను అది
భగవత్సంబంధగుణమే. ఇతరభూతములందుండు దుర్గుణము
లను యిచ్చుకై నలెక్కగొనక వానియందుండు సుగుణములను
మాత్రము గణించుచు వర్తించుచుండుట సమస్తభూతములందు
భగవంతునిజూచెడి అభ్యాసముసాధించుట. దీనిచేత వానిని
నికృష్టముగాచూచుట తొలగును. వానియందు ద్వేషభావము

పూర్తిగవదలి కౌరవభావమువృద్ధియగును. ఈ అభ్యాసమును సాధించినట్లంతయు సమస్తభూతములందును వినయ విశ్వాసములు చూపుట స్వభావమైనటులును.

శ్లో॥ యద్యద్విభూతిమత్సత్త్వం శ్రీమదూర్జితమేవ వా
తత్తదేతావగచ్ఛత్త్వం మమతేజోంశసంభవం॥

అనిభగవద్గీతయందు శ్రీకృష్ణులు చెప్పినారు. కనుక దేనియందు ఏనుగుణమున్నను ఆగుణగ్రహణముభగవంతుని గుణగ్రహణమేగాని వేరుకాదు.

శ్రీకృష్ణులు భాగవతము ఏకాదశసర్గంధమందు సర్వత్ర భగవంతుని చూచుటకు చేయవలసిన అభ్యాసమునుగురించి యిట్లు ఆనతిచ్చినారు.

శ్లో॥ విసృజ్యస్తయమానాఃస్వా
దృశంప్రీడాంవదైహికీం
ప్రణమేద్దండవదృఢమా వాశ్వచండాలగోఖరం
ఈశ్వరోజీవకళయా ప్రవిష్టోభగవానితి
యావత్సర్వేషుభూతేషు మద్భావోనోపజాయతే
తావదేవముపాసీత వాఙ్మనఃకాయవృత్తిభిః॥

స్వకీయమైన అభిమానమునువదలి దేహముగల సమస్త భూతములను ప్రీతితోఁజూచుచు ఆభూతములందంతయు ఈశ్వరుడు జీవకళగావ్రవేశించినాడని తలచి కుక్కకును, చండాలునికిని, గోవుకును, గాడిదకును, భేదమేమాత్రమును యెంచక యెందాక వానియందంతయు నాభావము (ఈశ్వరభావము) గన్నడకుండునో అందాక మనోవాకాయ కర్తలచే సాష్టాంగదండప్రణామముచేయుచు రావలయును. ఇదియొక అభ్యాసము. ఒక వేళ కాయకముగాచేయుటకు తాత్కాలిక సందభములనువట్టి వీలులేకపోయినను మనసుతోనైన చేయుచురావలెను. ఇవ్విధంబున అంతటను భగవంతునిచూచుట అభ్యసించవలెను.

పైనగుపరచిన పలు తెరంగులగు ధ్యానములలో నేదియొక రికిసుకరమనితోచునో దానినభ్యసించుటచేత కమక్రమముగ న మాధినిష్ఠ చెందవలెను. సమాధియందుతప్ప నితరత్రాచిత్వము గాని చూచుటకువల్లపడదు. ప్రజ్ఞ యొక్క (Consciousness) నాలుగవస్థితీతురీయము. అది పొందువరకు నిజముగబ్రహ్మనాగాని, తన్నుగాని తెలియుటకు సాధ్యముకాదు. జాగ్రదవస్థయందు దేహముతాన నెడి భావమును, బహిష్టపంచమే నిశ్చయమును భ్రమయునుండును. స్వప్నావస్థయందు యథార్థముకాని బహిష్టపంచవాసనయే అంతఃకర్మాపించి భ్రమింపచేయుచుండును. దీనికి అంతఃప్రజ్ఞయనిపేరు. నిద్రావస్థయందు పైరెండువిధములైన భ్రమలును లేక దేహమనస్సంబంధములైన యేలాటిదుఃఖములుగాని, బాధలుగాని అనుభవించక ఆనందముయొక్క స్వభావమేమియు తెలియక అజ్ఞానముతోనిండి తత్త్వము తెలియకనుండును. దీనికి ఘనప్రజ్ఞయనిపేరు. ఈమూటికావలదే తురీయస్థితి. దీనికేపేరును లేదు. నాల్గవదియని చెప్పదురు. ఇదేసమాధిస్థితి. ఈస్థితినిపొందుటకు ధ్యానయోగముతప్ప వేరుసాధనములు లేవుగనుకనే భక్తినిపొందుటకు ధ్యానయోగ వరుడుకావలెనని గీతయందు స్వామి ఉపదేశించినాడు.

ప్రపంచ వ్యవహారములందు సర్వదా కాలముగడుపు సామాన్యనరులకు అంత్యకాలమందు భగవద్ధ్యానము కలుగుట కడు దుర్లభము. అనేకజన్తములు ధ్యానయోగంబుచే సమాధిని వృథాచెంది పడేపడే అనిష్టనభ్యసించుటచే ఈదేహమునువిడచి మరల ప్రవేశించు సమర్థతగలవానికితప్ప నితరులకు దేహాంత సమయమందు తదేకధ్యానము కలుగదు. అదెట్లన:—సర్వ సాహసముచేసి ఏకాగ్రతనుపొంది ధ్యానముచేయు సమయమందు దేహమునకేదైన ఉపద్రవముకలిగినతోడనే మనసు ధ్యేయపదార్థమునుండి తొలగి క్షోభ జెందును. శీతముచేగాని ఉష్ణ

పైనుదాహరించినప్రమాణము ననుసరించి యోగముచేత
పక్వదేహులగువరకు అంతకాలమందు భగవంతునినే ధ్యానించు
చు శరీరమువిడచుటలభించదని స్పష్టమగుచున్నదిగనుక భక్తిగో
రువారు యోగముచేత పరిపక్వదేహమునుపొందవలెను. అట్టి
దేహము కలిగినప్పుడు అంతఃసుండు ఆత్మ ప్రకాశమునకువచ్చును.

శ్లో॥ అగ్నిదాహరగతోయద్వృద్ధిర్నోదారౌనదృశ్యతే
తదైవాత్తాశరీరస్థో యోగేనైవానుదృశ్యతే
అగ్నిర్యథాహ్యపాత్యేన మధిత్వాదారుదృశ్యతే
తదైవాత్తాశరీరస్థో యోగేనైవాత్రదృశ్యతే॥

భారతము, శాంతి, మోక్షధర్మపర్వము. వాణ్మే
యాధ్యాత్మము, 210 వ అధ్యాయము.

కట్టెయందున్నఅగ్ని కట్టెనువిడచివేరుగా నెల్లగవడదో
అట్లనేశరీరమందున్నఆత్మ యోగముచేత అక్కడనే అగువడు
చున్నది. ఉపాయముగ మథనచేయుటచే (రాపడిచే) కట్టె
యందుఅగ్ని యెట్లుప్రకాశించుచున్నదో అట్లనే శరీరమందున్న
ఆత్మ యోగముచేత ప్రకాశించుచున్నదని తాత్పర్యము.

యోగముచేతను ధ్యానముచేతను మనోవాక్కాయముల
చే జన్తజన్తములనుండి చేసినపాపములన్నియు దగ్ధమై పరిశుద్ధ
మైన శరీరముకలుగును దానిచేత ఆత్మప్రకాశించును.

శ్లో॥ యద్విశైలసమంపాపం విస్తీర్ణాంబహుయోజనం
భిద్యతేధ్యానయోగేన నాన్యోభేదఃకదాచన॥

బహుయోజనముల విస్తీర్ణముగల పర్వతమువలెచేరియుం
డు పాపములన్నియు ధ్యానయోగములచే నశించిపోవుచున్నవని
ధ్యానబిందూపనిషత్తునందు చెప్పబడుచున్నది.

కట్టెలోనుండినఅగ్నిని ప్రకాశమునకు లేవలసియున్న, క
ట్టెమీదకట్టెనుంచి మథనచేయవలెను. అట్లుచేయగా కట్టెలో
దాగియుండిన అగ్నిప్రకాశమునకువచ్చును. శరీరములోదాగి

యున్న ఆత్మయెట్లుప్రకాశమునకు వచ్చుటనుగురించి శ్వేతాశ్వత
రోపనిషత్తునందిట్లు చెప్పబడినది:—

శ్లో॥ స్వదేహమరణింకృత్వాప్రణవంచోత్తరారణిం
ధ్యాననిర్మథనాభ్యాసాద్దేవంపశ్యేన్నిగూఢవత్ ॥

తనదేహమునే క్రిందికట్టెగాజేసి ప్రణవమును పైకట్టె
గాజేసి ధ్యానాభ్యాసముచేత మథనచేయగా శరీరమంధుదాగి
నట్లున్నదేవునిచూడగలడని తాత్పర్యము.

ఇట్లుయోగాగ్నిచే సమస్త పాపములను దహించి ఆత్మ
ను ప్రకాశమునకు తెచ్చినవారి శరీరమెట్లుప్రకాశించుచుండునది
అదే శ్వేతాశ్వతరోపనిషత్తునందిట్లు చెప్పబడినది.

శ్లో॥ నతస్యరోగోనజరానదుఃఖం
ప్రాప్తస్యయోగాగ్నిమయంశరీరం
లఘుత్వమారోగ్యమలోలుపత్వం
వణప్రసాదంస్వరసౌష్ఠవంచ
గంధశ్శుభోమూత్రపురీషమల్పం
యోగప్రవృత్తింప్రథమాంవదంతి॥

యోగాగ్నిచే పరిశుద్ధమైన శరీరముగలవారికి రోగము
గాని, ముసలితనముగాని దుఃఖముగానియుండదు. వారిశరీర
ములఘువుగాను, ఆరోగ్యముగాను, పేరాసలేనిదిగాను, ప్రశస్త
మైన వణముగలదిగాను, సుస్వరముగలదిగాను సుగంధముగల
దిగాను, జలమలములు అతిస్వల్పముగానుండునదిగానుండును.
ఇదియోగాభ్యాసారంభులకు ప్రథమఫలమని తాత్పర్యము.

యోగాగ్నిచే సమస్తదేహమనోదోషములను దగ్ధముచే
సిన శరీరములుగల వారికి తేలుపాము మొదలగు విషజంతువుల
వలన భయమేమాత్రమునుండదు. ఈదుష్టజంతువుల విషము
జారిశరీరములకెక్కదు. అవికరచినను వారికించుకైనబాధ
లేకుండును. ప్రహ్లాదుని హిరణ్యకశ్యపుడు విషజంతువులచే

కరిపించినను ఏలాటి ఉపద్రవము కలుగలేదని భాగవతమందు చెప్పియుండలేదా?

“సమత్వంయోగఉచ్యతే”

సర్వవిషయములందును సర్వభూతములందును రాగద్వేషములులేక సమభావమును చెందియుండుటయోగమని భగవద్గీతయందు చెప్పబడినది. వీరు సర్వభూతములకు అభయమిచ్చి తామును యేభూతములనుండిగాని భయముచెందకుందురు.

శ్లో॥ అభయంసర్వభూతేభ్యోదత్వాశ్చరతేమునిః

నతస్యసర్వభూతేభ్యోభయముత్పద్యతేక్వచిత్॥

అనిమహాభారతము శాంతిపర్వమునందు చెప్పబడినది.

దేనినుండిగాని యెవ్విధంబునను భయములేనివారికి తదేకధ్యానముకలిగియుండునుగాని యేమాత్రభయముయొక్క వీజమున్నను తైలధారవలె అవిచ్ఛిన్నమైన ధ్యానముకలుగదు. ఇట్టిధ్యానయోగాభ్యాసములు లేక అనన్యభక్తినిపొందజాలరు. అనన్యభక్తి అనగా సర్వావస్థసర్వకాలములందు భగవంతునియందే మనోబుద్ధులుంచి సమస్తకార్యములు భగవంతుని కార్యములుగా జేయుచుండుట.

శ్లో॥ మయ్యేవమనఅధత్స్వమయిబుద్ధినివేశయ

నివసిష్యసిమయ్యేవఅతఃకర్షంనసశయః॥

శ్రీకృష్ణులు భగవద్గీత 12-వ అధ్యాయమందు భక్తియోగము బోధించునపుడు “నాయందే మనమునుంచుము, నాయందే బుద్ధిని ప్రవేశింపజేయుము, అట్లచేసినట్లయిన నాయందే నీవు ఉండువు అందుకు సంశయములేదు” అనిచెప్పియున్నారు గనుక ధ్యానయోగము నభ్యసించుట ఆత్మస్వరూపమును తెలియుటకును తద్వారా బ్రహ్మసాక్షాత్కారముచేసికొనుటకును అత్యవసరములు. ధ్యానయోగములచే మనోవృత్తి నశించును. మనోవృత్తిహీనునికి బ్రహ్మసాక్షాత్కారమై బ్రహ్మనందముసిద్ధించును.

మనసోవృత్తి హీనస్యబ్రహ్మకారతయాస్థితిః

యాఽసంప్రజ్ఞాతమానాస్తి సమాధిస్త్వభిధీయతే॥

అనిశ్రీశంకరాచార్యులవారు చెప్పినారు. ధ్యానయోగ పరుడై విరక్తినిచెంది అహంకారము లేశమైనలేక బలదర్పములు డిగి కామక్రోధములనువదలి మమకారముంచక శాంతిచెందినవాడు బ్రహ్మఅగుటకు తగినవాడగునని చెప్పబడినది.

ధ్యానయోగములను గురించి యింక విశేషముగచెప్ప నక్కరలేదు. వైరాగ్యమునుగురించియు కామక్రోధములను గురించి యింతకుముందే వివరింపబడినది. అహంకార మమకారములనుగురించి యిప్పుడు కొంచము విచారించుము.

శ్లో॥ సంత్యన్యేప్రతిబంధాఃపుంసస్సంసారహేతవోదృష్టాః

తేషామేవంమూలంప్రథమవికారోభవత్యహంకారః

తస్మాదహంకారమిమంస్వశత్రుం

భోక్తుగః=లేకంటకవత్ప్రతీతం

విచ్ఛిద్యవిజ్ఞానమహాసినాస్ఫుటం

భుంక్ష్యాత్సామాజ్యసుఖియధేష్టం॥

మనుష్యులకు సంసారకారణములగు అనగా జననమరణ కారణంబులగు నితర ప్రతిబంధములెన్నియోయున్నవి వాని కన్నింటికి మూలమగు మొదటివికారము అహంకారము. కాబట్టి భుజించ నిచ్చయించినవారికి గొంతులో ముల్లువలెనుండు శత్రువైన యీఅహంకారమును విజ్ఞానమును గొప్పఆయుధముచే నరికియధేష్టముగా ఆత్మానందవైభవముననుభవించుమని శ్రీశంకరాచార్యులవారు వివేకచూడామణియందు సెలవిచ్చినారు. కనుక అహంకారమునకంటె నెక్కువైన మోక్షవిఘ్నకారి యేదియులేదు.

నేను గొప్పవాడను, నేను విద్వాంసుడను, నేనుధనికుడను, నేనుభక్తుడను, నేనుబలవంతుడను, నాసమానమెవరూ

న్నారు? అనెడి అహంకార మెందాక నరులందుండునో అందాక మనుష్యుడు భక్తి నొందజాలడు. ఈ అహంకారి కేబలదర్పములు నిండియుండును. అహంకారము నాశముచెందినచో వెంటనే బలదర్పములు నశించును. ఈ అహంకారము నెట్లు నివారించు? ఒకనికి తాను విద్వాంసుడను నహంకారముండి దానిని నాశపరుప నిచ్చుకలిగినపుడు తనకంటె నెక్కువ విద్వాంసునితో తన్నుపోల్చుకొనుచుండవలెను. అప్పుడువానికి సమ్యక్త వినయము కలుగును. లేక తనకు రానివిద్యవచ్చిన యితరులతో బోల్చుకొని ఆవిద్యయందు తనకంత అజ్ఞానమున్నదని తలంచుచు, ఆవిద్యగలవానిని మెచ్చుట అభ్యసించినట్లైన దినదినంబునకు అహంకారము నిరసించును. అట్లనే యెవనికి దేనియందు తానధికుడను దురభిమానము కలిగియుండునో వాడు పైచెప్పినరీతిని తనకింకెనధికుని పోల్చుకొనుచు వినయమువృద్ధిచేయుట ద్వారా అహంకారమును నాశమొనర్చవలెను.

అహంకారమెక్కడనుండునో అక్కడనే మమకారముండును. నేను అను వస్తువునకును, నేనుకాదను వస్తువునకును సంబంధముగలుగ జేయునదే మమకారము. “నేను” అనెడి, దానికిని “అది” అనెడి దానికిని సంబంధము కలుగగానే “నాది” అని అయె. దీనికి “మమకార” మని పేరు. నాదియిల్లు, నాదితోట, నాదిభార్య, నాదిధనము అనుట నేను అను వస్తువునకును యిల్లు, తోట, భార్య, ధనము, వీనికినిఁగల సంబంధమే. “నాది” అను భావమే సకలదుఃఖములకు కారణము. దీనికే రాగమనియు స్నేహమనియు చెప్పుదురు.

శ్లో॥ నాస్తివిద్యాసమంచతుః నాస్తిసత్యసమంతపః

నాస్తిరాగసమందుఃఖం నాస్తిత్యాగసమంసుఖం॥

విద్యతో సమానమైన కన్నులేదు, సత్యమునకు సరియైన తపస్సులేదు, రాగముతోపాటి దుఃఖములేదు, త్యాగముతో సరివ

చ్చు ముఖమునులేదని విదురుడుధృతరాష్ట్రునికి బోధించినాడు. కనుక రాగమునకంటె నెక్కువైన దుఃఖిహేతువేదియు లేదనుట స్పష్టము.

ధర్మరాజు అరణ్యవాసమునకు పోయినకాలమందు దుఃఖి పడుచుండినపుడు సర్వదుఃఖములకు కారణము స్నేహమేలని బోధించినారు.

శ్లో॥ స్నేహమూలానిదుఃఖాని స్నేహజానిభయానిచ
శోకహఃకౌతఘాఽయాసఃసర్వం సేహత్ప్ర)వర్తతే॥

దుఃఖములకన్నిటికిమూలము స్నేహము (రాగము,) భయములకన్నిటికి హేతువు స్నేహమే, సమస్తశోకములకును, సంతోషములకును, ఆయాసములకును కారణము స్నేహమే అనితాత్పర్యము. (ఇక్కడ స్నేహమన గారాగము, స్నేహితముకాదు).

దీనినెట్లు విడువవలెను? దీనివిడుచుటకుకూడ ఉపాయము కలదు. ఏదైననొకవస్తువునందు అపేక్షకలిగినపుడు ఆవస్తువునందుండు సారమునుగురించియు, నిస్సారమునుగురించియు బాగుగవిచారము చేయవలెను. అట్లువిచారముచేయగా తనకంటె నితరవస్తువులందెల్లప్పుడును సుఖమునకంటె దుఃఖిమధికముగతోచుననుటస్పష్టము. అట్లుతోచినపుడు ఆవస్తువునందుపేక్ష పుట్టును. అట్టివస్తువును తాననుభవించుచుండి పోయినను దుఃఖము కలుగదు. ఈకారణముచేతనే శ్రీశంకరాచార్యులవారు సంసారమునకు కారణంబులగు వస్తువులందుండు అసారమునే సర్వదా చింతించుచుండవలెనని ప్రశోత్తర రత్నమాలయందానతిచ్చినారు.

శ్లో॥ కాఽహర్నిశమనుచింత్యా
సంసారాఽసారతానతుప్రమదా॥

ఇట్లుబాహ్యవస్తువులందుండు అసారమునే చింతించుటచేత మమకారమువదిలిపోవును. అహంకార మమకారములు వణిం

చినతోడనే శాంతముకలుగును. భగవంతుడు శాంతస్వరూపుడు. విష్ణువును స్తుతించినపుడు “శాంతాకారం, భుజగశయనం” అనిస్తుతింతురు. మహాదేవుని స్తోత్రముచేయునపుడు “శాంతం వద్వాసనస్థం” అనిస్తోత్రముచేయుదురు. కనుక శాంతముగలవాడే ఆత్మను ప్రసన్నముచేసికొనును. శాంతుడైనవాడు దుఃఖించడు, దేనినిగానీ అపేక్షించడు. - సమస్త భూతములందు సముడై అనన్యభక్తినిపొందును.

ఇట్టిశాంతి స్థితినిపొందుటకే సకలయోగములు, ధ్యానములు నియమింపబడినవి.

శ్లో॥ ప్రశాంతమనసంహ్యేనంయోగినంసుఖముత్తమం
ఉపైతిశాంతరజసంబ్రహ్మభూతమకల్మషం॥

మనస్సును శాంతమొందించినట్టియు, రజోగుణమునణచినట్టియు, పాపములనాశముచేసినట్టియు, బ్రహ్మస్వభావమును పొందినట్టియోగి ఉత్తమమైన సుఖమునుపొందుచున్నాడనిభగవద్గీతయందుచెప్పబడినది.

మఱియుదానికావలి శ్లోకమందు,

శ్లో॥ యుంజన్నేవంసదాత్మానంయోగీవిగతకల్మషః
సుఖేనబ్రహ్మసంస్పర్శమత్యంతంసుఖమశ్నుతే॥

ఏయోగి పాపములనుపోనాడి యివ్విధంబున యెల్లప్పుడు మనస్సును శాంతపరచుచున్నాడో ఆయోగి సులభముగ బ్రహ్మసాంగత్యమైన అత్యంత సుఖమును అనుభవించుచున్నాడు. అనగా బ్రహ్మనందమందు మగ్నుడగుచున్నాడని తాత్పర్యము.

“బుధ్యావిశుద్ధయాయుక్తో” అనెడిశ్లోకమునుండి “సమస్సర్వేషుభూతేషు” అనెడిపదమువరకు చెప్పబడినరీతిన అభ్యాసముచేయుచురానురాను, ఆపదమునకావలయుండు “మద్భక్తింలభతేపరాం” అనగా తనయొక్క పరమభక్తిని పొందుచున్నాడని స్వామి అర్జునునికుపదేశించిన విషయమునుగురించి

వ్రాయుటయందు ఆయభ్యాసములెట్లుచేయవలసినది నాకుతోచి
నంత వివరించితిని.

ఈఅభ్యాసముచే భగవంతుని సాక్షాత్కరించికొని ఆనం
దము పొందువారు పరమభక్తులని చెప్పటకుసంశయములేదు.

భక్తులలక్షణము.

అట్టిభక్తులెల్లప్పటికీని తాము జన్మజన్మములనుండి చేసిన
సదభ్యాసబలముచే సంపాదించిన భగవదనుగ్రహప్రవాహముగు
ఆనందరాశిని లోకమునందుండు నెల్లరియందు వ్యాపింపచేయు
టచే అందరిని దుఃఖసాగరమునుండి కడతేర్చి ఉద్ధరించుటే
వారిముఖ్యధర్మముగా తలంచుదురు. తాముమాత్రమనుభవిం
చుటకుకాదు. పరమభక్తుడగు ప్రహ్లాదుడేమిచెప్పె?

శ్లో॥ ప్రాయేణ దేవమునయ స్త్వవిముక్త కామాః
మానంచరంతివిజనేనపరాధానిసాః
నైతావిహాయకృపణావిముముక్షయేకో
నాన్యంత్యదస్యశరణంభ్రమతోనుపశ్యే॥

సాధారణముగ దేవమునులు తమకు ముక్తికావలెననెడు
కోరికచే నిజానప్రదేశమందు మానాది తపశ్చర్యలు సలుపుచు
న్నారు. ఇందరు కృపణులు సంసారసాగరమందు మునుగుచు
దుఃఖించుచుండగా వీరినందరినివిడిచినేనుమాత్రము ముక్తిపొందుట
కిచ్చయించను. నీశరణుతప్ప నాకింకేమియువద్దని చెప్పెను.

శ్లో॥ శివాయలోకస్యభవాయభూతయే
యఉత్తమశ్లోకపరాయణాజనాః
జీవంతినాత్తాథాపసౌపరాశ్రయం
ఏముచ్యనిర్వేద్యకుతఃకలేబరం॥

భగవంతులు లోకశుభమునకును, సమస్తభూతముల
క్షేమమునకును జీవించుచున్నారుగాని తమసుఖమునకు కాదని
శ్రీమద్భాగవతమందుదాహరింపబడినది.

శ్లో॥ నచలలినిజవణధర్మతోయ
 సమమతిగాత్మసుహృద్విపక్షపక్షే
 నహరతినచహంతికించిదుచ్చై
 శ్శితమనసంతమవైహివిష్ణుభక్తిం

ఎవడు తనవణధర్మమును వదలడో, యెవడు తనవారి
 యందును, పగవారియందును, సమముగవర్తించునో, యెవడు
 పరులసొత్తు నపహరించడో, యెవడుయేజంతవునుగాని చంపడో
 అట్టినిర్మల మనస్సుగలవానిని విష్ణుభక్తుడని తెలియుమని యమ
 భటునికి యముడుచెప్పినట్లు విష్ణుపురాణమందు చెప్పబడినది.

ముఖ్యముగా భక్తులక్షణములలో ప్రథమము సమస్త
 భూతములందు సమత్వము. ఏభూతమందెవరికిగాని లవలేశము
 ద్వేషభావముండెనా వాడుభక్తుడుకాడు. అదెందుకన ఈశ్వరు
 డు సమస్త భూతములహృదయములందుండుటనుపట్టి ఏభూతము
 ను ద్వేషించినను ఈశ్వరునే ద్వేషించినట్లగును గనుక
 అట్టివాడు భక్తుడుకాజాలడు. సర్వభూతములందు సమభావ
 ము కలవాడెట్లుధ్యానించిన నేమి?

తస్యైవాహంమమైవాసౌస ఏవాహమితీత్రీధా॥

నీవాడనునేననియు, నావాడునీవనియు, నీవేనేననియు
 మూడువిధంబులను ధ్యానించిగతినొందవచ్చును.

శ్లో॥ సత్యపిభేదాపగమేనాథతవాహంనమామకీనస్త్యం
 పాముద్రోహితరంగఃకృచ్ఛనసముద్రోనతారంగః

అద్వైతమునిశ్చయమైనప్పటికిని, ఓనాథా! నీవాడనునే
 నుగాని నావాడవునీవుగావు. అలలుసముద్రసంబంధమైనవని
 అందురుగాని అలల సంబంధము సముద్రమని అనరు. అనిశ్రీశంక
 ఛార్యులవారానతిచ్చినారు. ఇట్లుధ్యానించువారుకొందరు.

శ్లో॥ హస్తముత్క్షిప్యతసిబలాత్కృష్ణకీమద్భుతం
 హృదయాద్యదినిర్వాసిపౌరుషంగణయామితే॥

హేకృష్ణ! నీవునావాడవు, నేనుపట్టినచేతినిబలవంతము
గవిడిపించికొనిపోను యత్నము చేయుచున్నావు. ఇదేమిఆశ్చర్య
ము. నిన్నునాహృదయమందు కట్టివేసినాను. అచ్చటనుండి
విడిపించుకొనిపోయినట్లైన పౌరుషమనియెంచెదననిగోపికాస్త్రీలు
చెప్పిరి. ఇవ్విధంబున మరికొందరు ధ్యానింతురు.

శ్లో॥ సకలమిదమహంచ వాసుదేవః

పరమపుమాపరమేశ్వరస్సపకః

ఇతిమతిరచలాభవత్వనంతే

హృదయగతేవిషయాన్విహాయదూరాత్॥

ఈసమస్తలోకములును నేనును అంతయు వాసుదేవుడే,
అనిఅచలమైన మనస్సుతో సర్వభూతములందును వాసుదేవుని
తలంచుచు భజించువార నేకులునుగలరు.

ఎవరెవరికి యేయేరీతిన భజించిన మేలుకలుగునో ఆయా
రీతిన భజించవచ్చును. ఎట్లుభజించినను పరమేశ్వరునికి అర్పి
తమగును. పరంతు సమస్తభూతములందు సమత్వమేమో
ఉండితీరవలెను.

శ్లో॥ విష్ణోస్తుశ్రవణేపరీక్షిదభవత్ వైయాసిఃకీర్తనే

ప్రహ్లాదః స్థరణేతదంఘ్రి భజనేలక్ష్మీఃపృథుఃపూజనే

అక్రూర స్త్వభివందనేఽధహనుమాదాస్యేవసఖ్యేర్జునః

సర్వస్వాత్మనివేదనే బలిరభూత్ కైవల్యమేషాంసమం॥

విష్ణుచరిత్రవినుటచేత పరీక్షిత్తహారాజును, కీర్తనచేత
వ్యాసులవారును, స్థరణచేత ప్రహ్లాదులవారును, పాదధ్యానము
చేలక్ష్మీదేవియు, పృథుచక్రవర్తి పూజచేతను, అక్రూరుడువందన
ములొనర్చుటచేతను, సేవచేత హనుమంతుడును, స్నేహభావ
ముచేత అజానుడును; తననేసమర్పించుకొనుటచే బలిచక్రవర్తి
యు, వీరందరు వేర్వేరువిధభజనములచే కైవల్యము నొందిరి.

భగవంతుడుతృప్తిచెందుటకు హృదయనిర్మలత్వమును, స

ర్వభూతములందు సమత్వమును, దయాభావంబును, రాగద్వేష
రాహిత్యమును, శుచివ్రతత్వము మొదలగు కల్యాణగుణసంపద
తో యుక్తమగు అనన్యభక్తికావలెగాని పూజాభేదంబులంత ము
ఖ్యముకావు. అట్టిభక్తితోభగవంతుని తెలిసినవాడు భగవంతుని
పొందుననుటకు సంశయములేదు.

శ్లో॥ భక్త్యామామభిజానాతి యావాక్యశ్చస్తితత్వతః
తతోమాంతత్వతోజ్ఞాత్వా విశతేతదనంతరం॥

ఇట్టిభక్తినిపొంది ఆభక్తిచేతభగవంతుని తెలిసికొని ఈభ
క్తివిషయము ఆస్తికులకుపదేశించినవారికంటె భగవంతునికి ప్రీ
యులెవరును లేరని భక్తవత్సలుడైన శ్రీకృష్ణులొనరించినారు.

శ్లో॥ యశ్చమంపరమంగుహ్యం మద్భక్తేష్వభిధాన్యతి
భక్తింమయివరాంకృత్వా మామేవైష్యస్యసంశయః
నచతస్మాన్మనుష్యేషు కశ్చిన్నేప్రియకృత్తమః
భవితానచమేతస్మాదన్యఃప్రియతరోభువి॥

అనిభగవంతుడుచెప్పినాడుగనుక మైనచెప్పినరీతిని అభ్యా
సముచేసి భక్తినిసంపాదించి, తద్వారాభగవంతుని నిజస్వభావ
మెరిగి ఆజ్ఞానమునులోపలకందరికి వ్యాపింపజేయుటచే ఉద్ధరించి
నవారై, తామునుకడలేరి యెచ్చటను ఆనందప్రవాహముపొం
గజేయుచు భగవదనుగ్రహమునకు పరిపూర్ణపాత్రులై పూర్ణశాం
తినిపొంది లోకమంతయు శాంతిసముద్రమునందు మగ్నమగునట్లు
చేయుదురుగాక! దయానిధులైన పరమార్థులు ఆశీర్వాదిం
తురుగాక!

లోకాస్సమస్తాస్సుఖినోభవంతు.

ఓంశాంతిః, శాంతిః, శాంతిః॥

సర్వంశ్రీ పరమేశ్వరార్పణమస్తు.

